

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Ἡ δράση τοῦ Ναουσαίου Ἀναστασίου Μιχαήλ στὴ Ρωσία

Τὰ 40 χρόνια
τῆς Ἑταιρείας
Μακεδονικῶν
Σπουδῶν

Γενικὲς ἀρχές
τῆς διατροφῆς
καὶ κίνδυνοι
ἀπὸ τὰ τρόφιμα

Τὸ τιμητικὸ μετάλλειο ποὺ ἔλαβε ὁ Σύλλογος
Ἀποφοίτων, γιὰ τὴ δράση του ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία
Μακεδονικῶν Σπουδῶν

Φυλλοδιαγνω-
στικὴ στὰ δέντρα

*****

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΕΙ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-Ι-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΟ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Καραμπατάκη 1 (Γραφεία ΤΟΝ τηλ. 28.150) κάθε Τρίτη Πέμπτη Παρασκευή 6 — 9 απόγευμα

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορεῖτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Καραμπατάκη 1 (Γραφεία ΤΟΝ) τηλ. 28.150

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

*****

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Έτος Δ' ΤΟΜΟΣ Β' Τεύχος 13ο — ΔΡΧ. 60

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Όδ. Ντίντσουλος, Έλενη Μήτσουλα, Λευκή Σαμαρά
Χρ. Μουχόγιερ

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ: Γεώργ. Γκέσιος

Βασ. Κων/νου 32 — Τηλ. 28.846.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Πόπη Μουραφελή

Καραμπάκη 1 Τηλ. 28.150

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης, Γεωπόνος ΔΕΗ, τηλ. 22.557

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Άναμνηστικό μετάλλιο Έταιρείας Μακεδονικών
Σπουδών

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: «Βιβλιοτυπωτική»

Περικλής Ζέγγος και Σία

Άντ. Καμάρα 3 τηλ. 260.140 — Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Ίστορικά - Λαογραφικά - Λογοτεχνικά

- ΣΠΟΡΕΙΑ ΚΩΝ.: Η δραστηριότητα του Άναστασίου Μιχαήλ στην Ρωσία του Μεγ. Πέτρου 136
- ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΠΟΣΤ.: Τα μαντεμοχώρια και η επανάσταση του 1821 στην Χαλκιδική 139
- ΤΣΟΥΚΑΛΑ ΘΩΜΑ: Ο Άριστοτέλης 141
- ΜΙΜΙΛΙΔΟΥ ΝΑΪΝΑ: Η ελληνική παράδοση 143
- ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ.: Ημερολόγιον των κυριότερων γεγονότων της επανάστασης των Ναουσαίων το 1822 144
- ΜΟΥΧΑΓΙΕΡ ΧΡ.: Ο κανονισμός της Όρθοδόξου κοινότητας 147
- ΣΠΑΡΤΣΗ Ν.: Τότι και Τώρα «Τοῦ σπιτουμάζωμα» 149
- ΠΑΠΟΥΛΙΔΗ ΚΩΝ.: Ίστορία της Ρωσικής λογοτεχνίας στην «Ελληνική γλώσσα» 151
- ΜΗΤΣΟΚΑΠΑ — ΜΟΥΤΑΦΗ ΜΑΧΗ: Η συμφιλίωση των ήρώων ή αφήνδος απόρρητος 152
- ΣΑΜΑΡΑ ΛΕΥΚΗ: Μία πολυεθνική εταιρεία αρχαιοκαπήλων 153

Άφιέρωμα

- ΜΗΤΣΑΛΙΑ ΕΛΕΝΗ: Άφιέρωμα στην Έταιρεία Μακεδονικών σπουδών 154

Ίατρικά

- ΚΑΡΤΣΙΟΥΝΗ ΚΩΝ.: Θυροειδής αδένας και ενδοκρινική βρογχεκτική 157
- ΚΑΣΑΠΗ ΝΙΚ.: Γενικές αρχές της διατροφής και κίνδυνοι από τα τρόφιμα 159
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΔΗΜ.: Παράγοντες που επηρεάζουν την τερηδόνα 164

Γεωργικά - Δενδροκομικά

- ΥΦΑΝΤΙΔΗ ΜΙΧ.: Πώς να περιορίσουμε τις δηληριάσεις στα μελίσσια από τα φυτοφάρμακα 165
- ΑΡΓΥΡΙΑΔΗ Γ.: Δειγματοληψία και αναλύσεις φύλλων 170

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

Εύχεται

στούς συνεργάτες και τούς αναγνώστες
ΚΑΛΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ
ΚΑΙ ΧΑΡΟΥΜΕΝΟ 1981

Άγαπητέ φίλε,

Στά χέρια σου έχεις το δέκατο τρίτο τεύχος. Στά χέρια σου έχεις συνολικά δεκατρία τεύχη. Τώρα μπορείς να εκτιμήσεις και να κρίνεις ανεπηρέαστα, αντικειμενικά και χωρίς προκαταλήψεις, την πρόοδο και την άνοδική πορεία που σημείωσε η «Νιάουστα» μέσα στα τέσσαρα χρόνια της κυκλοφορίας της.

Άγαπητέ φίλε,

Η «Νιάουστα» από τεύχος σε τεύχος εδραιώνει την θέση της και διευρύνει τον κύκλο των αναγνωστών των συνδρομητών και των συνεργατών της. Το περιοδικό μας αποκτά κύρος και δύναμη. Η προσφορά της «Νιάουστας» και του Συλλόγου μας έχει εκτιμηθεί και αναγνωρισθεί και από αρκετούς υπεύθυνους πνευματικούς φορείς της χώρας. Ήδη η Έταιρεία Μακεδονικών σπουδών γιορτάζοντας τα σαράντα χρόνια από την ίδρυσή της, απένειμε και στον Σύλλογό μας το ειδικό αναμνηστικό μετάλλιο.

Άγαπητέ φίλε

Στο τεύχος αυτό δημοσιεύονται άγνωστα στοιχεία γύρω από την δράση του Λογίου Ναουσαίου Αναστασίου Μιχαήλ. Επίσης δημοσιεύονται άρθρα γενικού ενδιαφέροντος που έχουν σχέση με την ιστορία και την λαογραφία του τόπου, και άλλα επιστημονικής και ιατρικής φύσεως. Και όπως πάντα άρθρα ειδικού ενδιαφέροντος που αφορούν κυρίως τους δενδροκαλλιεργητές της περιοχής.

Με το τεύχος αυτό συμπληρώνεται το «Ημερολόγιο των κυριότερων γεγονότων της επανάστασης των Ναουσαίων το 1822».

Άγαπητέ φίλε

Αυτά για τώρα θα είμαστε και πάλι κοντά σας μετά τρεις μήνες.

Γειά σας
Ο Ντιν.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΙΔΙΩΤΩΝ	ΔΡΑΧ. 240
ΔΗΜΟΙ, ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ, ΣΥΝΕΣΜΟΙ	» 500
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΟΛΛΑΡΙΑ	12

Λεπτομέρειες από τή διαθήκη καὶ τήν δραστηριότητα τοῦ Αναστασίου Μιχαήλ στὴ Ρωσία τοῦ Μεγ. Πέτρου

Εἶνα: φυσικὸς νόμος μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων καὶ τὴν ἀλλαγὴ τῶν ἐποχῶν νὰ λησμονοῦνται θαυμασιὰ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἡ δράση τους. Μορφές ὅμως ὅπως τοῦ Ἀναστασίου Μιχαήλ εἶναι προορισμένες γὰρ μιὰ αἰώνια θέση στὸ πάνθεον ἐκείνων ποὺ σὰ ζοφερά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἀγωνίστηκαν μιὰ ζωὴ ὁλόκληρη μὲ τὸ γιαιπαγάνι τῆς τῆς πέννας γιὰ τὸ λυτρωμὲν τοῦ ἔθνους.

Τὸ ὄνομά του ἔχει φτάσει σὲ μᾶς σὰ μακρινὸς ἀπὸ η̄χος. Μοιάζει: μὲ μῆνυμα τοῦ παλίου καιροῦ ποὺ μᾶς καλεῖ νὰ τὸ ἀποκρυπτογραφήσουμε. Ὅσοι, μνημονεύουν τὸν Α.Μ., ἔλοι: ἐπαναλαμβάνουν σταθερὰ ὅτι ὑπῆρξε μιὰ προσωπικότητα πανευρωπαϊκῆς ἀκτινοβολίας. Κανένας ὅμως δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ μᾶς δώσει: ἐπαρκὴ στοιχεῖα ποὺ θὰ φωτίζουν ἅπλεια τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση του. Ἀσφαλῶς στὶς κίτρινι:μένες σελίδες: τῶν εὐρωπαϊκῶν βιβλιοθηκῶν θὰ περιμένουν ὑπομονετικὰ ὅλα ἔσα ζητᾶμε γι: αὐτόν, ἀλλὰ ὁ ἐντοπισμὸς καὶ ἡ ἀξιοποίησή τους ἀπαιτεῖ πραγματικὰ «ἐξερρηγνυτικὴ» ἀποστολὴ καὶ πολλὰπλὲς ἰδιότητες ποὺ δὲν τίς διαθέτω ἐγώ. Ἔτσι: θὰ περιορισθῶ στὸ ἄρθρο αὐτὸ στὴν περίοδο τῆς ζωῆς τοῦ Α.Μ. στὴν Ρωσία ἀντλώντας: πληροφορίες ἀπὸ ἀνεκμετάλλευτη γερμανόγλωσση πηγὴ, ποὺ μετέφρασαν μὲ ὑπομονὴ γιὰ χάρι: μου οἱ ἀγαπητοί μου Ὑτε καὶ Ντίνος Λεοντόπουλος, τοὺς ὁποῖους εὐχαριστῶ θερμὰ καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτῇ.

Τὸ πότε ἐγκαταστάθηκε ὁ Α.Μ. στὴ Ρωσία παραμένει ἀνεξαρτήτως. Σὰ γιαιπ, ἴσως δώσουμε ἀπάντησιν μὲ μερικὲς δόξαιες ὑποθέσεις. Ἡ πρώτη του ἐμφανὴ μὲ τὴ Ρωσία —ὅπου: θὰ δεῖξουμε στὴ συνέχεια— ἔγινε στὰ 1709 καὶ ἀσφαλῶς θὰ

δημιούργησε θεομῶς. Ἐπίσης: στὴ Μόσχα εἶχαν ἐγκατασταθεῖ δυὸ πολὺ γνωστοί του, ὁ ἱερέας Λιδέριος Κουλέτης, συνεργάτης του στὴ μετάφραση τῆς Καινῆς Διαθήκης ποὺ ἔκανε ὁ Α.Μ. στὴν ἀπλοελληνικὴ καὶ ὁ καλὸς γερὸς Σεραφείμ ὁ Μυτιληναῖος, ἐκδότης ἀνάλογης μετὰφρασης τοῦ Μάξιμου Καλλιπολίτη στὸ Λονδίνο στὰ 1703. Ἡ εἰδημερία καὶ τὰ ἀξιώματα ποὺ ἀπολάμβαναν

τοῦ Κώστα Στ. Σπορέλα

αὗτοι καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τῆς Ρωσίας, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ γεγονός: ὅτι ὁ Α.Μ. εἶχε μπλέξει: σὲ μιὰ γλωσσικὴ διωμάχη ἐξαιτίας τῆς μετάφρασῆς του τῆς Καινῆς Διαθήκης, πρέπει: νὰ ἐνθάρρυναν τὴν ὀριστικὴ του ἐγκατάσταση στὴ ρωσικὴ πρωτεύουσα. Ἡ τὴν μιὰ διέξοδος: στὴ δύσκολη θέση ποὺ ἐρέθηκε καὶ παράλληλα μιὰ προοπτικὴ γιὰ ἕνα ἀνεπὶ καὶ δημιουργικὸ μέλλον. Στὴ Μόσχα, ὅπου ὑπῆρχε ἀνθηρὴ ἑλληνικὴ παροικία ἀπὸ τὸ 1633, λειτουργοῦσε ἑλληνικὸ σχολεῖο, ὅπου μπορούσε νὰ διδάξει: καὶ μὲ προτροπὴ τοῦ τᾶρου ἐπιχειροῦνταν μιὰ ἐπανεκδοστὴ τῆς Βίβλου σὲ ἑλληνικὸ καὶ σλαβονικὸ κείμενο, πνευματικὴ προσπάθεια στὴν ὁποία ἡ πείρα τοῦ Α.Μ. μπορούσε νὰ προσφέρει: ἀνεκτίμητη βοήθεια.

Δὲ γνωρίζουμε κατὰ πόσο ἀσχολήθηκε μὲ τὰ παραπάνω ὁ Α.Μ. Πάντως: στὴ 21 Ἰανουαρίου τοῦ 1722 τὸν συναντᾶμε νὰ κατέχει: τὴν ἐξαιρετικὰ σημαντικὴ, ἀλλὰ κάπως ἀταίριαστη γι: αὐτὸν θέση τοῦ πέμπτου πᾶρεδρου τῆς νεοσύστατης Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ρωσίας.

Χαρακτηριστικὸ εἶναι: ὅτι: τὸ διορισμὸ του τὸν ὑπέδειξε: προσωπικὰ ὁ Μέγας Πέτρος ξεχωρίζοντας: τὸ δόνημά του ἀπὸ ἕνα μακροσκελὲς κατάλογο ὑποψηφῶν καὶ ἐνῶ ἡ ἰδέα ἢ ἱ. Σύνοδος εἶχε καταλήξει: σὲ δικὴ τῆς πρῶτου. Καὶ κατ: ἀκέρεια, ὁ Α.Μ. ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ δυὸ μέλη τῆς ἐνδεκαμελοῦς ἱ. Συνόδου ποὺ δὲν ἦσαν ἱερωμένοι, ἀλλὰ λαϊκοί. Καὶ γεννιέται: τὸ ἐρώτημα: γιαιπ αὐτὴ ἡ ἰδιαίτερη προτίμησις ἀπὸ τὸν Μ. Πέτρο καὶ μὲ ποῖο σκοπὸ; Ὅπωςδὴποτε, ἐπειδὴ ὁ Μ. Πέτρος θὰ θαύμαζε: τὸ ναυσταῖς λογισμὸ ἀπὸ τὸν κομπῶδη πανηγυρικὸ του «Τὸ Βασιλικὸν Θεᾶτρον», ποὺ ἐκφώνησε παρουσία του καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ τᾶ Χριστογέννη τοῦ 1709.

Πλημμυρισμένος τότε ἀπὸ χαρὰ καὶ συγκίνησις γιὰ τὴν πρόσφατη συντριπτικὴ νίκη τοῦ «φιλέλληνα» βασιλέα: κατὰ τῶν Σουηδῶν στὴν Πολτάβα, τὸν καλοῦσε νὰ συντρίψει: τοὺς Τούρκους καὶ νὰ ἐλευθερώσει: τοὺς συμπατριῶτες του.

Στὴν ἱ. Σύνοδο μετείχε καὶ ἕνας ἄλλος Ἑλληνας, ὁ ἱερέας Ἀθανάσιος Κονταξίδης, ὁ ὁποῖος: σὲ ἀναφορά του πρὸς τὴν ἱ. Σύνοδο τῆς 25 Ἰουνίου 1723 λέει: ὅτι: «ἐλάβε ἀπὸ τῇ Συνόδῳ τὴ δικαιοδοσίαν νὰ παρουσιάζεσαι: ὡς ἐπιτετραμμένος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους». Μήπως: ἔτσι: ἦταν ὁ ρόλος καὶ τοῦ Α.Μ.; Θὰ παρέμενε κανένας: νὰ ὑπάρχει: συνεχῶς καὶ κοινὸς στόχος ἀνάμεσιν τοῦς δυὸ Ἑλληνας. Οἱ λεπτομέρειες: τῆς ἀμφορᾶς εἶναι ἀποκαλυπτικές. Ἐχῶ πληροφορίες: ὅτι: ὁ πᾶρεδρος τῆς Συνόδου Ἀναστάσιος Νουσσαῖος ἀπαγόρευσε: στὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Νικολάου στὴ Μόσχα μὲ ἀπειλὴς τὴν ἀνάγνωσις τῶν ἀ-

φορησίων τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐπιτραπεί νὰ ἀναγνωστοῦν ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα Ἀθανάσιο καὶ ἀφοροῦσαν ὁρισμένους Ἑλλήνας πού ἔπασαν σὲ παραπτώματα». Καὶ στὴ συνέχεια ζητάει τὸ σταυρώτημα τῆς ἀνυπακοῆς τοῦ Α.Μ. Ἐπομένως, ὅχι μόνο ἐλλείπει συνεργασία, ἀλλὰ καὶ διαφορετικές πεποιθήσεις καὶ ἑνωτικές ἀντιζητίες. Ὁ πατριωτικὸς ρόλος τοῦ Κονταρεῖδῃ μέσα στὴν Ἱ. Σύνοδο δύσκολα μπορεῖ νὰ στηριχθεῖ στὴν παραπάνω μοναδική καὶ ἱσχνή μνεία. Ἀντίθετα εἶναι μαρτυρημένο διὰ τὴ θέση του αὐτὴ τὴν ἐκμεταλλεύτηκε γιὰ ἰδιωτελεῖς σκοπούς. Ἡδὴ ὅμως ἐπιστημάνουμε καὶ μιὰ ἀντίθεση τοῦ Α.Μ. σὲ ἀπόφαση τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρόκειται: γιὰ τυχαῖο περιστατικὸ ἢ γιὰ κάτι βαθύτερο καὶ σταθερό; Πῶς ὁ Α.Μ. δέχτηκε νὰ ὑπηρετεῖ τὴν Ἱ. Σύνοδο, θεωρῶ ὁ ὅποιος χαλάριωνε τὴν ἐξάρτηση τῆς Ρωσικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο καὶ χτυποῦσε σοδará τὴν ἐνότητα τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας; Φαίνεται: πῶς ὁ Α.Μ. ἔκανε διαχωρισμὸ Πατριαρχείου καὶ ἐλληνικοῦ ἔθνους, γιὰ τὸ ὅποιο ἀναντίρρηση ἀγωνιζόταν. Οἱ λόγοι: πρέπει νὰ ἦσαν προσωπικοί. Τὸ Πατριαρχεῖο καταδίκασε τὴν κίνησή του γιὰ μετάφραση τῶν ἱερῶν κειμένων σὲ γλῶσσα «ἀπλοελληνική» (ἀπλοποιημένη καὶ θαρεύουσα).

Τὰ πράγματα μπαίνουν στὴ θέση τους, ἀν δεχτοῦμε ὅτι ὁ διορισμὸς τοῦ Α.Μ. στὴν Ἱ. Σύνοδο ἦταν προσωρινός: μέχρις ὅτου ὁρθεῖ γι' αὐτὸν ἡ κατάλληλη θέση, ὅπου θὰ ἀξιοποιοῦνταν τὰ ξεχωριστά του προσόντα ὡς προσωπικότητας πανευρωπαϊκῆς ἀναγνώρισης, μὲ πληθωρική συγγραφικὴ δράση καὶ ἀξιοζήλευτους τίτλους τιμῆς. Ἡ θέση αὐτὴ ἀσφαλῶς θὰ ἦταν στὴν σχεδιαζόμενη ἀπὸ τὸν τσάρο Ἀλε-

Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἑλλαδίου

ξάνδρου τῆς Πετρούπολης. Ὁ θάνατος ὅμως τοῦ Μ. Πέτρου (1725) στέρησε τὸν Α.Μ. ἀπὸ τὸν προστάτη του καὶ ἔθεψε γιὰ πάντα τὰ ὄνειρά του γιὰ ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Μ. Πέτρος, ὅσο ζοῦσε, ποτὲ δὲ σκέ-

φτηκε σοδará νὰ πλήξει τοὺς Τούρκους γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο ὅτι δὲν εἶχε τὴ δύναμη.

Ἡ μοναξιά καὶ ἡ ἀπογοήτευση πού θὰ ἐνοικίσει ὁ Α.Μ. θὰ συνέλεσαν στὸν ἐρχομὸ καὶ τοῦ δικοῦ του θανάτου, πού σημειώνεται λίγο ἀρ-

γότερα μέσα στο 1725. Δυστυχώς για αυτόν το όνομά του συνδέθηκε με τη γενικότερη μεταρρύθμιση του Μ. Πέτρου, που τόσο βίαια αντίδραση προκάλεσε στο ρωσικό λαό, τον στενά δεμένο με τις παραδόσεις του. Το αποτέλεσμα ήταν οι σύγχρονοι του ρώσοι χρονογράφοι να τον υποτιμήσουν θεληματικά και να αποσιωπήσουν τη ζωή και τη δράση του στη χώρα τους.

Ἀπόηχος της δραστηριότητας του ναυαρχαίου λόγιου ως μέλους της Ι. Συνόδου είναι τα παρακάτω πληροφοριακά λείψανα. Το 1722 υπέγραψε την προεδοποίηση της Ι. Συνόδου προς τους αποστάτες του Ἀπριλίου (;) και τις «προσθήκες στους νόμους για κληρικούς και μοναχούς». Το Φεβρουάριο του 1723 υπέγραψε το κείμενο — επιστολή της Ι. Συνόδου προς τους αγγλικανικούς επiscopότους. Υπέγραψε τα πρακτικά της Συνόδου του έτους 1723 από τις 4 Ἰανουαρίου μέχρι τις 27 Μαρτίου. Τα πρακτικά του έτους 1724 από τις 3 μέχρι 10 Ἰουνίου και από τις 2 Νοεμβρίου μέχρι τις 2 Δεκεμβρίου.

Το 1723 ή Ι. Σύνοδος μετακόμισε από τη Μόσχα στη νέα πρωτεύουσα της Ρωσίας, την Πετρούπολη. Ὁ Α.Μ. ζήτησε να ανακληθεί ή δική του ἐγκατάσταση μέχρι το χειμώνα του 1723 για λόγους ἁγνιστους. Ἡ Σύνοδος δέχτηκε τήν αἰτησή του. Τελευταίες ἐπιστημάνσεις του Α.Μ. το Δεκέμβριο του 1723. Το όνομά του ερισκόταν στήν κατάλογο ἐκείνων των ἐπιφανῶν ἀνδρῶν πού είχαν υποδειχτεί ἀπό τόν THEODOSIUS JANOWSKI, ἀρχιεπίσκοπο τοῦ NOWGOROD και πρῶτο ἀντιπρόεδρος της Ι. Συνόδου να ὀρίσουν τις συνελεύσεις της Συνόδου και να μετᾶσχουν σ' αὐτές. Στις 29 τοῦ ἴδιου μηνᾶ μετείχε στή συνέλευση πού ἐγινε στό μοναστήρι DONSKOJ.

Ὁ Α.Μ. πέθανε στις 15 Φεβρουαρίου 1725 στήν Πετρούπολη. Ἡ διαθήκη του συνταγμένη στις 6 Φεβρουαρίου στά ἑλληνικά και ρωσικά ἀποκαλύπτει πυγχές ἀπό τήν ἰδιωτική του ζωή, τὰ περιουσιακά του στοιχεία και τὸ χαρακτήρα του. Στήν Πετρούπολη νοίκιαζε ἕνα ὀλκλήρο σπίτι με 5 ρούβλια τὸ μήνα και ἄλλα τόσα για τὰ ζῶλα.

Ἡ κύρια περιουσία του ερισκόταν στή Μόσχα: 400 ρούβλια. Δυὸ ἄλογα, μιὰ θαλίτσα με διδλία. Οἱ οἰκονομίες του στήν Πετρούπολη ήταν 163 ρούβλια. Ἐκτελεστή της διαθήκης στή Μόσχα ὄρισε τὸν ἐξομολογητή του Ἀρσένιο, μητροπολίτη Θίβας. Αὐτός ὑποχρεωνόταν πρῶτα να τακτοποιήσει ὀρισμένες ἐκκεραιότητες. Να πληρώσει: δηλ. τοὺς μισθοὺς ὑπηρετῶν τοῦ μακαρίου και ὅσα ἄλλα χρέη εἶχε ἀφίρει. Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ παράγραφος πού ὀρίζει να σταλοῦν 150 ρούβλια στή μητέρα του. Ἄν αὐτὴ ζοῦσε στή Νάουσα σημαίνει ὅτι ὁ λόγιος διατηροῦσε ἐπαφή με τὴ γενέτειρά του. Ὅσα χρήματα περισσεύαν, ἔπρεπε να μοιρασθοῦν στοὺς φτωχοὺς. Ὁ ἐκτελεστής της διαθήκης δεικνύονταν να κρατήσει τὰ ἄλογα τὰ δὲ ρούχα και οἰκιακά ἀντικείμενα να τὰ χαρίσει στοὺς ὑπηρετές. Τὰ διδλία του ήταν στή διάθεση κάθε ἐνδιαφερομένου. Πραγματικά κάποιος διδλιόφιλος ἐπενεσε να πάρει τὰ διδλία του στήν Πετρούπολη. Τὰ 139 στή Μόσχα καταγράφηκαν και φυλάχθηκαν στά γραφεῖα της Συνόδου, ἄλλα οὔτε τὰ πρῶτα οὔτε αὐτὰ σώθηκαν. Στή Μόσχα ζοῦσε με ἄνεση. Τὸ σπίτι του ήταν μεγάλο και για ἀποκλειστικά προσωπική του διαμονή. Καὶ ήταν τὸ 1722 κάποιος ταγματάρχης ἐνδιαφέρθηκε να τὸ μετατρέψει σε γραφεῖο, ἡ Σύνοδος ἀποζημίωσε πλουσιοπάροχα τὸν Α.Μ. Ὅρισμένα ἀντικείμενα του διατήρησε ὁ τα

γματάρχης αὐτὸς στό Κρεμλίνο, ἄλλα εἶναι ἀμφίβολο ἂν ὑπάρχουν σήμερα τὴ ὑπάρχει δυνατότητα να τὰ ἀναγνωρίσουμε. Γίνεται φανερό ὅτι ὁ Α.Μ. ζοῦσε μόνος, με κλειστὸ κύκλω γνωστῶν και φυσικά οἰκογένεια δὲ δημιουργήσε.

Δὲ γνωρίζω πόσο πέτυχα να δοῦμε τὸν Α.Μ. ἀπὸ μιὰ πὺς κοντινὴ ὀπτική θέση. Ὅμως ἡ παρουσίαση αὐτὴ ἔχει και ἕναν ἄλλο σκοπό: να τιμῶνουμε τὸν μεγαλύτερο λόγιον της Νάουσας, καθώς με τὴ λήξει τοῦ 1980 συμπληρώνονται 300 χρόνια ἀπὸ τὴν πιθανὴ γέννησή του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΦΙΑ

Κράτσορ στενὴ ἐποφή με τὴ μετάφραση της πηγῆς: BENESEVIC V., Anastasios Nausios «Byzantinisch — Neugriechische Jahrbücher, τ. 10, 1932 — 34, πού σχεδὸν ἀποκλειστικά μᾶς πληροφορεῖ για τὴν περίοδο πού ἐξετάσαμε.

Ἐπίσης συμβουλευτήκα τὴν παρακάτω βιβλιογραφία:

- KINOS BÖRJE, L' histoire de la Littérature néogrecque, Uppsala 1962.
LEGRAND E., Bibliographie hellénique, tom. 1ος, Παρίσι 1885—1928.
ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΠ., Ὁ Μέγας Πέτρος και οἱ Ἕλληνες κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17 και στίς ἀρχές τοῦ 18 αἰ., Θεσσαλονίκη 1971.
ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Λόγιοι της τουρκοκρατίας, τ. Β5, Ἀθήνα.
ΖΑΒΙΡΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Γ., Νέα Ἑλλάς ἡ Ἑλληνικὸν Θέατρον, Ἀθήναι 1972 (ἐπανεκδόση).
ΠΕΡΑΝΘΗ ΜΙΧ., Ἑλληνικὴ Πεζογραφία (1453 ἕως σήμερα), τ. 2ος Ἀθήνα.
ΣΑΘΑ ΚΩΝ., Νεοελληνικὴ φιλολογία, Ἀθήναι 1868.
ΣΤΟΥΤΙΑΝΝΑΚΗ ΕΥΣΤ., Ἱστορία της πόλεως Ναούσης, Θεσσαλονίκης 1976 (ἀνατύπωση).

Πολύς λόγος έγινε και γίνεται ως σήμερα για τα παλαιά μεταλλεία της Χαλκιδικής και για τα χωριά που τα εκμεταλλεύονταν, τα γνωστά Μαντεμοχώρια, καθώς και για το μεταλλευτικό τους συνεταιρισμό. Πού βρίσκονταν τα μεταλλεία αυτά και τί εξαγάζαν. Σύμφωνα με τις evidences που έχουμε συγκεντρώσει ως σήμερα τα μεταλλεία ήταν άργυρου και έντοπιζονταν στα γνωστά κατά τη Βυζαντινή αυτοκρατορία Σιδεροκάυστα, όπου κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας, βρισκόταν το χωριό Σιδερόκασα, που είχε γνωρίσει μεγάλη άκμή ιδίως κατά τον 16ο αιώνα, κυρίως επί Σουλεϊμάν Α΄ του Μεγαλοπρεπούς (1520 — 1566). Κατά τα μέσα του αιώνα αυτού επισκέφτηκε τον τόπο αυτόν ο Γάλλος περιηγητής Pierre Belon.

Κατά την περιγραφή του, η Σιδερόκασα ήταν μια κακοκτισμένη χωριόπολη, που του θύμιζε την πόλη JAHIMSTAL της Βοημίας. Πού ήταν η Σιδερόκασα; Βρισκόταν σε μια βαθιά χαράδρα, ανάμεσα σε δύο λόφους, που τη διέσχιζε ένα ρυάκι, μισή ώρα μακριά από τον Ίοβορο. Την Σιδερόκασα την τοποθετώ στον σημερινό Μαντέμ Λάκκο.

Ο άργυρος ή ο χρυσός δεν βρισκόταν καθαρός αλλά ανάμικτος με άλλα ορυκτά ή πετρώματα, που τα έσπαζαν και τα κοπάνιζαν με πέτρες, (με τα χέρια βέβαια) επάνω σ' ένα σανίδι. Κατόπιν το σπασμένο μετάλλευμα το έπλεναν στο ρυάκι που ήταν πολύ χρήσιμο άκόμα και γιατί με την κίνηση του γύριζε ένας τροχός που έκανε να δουλεύουν οι φυσητήρες για το καμίνι. Για τις εγκαταστάσεις των μεταλλείων, για την τεχνική της επεξεργασίας του μεταλλεύματος για το χωρισμό του μολύβδου από τον

Τά Μαντεμοχώρια καί η επανάσταση του 1821 στή Χαλκιδική

χρυσό και τον άργυρο διεξοδικές πληροφορίες μας δίνει ο Belon, καθώς και άλλοι μεταγενέστεροι ταξιδιώτες και επισκέπτες. Για την επεξεργασία του μεταλλεύματος στα βουνά δούλευαν κατά τον 16ο αιώνα, στους 500—600 σκόρπιους φούρνους, επάνω από 6.000

χναν ζωηρό ενδιαφέρον.

Έτσι η Σιδερόκασα πέφτει σε παρακμή και αρχίζει βαθμιαία να έρημώνεται. Κατά τα τέλη του 18ου αιώνα σώζονταν επάνω σε 5 βραχύδεις λόφους, από τους οποίους οι δύο χαμηλοί, τα έρείπια της μεσαιωνικής αυτής πό-

---

Του 'Αποστόλου Βακαλόπουλου
Όμ. καθηγητού Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης

έργατες προερχόμενοι από διάφορες χώρες, Έλληνες Άλβανοί Σέρβοι, Βούλγαροι, Έβραίοι Κιρκάσιοι και Τούρκοι. Άξιοσημείωτο είναι ότι τεχνικοί ήταν οι έμπειροι στις μεταλλευτικές εργασίες Γερμανοί οι οποίοι μάλιστα μάθαιναν στους εργάτες όχι μόνο τον τρόπο της εργασίας, αλλά και τα Γερμανικά ονόματα των μετάλλων και των μεταλλευτικών εργαλείων.

Η άκμή του μεταλλείου της Σιδερόκασας κατά τον 16ο αιώνα, έξηγει και τη συρροή τόσων οικισθέντων εργατών και τεχνιτών και από μακρινές άκόμη χώρες.

Κατά τα τέλη όμως του 16ου αιώνα η εργασία στα μεταλλεία είχε μειωθεί ή και παύσει, ίσως γιατί η εξαγωγή του μεταλλεύματος δεν ήταν ικανοποιητική ή και γιατί οι σουλτάνοι δεν έδει-

λης, που φαίνεται να ήταν το κέντρο και η πρωτεύουσα της περιοχής των μεταλλείων. Τα μεταλλεία ανήκαν στο Τουρκικό Δημόσιο, που τα μίσθωνε άργότερα σε διαφόρους έπιχειρηματίες συνήθως αξιωματούχους του κράτους, οι οποίοι, για να κερδίσουν όσο το δυνατόν περισσότερα κατανάγκαζαν τους κατοίκους του χωριού της περιοχής να εργάζονται εξαντλητικά, για ένα κομμάτι ψωμί.

Γι αυτό το λόγο παραιτούμε ότι, όπου υπήρχαν μεταλλεία ή ανακαλύπτονταν νέα, οι κάτοικοι απέφευγαν να τα φανερώσουν στις Τουρκικές αρχές. Φοβούνταν τις φοβερές συνθήκες ζωής που θ' αρχίζαν γι' αυτούς, όταν θα προχωρούσε το κράτος στην αξιοποίηση και εκμετάλλευση των νέων αυτών πλουτοπαραγω-

γικῶν πηγῶν.

Ἔτσι βλέπουμε ὅτι οἱ χριστιανοὶ ραγιάδες τῆς περιοχῆς τῶν Μαντεμοχωρίων στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰ. εἶναι ἀγανακτισμένοι ἀπὸ τὶς ποικίλες αὐθαιρεσίες καὶ καταπιέσεις τοῦ τότε μισθωτῆ τῶν μεταλλείων, Τζαβινὸ Ζαντὲ Ἀχμέτ. Γι' αὐτὸ, ἐξαντλημένοι, σχηματίζουν ἓνα εἶδος μεταλλευτικοῦ συνεταιρισμοῦ οἱ κάτοικοι τῶν ἐξῆς 12 κομποπόλεων. Καὶ οἱ κομποπόλεις αὐτὲς ἦταν: Ὁ Μαχαλὰς πρωτεύουσα, ἡ Γαλάτσια, ὁ Βάβδος, τὰ Ραβνά, ὁ Στανὸς ἡ Βαρβάρα, ἡ Λιαρίγκοβη (Ἀρναία), τὸ Νοβοσέλο, ἡ Χαρούδα, τὰ Ρεβενάκια καὶ ἡ Χερσός.

Γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν λοιπὸν ἀπὸ τὸν τυραννικὸ μισθωτῆ, ἀναλαμβάνουν νὰ πληρώνουν οἱ κάτοικοι τὸ ἀναγραφόμενο κάθε χρόνο δημόσιο ἔσοδο τῶν 25.315 γρόσια μαζί με τὸ πρακαταβολικὸ μίσθωμα τῶν 55.000 γρόσιων ποὺ εἶχε δώσει ὁ Τζαβινὸ Ζαντὲ Ἀχμέτ καὶ νὰ καταβάλλουν ἐπιπλέον ἄλλα 10.000 γρόσια, γιὰ νὰ προφυλάξουν τὸ δημόσιο ἀπὸ κάθε ἀπώλεια ἢ ζημιὰ. Ρητοὺς ὁρους νὰ παραδίδουν κάθε

χρόνο στὸ αὐτοκρατορικὸ νομισματοκοπεῖο 400 ὀκάδες ἀργύρου πρὸς 80 γρόσια τὴν ὀκά καὶ 500 στατῆρες μετὰ τὴν κρατικὴ τιμὴ.

Ἀπὸ ἀνάγκη λοιπὸν ν' ἀντιμετωπίσουν ἢ καλύψουν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτὲς τὶς σκληρὲς συνθήκες τῆς ζωῆς τους καὶ ὅχι ἀπὸ καθαρὰ ἐπιχειρηματικὸ πνεῦμα γεννήθηκε καὶ ἐξελίχθηκε ὁ ἐκτεταμένος αὐτὸς μεταλλευτικὸς συνεταιρισμὸς τῶν Χωριῶν τῆς Χαλκιδικῆς, ὁ ὁποῖος συνεχίστηκε νὰ λειτουργεῖ ὡς τὴν προεπαναστατικὴ ἐποχὴ. Ἀπὸ κάθε κομμόπολη ἢ κεφαλοχώρι ἐκλεγόταν ἓνας ἀντιπρόσωπος καὶ ὅλοι μαζί ἀποτελοῦσαν τὴν κεντρικὴ δωδεκαμελὴ ἐπιτροπὴ ἢ κυβέρνησιν τῆς ὁμοσπονδίας, ποὺ ἐδρεψε, ὅπως εἶπαμε, στὸν Μαχαλά.

Ἡ ἐπικεῖρση ἐξελίχθηκε φυσικὰ σὲ ἀποτυχία, γιατί τὰ τελευταῖα χρόνια, ὁ ἐξαγόμενος ἄργυρος δὲν ἀνταποκρινόταν στὶς ἀπαιτήσεις τῆς πύλης καὶ ὁ σουλιάνος ἐπέμενε νὰ συνεχίζονται οἱ ἐργασίες καὶ νὰ παραδίνονται κάθε χρόνο στὸ θησαυροφυλάκιό του 220 ὀκάδες καθαρὸ

ἀσήμι.

Ὁ Ἀγγλος περιηγητὴς Utquhart ἀναφέρει ὅτι, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν οἱ κάτοικοι τὴν κοινοτικὴ τους ἐλευθερία, ἀγόραζαν κάθε χρόνο ἰσπανικὰ τάλληρα ποὺ τὰ ἔλυωναν καὶ τὰ ἔστελναν στὸ νομισματοκοπεῖο σὰ νὰ εἶχαν μὸλις ἐξαχθεῖ ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα. Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀλήθεια γιὰ τὴ γένεση καὶ τὴν ἐξέλιξη τοῦ μεταλλευτικοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν Μαντεμοχωρίων.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821, ποὺ ἐπεκτάθηκε καὶ ξεσκήθηκε καὶ τὴ Χαλκιδική, ἔθεσε τέρμα στὴν ἐπιβίωσιν τοῦ συνεταιρισμοῦ αὐτοῦ. Οἱ κάτοικοί τους σκορπίστηκαν, κτυπημένοι ἀπὸ διάφορες συμφορὲς. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι ξαναγύρισαν δὲν μπόρεσαν νὰ φέρουν τὰ χωριά τους στὸ προηγούμενο καθεστῶς: ἔπαψε πιά τώρα νὰ ἰσχύει ἡ παλαιὰ ὀργάνωσις τοῦ μεταλλευτικοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ οἱ κάτοικοι ἐπιβαρύνθηκαν μετὰ τοὺς φόρους ποὺ πλήρωναν καὶ οἱ ἄλλοι χριστιανοὶ ραγιάδες, καθὼς καὶ μετὰ τὰ ἔξοδα γιὰ τὴ συντήρησιν ἑνὸς τουρκικοῦ σώματος 1.000 ἀνδρῶν τὸ ὁποῖο φύλαγε τὰ μεταλλεῖα.

— Πάρτει θούρτσες κί λανάργια ἔρχηται ἡ Μεγάλη Πέμπτη.

— Ὅλα τὰ τζάνκια καπνίζουν τί μαγειρεύουν;

— Πάρτει λόγια κί κτύπα στοῦ γουοβάρη.

— Κέ τὸν τοίχουν τοῦ χουρὸ.

— Τί εἶσαι μπράττη; ἰδρουμένους μὴ λουλὸν ἀπάληφεις;

— Σαχίζε; οὐ ντιάτανος ποὺ κλάνει οὐ πιθαμένους.

— Οὐ οὐχνὸς πάνει μακρυνά κι οὐ τριμαρῆς χάνει πουλλά.

— Πήττα πὺ στέκηται φίλουν καρτιράρει.

Ναουσαίϊκες παροιμίες

ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ Νικ. Σπартση

— Ὅσα μύθια τόσα ἀλήτσια.

— Γαδγκους πήγγεις, Μίγκους ἡρθεῖς (δὲν ἔκανεις τίποτα).

— Δὲν ἀρτιρνάει ἀπ' τοῦ σιάρκου νὰ φάει; οἱ οὐ καραμάνους.

— Οὐτὶ μικρὸς εἶσαι κι οὐτὶ οὐλίγου τρώς (Μεγάλωσαι).

— Ἀρπαζει νὰ φᾶς κί κλέψει νὰ χεῖς.

— Κάθι; χώρια καὶ ζαχών; κάθε

μαχαλὰς καὶ τάξη.

— Οὐπὺ δὲ φτάνεις; μὴ φτύνεις;

— Ἔλα γείτονα νὰ σκάψουμε. Οὐτὶ γὼ οὔ; τὰ πιναγιά μου. Ἔλα νὰ τρυγήσουμε. Κί γὼ κί τὰ πιναγιά μου.

— Ἄλλοι; σκάπτουν κί κλαδεύουν κι ἄλλοι; πίνουν κί μεθοῦν.

— Πέτρα ποὺ τρουκουλιέτα; ρίξαι δὲν πιάνει.

«Υπῆρξε ὁ πρωτοπόρος τῆς εὐρωπαϊκῆς διανοήσεως, ποὺ δικάστηκε ἀνάμεσα στὸν θετικισμὸ καὶ τὴν ἐνόραση».

Ὁ Ἀριστοτέλης γεννήθηκε πὸ 384 π.Χ. στὰ Στάγειρα τῆς Χαλκιδικῆς, παλιὰ ἰωνικὴ ἀποικία, ποὺ βρίσκονταν κοντὰ στὸν σημερινὸ Σιανρό. Ὁ πατέρας του Νικόμαχος ἦταν γιατρὸς τοῦ βασιλιᾶ τῆς Μακεδονίας Ἀμύντα Β'. Ἐνῶ ἡ μητέρα του Φαστιάδα καταγόταν ἀπὸ τὴν Χαλκίδα. Ἐπειδὴ ὁ Ἀριστοτέλης ἔκασε τοὺς γονεῖς του πολὺ νέος, τὴν ἀνατροφή του καὶ τὴν κηδεμονία του ἀνέλαβε ὁ Πρόξενος, συγγενῆς του ἀπὸ τὴν Ἀταρνέα τῆς Μυσίας, στὴν Μ. Ἀσία.

Σὲ ἡλικίᾳ 18 ἐτῶν (366), ἀφοῦ πῆρε τὴν παραδοσιακὴ παιδεία τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ὁ Πρόξενος τὸν ἔστειλε στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ φοιτήσει στὴν Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνα. Ὁ Ἀριστοτέλης παρακολούθησε μαθήματα στὴν Ἀκαδημία περίπου εἴκοσι χρόνια. Διδάχθηκε καὶ ἔμαθε πάρα πολλὰ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ ἡ σκέψη του ἐπηρεάστηκε πάρα πολὺ ἀπὸ τὸν μεγάλο φιλόσοφο, ἀλλὰ τελικὰ ὁ μαθητὴς ἤρθε σὲ ἰδεολογικὴ σύγκρουση μὲ τὸν δάσκαλο. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἀκαδημίας ἦταν ὑπερθεωρητικὸς καὶ μυστικιστής, ἐνῶ ὁ Ἀριστοτέλης ἦταν ἐρευνητικὸς καὶ ἀνήσυχος πνεῦμα. Γενικὰ ὁ Ἀριστοτέλης ἦταν σοφὸς ἐρευνητής, ὄχι ἐρευνητικὸς φιλόσοφος.

Πολλοί, παρουσιάζοντας οὖν ἀποδείξεις διάφορες ἀρχαῖες πηγές, ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης, κριτικάρισε, ἐνῶ ἦταν μαθητὴς τῆς Σχολῆς, πολλὰς φορές τὰ πλατωνικὰ δόγματα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἔρθῃ ἀναπόφευκτα σὲ σύγκρουση μὲ τὸν ἐμπνευστὴ τους. Μάλιστα, ὅταν κατηγορήθηκε γι' αὐτὴν τὴν στάση ἀπέναντι στὴν πλατωνικὴ ἰδεοκρατία καὶ πολιτειολογία, δὲ δίστασε νὰ ἀπαντήσει: «δυσὶν

Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

(Ἀνάλυση τῆς ζωῆς τοῦ, τοῦ ἔργου τοῦ καὶ τῆς προσφορᾶς τοῦ)

γάρ ὄντιον φίλον, ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν». Καὶ οἱ Λατῖνοι ποὺ βρίσκονταν πὸ κοντὰ στὴν ἀρχαία παράδοση, μετέφρασαν τὴν παραπάνω φράση ὡς ἑξῆς: «Amicus Plato, sed magis amica veritas». (Φίλος μὲν Πλάτων, φιλιτέρα δ' ἀλήθεια). Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι ἡ ἀποψη αὕτη, ὅσον ἀφορᾷ τὶς σχέσεις τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη, εἶναι σωστή.

Παρόλη, τὴν πιθανὴ ἀντίθεσή του μὲ τὸν δάσκαλό του, ὁ Ἀρι-

τοῦ Θωμᾶ Τσουκαλᾶ
Φοιτ. Α.Σ.Ο.Ε.Ε

στοτέλης, κατὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν του, ἔγινε συνεργάτης τῆς Ἀκαδημίας καὶ φαίνεται ὅτι στὴν περίοδο αὕτη, δίδαξε ρητορικὴ, ὅπως ἄλλωστε ἐπιβάλλονταν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. (Σύγχρονός του ἦταν ὁ Δημοσθένης καὶ λίγο μεγαλύτερος ὁ Ἰσοκράτης).

Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Πλάτωνα, ὁ ὁποῖος διόρισε προϊστάμενο τῆς Ἀκαδημίας τὸν Σπεῦσιππο, ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπειδὴ εἶχε γίνῃ πνευματικὰ αὐτεξούσιος καὶ δὲ μποροῦσε νὰ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἰδεολογικὴ κηδεμονία τοῦ Σπεῦσιππου ποὺ εἶχε ὀλότελα διαφορετικὲς κατευθύνσεις, ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ πῆγε στὴ πόλιν Ἄσσο τῆς Αἰολίδας, ἀπὸ κυβερνήτης ἦταν ὁ Ἑρμείας, μαθητὴς κι αὐτὸς τῆς Ἀκαδημίας.

Στὴν Ἄσσο, ὁ Ἀριστοτέλης ἱδρύσε φιλοσοφικὴ σχολή, ποὺ ἦταν θηγατέρα τῆς Ἀκαδημίας, ἀλλὰ ἔμεινε μόνο πρῶτα χρόνια, γιατί ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἑρμείας δολοφονήθηκε ἀπὸ τοὺς Πέρσες. Ὁ Ἀριστοτέλης πανιρεύτη-

κε τὴν ἀνηψιὰ τοῦ Ἑρμεία, Πυθιάδα καὶ μετὰ τὸν θάνατό της πανιρεύτηκε ἢ συνέζησε μὲ τὴν εἵταιρα Ἑρπυλλίδα.

Ἀπὸ τὴν Ἄσσο, ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ μεταφέρθηκε στὴν Μυτιλήνη, ἀλλὰ τὴν ἄλλη χρονιά (343) ὁ Φίλιππος Β', ποὺ πιθανότατα τὸν εἶχε γνωρίσει νεαρὸ ἀκόμη στὴν αὐλὴ τοῦ πατέρα του Ἀμύντα, τὸν κάλεσε γιὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν διαπαιδαγώγηση τοῦ ἀνίψου γιου του Ἀλέξανδρου.

Τὸ 335—334, ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ξεκίνησε γιὰ τὴν ἐκστρατεία του στὴν Ἀσία, ὁ Ἀριστοτέλης ἐπέστρεψε στὴν Ἀθήνα, ὅχι ὅμως καὶ στὸ περιβάλλον τῆς Ἀκαδημίας. Ἐκονίας ἀρχίσει νὰ διαμορφώνει δικές του φιλοσοφικὲς ἀντιλήψεις καὶ δικό του τρόπο σκέψεως, ποὺ θὰ τὸν ὀδηγήσουν ἀργότερα στὴν κορυφὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς διανοήσεως, ἀνοίξῃ δική του σχολή, πρὸς τὶς ὁχθες τοῦ Ἰλισσοῦ, κοντὰ στὸν ναὸ τοῦ Λύκειου Ἀπόλλωνα (στὴν περιοχὴ ἴσως ποὺ βρίσκονται σήμερα τὰ ἀνάκτορα τῆς ὁδοῦ Ἡρόδου Ἀττικοῦ). Ἡ Σχολὴ ὀνομάστηκε Περιπατητικὴ, γιατί σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχαία παράδοση συνήθιζε νὰ διδάσκει βαδίζοντας. Ὁ πρῶνός παρίστατος εἶχε διδακτικὸ χαρακτῆρα καὶ ἦταν ἀφιερωμένος στὴν φιλοσοφία καὶ στὴν ἐπιστήμη, ἐνῶ ὁ ἀπογευματινὸς γίνονταν, ὑπὸ μορφὴ διαλέξεων, γιὰ τὸ πολὺ κοινὸ καὶ ἦταν ἀφιερωμένος στὴν ρητορικὴ.

Ἡ Περιπατητικὴ Σχολή, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν πλατωνικὴ ἀκαδημία, εἶχε ὀργάνωση πανεπιστημιακοῦ ἰδρύματος ποὺ σκοπὸς τοῦ ἦταν ἡ οὐσιματικὴ ὀργάνω-

ση καὶ διδασκαλία τοῦ συνόλου τῶν γνώσεων. Εἶχε μεγάλη βιβλιοθήκη, ὅπου φαίνεται ὅτι ὑπῆρχαν μεταφρασμένα αἰγυπτιακά, καλδαϊκά καὶ γενικά ἀσιατικά συγγράμματα, ποὺ ἀναφέρονταν σὲ διάφορα προβλήματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (ζωολογία, βοτανολογία, ἀνθρωπολογία κ. ἄ.). Οἱ μαθητὲς τῆς σχολῆς ἀνελάμβαναν ἐργασίες, μάζευαν ἐπιστημονικὸ ὕλικό, ἐργάζονταν συστηματικὰ πάνω σὲ διάφορα θέματα καὶ τελικὰ τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν ἀνακοινώνονταν στὸν δάσκαλο καὶ αὐτοὺς μαθητὲς τῆς Σχολῆς.

Μόνο ἂν φανταστοῦμε τὸν Ἀριστοτέλη περιστοιχισμένο ἀπὸ ἕνα ἐπιστημονικὸ ἐπιτελεῖο αὐτῆς τῆς μορφῆς, μπορούμε νὰ ἀντιληφθοῦμε τὸν πολυδιάστατο φιλοσοφικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ του νοῦ, ποὺ τόσο πολὺ βοήθησε τὴν ἄνοδο τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Μὲ τὸν θάνατο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ἀντιμακεδονικοῦ ἐθνικιστικοῦ κινήματος, δὲν κινδύνεψε μόνο ὁ Ἀριστοτέλης ἀλλὰ καὶ ἡ Σχολή του. Γι' αὐτὸ ἀναγκάστηκε νὰ φύγει στὴν Χαλκίδα, ὅπου πέθανε τὸν ἐπόμενον χρόνο (322 π.Χ.) ἀπὸ χρόνιο στομαχικὸ νόσημα σὲ ἡλικία 62 ἐτῶν.

Ὁ Ἀριστοτέλης πρῶτος ἐπιχείρησε νὰ ταξινομήσει τὶς ἐπιστήμες ἀνάλογα μὲ τὸ ἀντικείμενο ποὺ ἀπασχολοῦνται. Ἐπὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀριστοτελικὴ ταξινόμηση οἱ ἐπιστήμες χωρίζονται:

1) **Ποιητικὲς.** Εἶναι οἱ ἐπιστήμες ποὺ ἀναφέρονται στὴν γνώση τῆς τέχνης καὶ τῆς ποιητικῆς ἐνέργειας τοῦ νοῦ.

2) **Πρακτικὲς.** Εἶναι οἱ ἐπιστήμες ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ ἀποτέλεσμα καὶ διαιροῦνται σέ:

α) Πολιτικὴ β) Οἰκονομικὴ καὶ

γ) Φρόνηση (Ἠθική).

3) **Θεωρητικὲς.** Εἶναι οἱ ἐπιστήμες ποὺ ἔχουν ἀντικείμενό τους τὴν γνώση γιὰ χάρι τῆς γνώσης.

Τὶς τελευταῖες ὁ Ἀριστοτέλης τὶς θεωροῦσε εὐγενέστερες, γι' αὐτὸ ἀσχολήθηκε περισσότερο μ' αὐτές. Στὶς θεωρητικὲς ἐπιστήμες ἀνήκουν α) τὰ **Μαθηματικά**, ποὺ ἔχουν ἀντικείμενό τους τοὺς ἀριθμούς, τὰ σχήματα κ.λ.π. δηλ. στοιχεῖα ποὺ τὰ ἐξετάζουμε ἀφηρημένα χωρὶς νὰ ὑπολογίζουμε τὰ ἀντικείμενα στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται β) ἡ **Φυσική**, ποὺ ἐξετάζει τὰ πράγματα τῆς φύσεως καὶ ὑλοποιεῖ τὰ μαθηματικὰ δντα (ἀριθμός, σχήμα κ.λ.π.). γ) ἡ **Θεολογία**, ποὺ ἐξετάζει τὸ «Ὀν», τὸ Πρῶτο καὶ Τελικὸ Αἶτιο. Ἡ Θεολογία ὀνομάζεται καὶ Πρῶτη Φιλοσοφία ἐνῶ τὰ Μαθηματικὰ καὶ ἡ Φυσικὴ, Δεύτερη Φιλοσοφία.

Ἐπίσης ὁ Ἀριστοτέλης προσδιόρισε τὶς μορφὲς τοῦ πολιτεύματος ὡς ἐξῆς: 1) μοναρχία 2) ἀριστοκρατία 3) δημοκρατία. Παρεκτροπὴ τῆς μοναρχίας εἶναι ἡ τυραννία, τῆς ἀριστοκρατίας ἡ ὀλιγαρχία καὶ τῆς δημοκρατίας ἡ ὀχλοκρατία.

Διάφορες ἀρχαῖες καὶ ἀραβικὲς ἀριστοτελικὲς πηγὲς ὑπολογίζουν ὅτι τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλη ἀνέρχονται σὲ 1000. Ὁ Ἀριστοτέλης πρὶν τὸ 335 ἔγραψε ἐξωτερικοὺς λόγους ποὺ εἶναι ἐπηρεασμένοι κυρίως ἀπὸ τὶς πλατωνικὲς ἰδέες (Εὐδήμος ἢ Περὶ ἀθανασίας τῆς Ψυχῆς, Προτρεπτικός, Περὶ φιλοσοφίας ἢ Περὶ Ἀγαθοῦ). Ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη μ' αὐτὰ τοῦ Πλάτωνα σώζονται πολὺ λίγα. Τὸ σπουδαιότερο δημιουργημα τοῦ Ἀριστοτέλη ἀρχίζει μετὰ τὴν ἱδρυση τοῦ Περυπάτου καὶ ἀνάλογα μὲ τὸ περιεχόμενό του χωρίζεται στὶς παρακάτω ἐπιστημονικὲς συλλογές.

1) **Τὰ λογικὰ συγ-**

γράμματα ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐπιστήμην τῆς Λογικῆς καὶ εἶναι γνωστὰ μὲ τὸ ὄνομα Ὁργανον. Τὰ συγγράμματα αὐτὰ εἶναι α) Κατηγορίαι β) Περὶ ἐρμηνείας γ) Ἀναλυτικὰ πρότερα δ) Ἀναλυτικὰ ὑστερα ε) Τοπικά στ) Περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων. Στὴν ἴδια σειρά μπορούν νὰ περιληφθοῦν καὶ τὰ «Περὶ τέχνης ρητορικῆς», «Περὶ ποιητικῆς».

2) **Τὰ μετὰ τὰ Φυσικά** ἢ **Πρῶτη Φιλοσοφία**. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα σπουδαῖα ἀριστοτελικά συγγράμματα καὶ διακρίνεται γιὰ τὶς σφιχτοδεμένες φιλοσοφικὲς ἐννοιες.

3) **Τὰ Φυσικά**. Περιλαμβάνει τὰ ἔργα ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐρευνα τῆς φύσεως: Περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως, περὶ Οὐρανοῦ, Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τοῦ γίνεσθαι, Περὶ κόσμου, Περὶ τὰ ζῶα ἱστορία, Περὶ ζώων μορίων, Περὶ ζώων γενέσεως κ. ἄ. Στὴν ἴδια κατηγορία περιλαμβάνεται καὶ τὸ ἔργο «Περὶ Ψυχῆς» ποὺ ἀνήκει καθαρὰ στὸν κύριο τῆς ψυχολογίας.

4) **Ἠθικά καὶ Πολιτικά συγγράμματα**. Στὴν σειρά αὐτὴ ἀνήκουν: α) Ἠθικά Νομομάχεια β) Ἠθικά Εἰδήμεια γ) Ἠθικά Μεγάλα δ) Πολιτικά, ὅπου ἀναφέρεται σὲ 158 ἀρχαῖα πολιτεύματα, ἰσαριθμῶν ἀρχαίων πόλεων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σπουδαιότερο εἶναι «ἡ Ἀθηναίων Πολιτεία».

Εἵκοლა μπορούμε νὰ διαπιστώσουμε ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη ἀποτελοῦν μία ὁλόκληρη ἐγκυκλοπαιδεῖα μέσα στὴν ὁποία περιλαμβάνονται ὅλες οἱ γνώσεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἀναμφισβήτητα, ἡ προσφορά του στὸ φιλοσοφικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ πεδίο εἶναι πολὺ μεγάλη.

Οἱ νέοι χρόνοι παρέλαβαν τὸν Ἀριστοτέλη ἀπὸ τοὺς Ἀραβες, (Συνέχεια στὴ σελίδα 158)

Η ελληνική παράδοση

Μέσα στα έννοιολογικά στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του Έθνους περιλαμβάνεται και η έννοια της Παράδοσης. "Αν για κάθε λαό η ιστορική προέλευση και δικαίωση βρίσκεται ακριβώς στην ταύτισή του με μια εθνότητα, αυτό μπορούμε να το δεχτούμε αναμφύλακτα για τον Έλληνικό Λαό, που σαν ιδιαίτερη και συγκεκριμένη εθνότητα, διακρίνεται για τη μοναδικότητά της. Ποιοί είναι όμως οι παράγοντες εκείνοι που συνεισέφεραν ώστε στη τρισχιλιόχρονη ιστορική πορεία του Έλληνισμού τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του να εμφανίζονται, σίτις γενικές τους γραμμές αναλλοίωτα; Νομίζω, λοιπόν, πως στο σημείο αυτό πρέπει να σταθούμε στο περιεχόμενο και το ρόλο της Παράδοσης, όπως αυτή υπάρχει μέσα και μαζί με το Έθνος. Είναι η Κοινή συνειδητή όλων για την προέλευση τη μοίρα, και τα πεπραγμένα της Φυλής. Αυτό βέβαια, συνθέτει την έννοια του Έθνους, αλλά εδώ πρέπει να τονιστεί ότι η παράδοση είναι αυτή που παίζει αυτό τον ενοποιητικό ρόλο για τη δημιουργία της κοινής συνείδησης.

Ειδικότερα, η παράδοση όπως διαμορφώνεται από την ιστορική κοινωνική και πολιτικοοικονομική ζωή του Έθνους, καλύπτει ταυτόχρονα όλα τα επίπεδα της ζωής του. Τα βιώματα που προέρχονται από τους μεγάλους σταθμούς της ανθρώπινης ζωής, γέννηση, θάνατος, ή ταύτιση της τύχης των ανθρώπων με τη γη, οι μορφές της τέχνης που γεννήθηκαν και αναπτύχθηκαν κάτω από συγκεκριμένες ιστορικές — κοινωνικές συνθήκες, οι ήθικες αξίες που σιηρβζονται στη θρησκευτική ζωή και τις πνευματικές αναζητήσεις, όλ' αυτά είναι στοιχεία που περιέχονται μέσα στην έννοια της Παράδοσης.

Από την παρατήρηση και την

έρευνα των μορφών της Παράδοσης, διαπιστώνουμε μια εκπληκτική διαδοκασία που επιτρέπει στην Παράδοση να έχει ένα διαχρονικό χαρακτήρα. Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι η διαχρονικότητα της Παράδοσης είναι ο παράγοντας εκείνος που περισσότερο από κάθε άλλον συμβάλλει στον εμπλουτισμό και τη διαίωσή της. Αυτή η διαχρονικότητα

της Νανās Μιμιλίδου

είναι η μεταφορά από γενιά σε γενιά των πολιτιστικών αξιών της Φυλής. Οι αλλοιώσεις είναι αναπόφευκτες, αλλά η επισημονική ανάλυση βεβαιώνει ότι πρόκειται για τη διείσδυση του νέου, αφού η ανθρώπινη φύση σ' όλες τις εκδηλώσεις της, έχει μια δυναμική που δεν επιδέχεται αναστολές. Έτσι, εξηγείται το πως η παράδοση επιβιώνει ακόμην και σε περιόδους που όχι μόνο οι έπι μέρους έθνικοί, αλλά και οι παγκόσμιοι πολιτικοί, συγκλονίζονται από κρίσεις και παντοῦ σημειώνονται ανακατατάξεις.

Είναι πολύ σημαντικό να δοῦμε, με μια κριτική στάση, ποιά είναι η δομή της Έλληνικής Παράδοσης. Κι αυτό, γιατί η Έλληνική παράδοση έχει μια ιδιαίτερότητα, που είναι προφανής: Είναι ο χώρος όπου ο αρχαίος Έλληνας πολιτισμός έζησε δεκάδες αιώνων και όπου σημειώθηκαν οι θετικές επιδράσεις του αρχαίου στο σύγχρονο κόσμο. Η αρχαία σοφία, περνώντας μέσα από τις παροιμίες και όλες τις άλλες μορφές που διάλεξε η Λαϊκή Μοῦσα για να εκφραστεί, έξακολουθεί να φωτίζει τα βήμα-

τα της ανθρώπινης πορείας μέσα στην Ιστορία.

Ο πλούτος της Έλληνικής παράδοσης είναι εντυπωσιακός. Μέσα από τα δημοτικά τραγούδια, τα έθιμα, τη λαϊκή αρχιτεκτονική, τα κεντήματα, τις τοπικές ένδυμασίες και τα γλωσσικά ιδιώματα, τα χειροτεχνήματα, μέσ' απ' όλ' αυτά, βλέπουμε τις περιπέτειες τις προόδους και τις όπισθοδρομήσεις του Έθνους, τις ανησυχίες και τις πεποιθήσεις του, τη λαϊκή φιλοσοφία για τη ζωή. Η βαθύτερη οῦσία της ανθρώπινης ύποστασης και η αποσιολή του ανθρώπου στη γη, η σχέση του με το θεῖο, η αναζήτηση και εξιδανίκευση του ωραίου, η αντιμετώπιση των εκπληξεων της ζωής, είναι άξονες πάνω στους οποίους στηρίζεται η παράδοση. Η αγάπη των ανθρώπων μεταξύ τους, η ειρήνη και η πρόοδος, ο ύμνος στον έρωτα, το ανάθεμα και η κατάρα στο θάνατο, η βελτίωση της ζωής μέσα στην καθημερινότητα, η εξομείωση με τα στοιχεία της Φύσης, να μερικοί τομείς που καλύπτονται από την Παράδοση.

Το πιο εκπληκτικό σχετικά με τη δημιουργία και την ύπαρξη της Παράδοσης, είναι η απουσία ενός συγκεκριμένου δημιουργού. Ποιος είναι ο πρῶτος διδάξας; Έρώτημα που μένει αναπάντητο. Δεν υπάρχει ένας που συνθέτει και δημιουργεί. Είναι όλοι ταυτόχρονα. Ο ένας είναι ο εκφραστής όλων. Πρόκειται για μια άμεση επικοινωνία των ανθρώπων μεταξύ τους. Τα έρεθίσματα είναι κοινά, οι αντιδράσεις περίπου ταυτόσημες. Με μικρές παραλλαγές βλέπουμε το λαό ν' αντιμετωπίζει τα κοινά για όλους ζητήματα με τον ίδιο (Συνέχεια στη σελίδα 148)

Ἡμερολόγιον τῶν κυριοτέρων γεγονότων τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ναουσαίων τὸ 1822

Ε'

(συνέχεια ἀπὸ τὸ 10ον τεῦχος)

22 Οἱ μάχες στὸν Πύργο τοῦ Ζαφειράκη

18.4.1822 (νέο ἡμερολόγιο) Ὁ Τούρκος προχωροῦν γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ Πύργου τοῦ Ζαφειράκη (Δυτικὸς Πύργος), τελευταῖο ὄχυρό τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ Ζαφειράκης, ὁ Γιαννάκης Καρατάσιος καὶ 500 πολεμιστὲς ὀχυρώνονται στὸν Πύργο.

Ὁ Κεχαγιάς μπέης στήνει τὰ πυροβόλα στὸ λόφο Ἀη Λιά καὶ βομβαρδίζει τὸν Πύργο. Διεξάγονται σφοδρὲς μάχες οἱ ὁποῖες διαρκοῦν τρεῖς μέρες. Οἱ ὑπερασπιστὲς ἀπακροῦν ὅλες τὰς Τουρκικὰς ἐπιθέσεις.

21.4.1822. Τὰ ξημερώματα ὁ Ζαφειράκης μὲ ὁμάδα ὀπλιτῶν καὶ ἀρκετὰ γυναῖκόπαιδα βγαίνουν κρυφὰ ἀπὸ τὸν Πύργο καὶ κατορθώνουν νὰ φθάσουν στὸ Ἅγιο Νικόλαο, μὲ λίγες σχετικῶς ἀπώλειες.

22.4.1822. Οἱ Τούρκοι πλησιάζουν τὸν Πύργο ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς, ἐπιτίθενται μὲ σφοδρότητα, ἀνατρέπουν τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ εἰσβάλλουν στὸ Πύργο. Αἱματηρὲς μάχες λαμβάνουν χώραν στὰ διαμερίσματα τοῦ Πύργου, στὸν αὐλόγυρο καὶ στὰ διάφορα παραρτήματα. Στὶς μάχες αὐτὲς περὶ τοὺς 400 Ναουσαῖοι καὶ πολλαπλάσιοι Τούρκοι στρατιῶτες σκοτώνονται. Ὁ Γιαννάκης Καρατάσιος μὲ λίγους ἄνδρες κατορθώνουν νὰ διασωθῶν.

23. Τὸ ὁλοκαύτωμα — Σφαγὴ στὸ Κιόσκι

22.4.1822 Ἀρκετὰς γυναῖκες καὶ κοπέλλες τῆς Νάουσας συγκεντρώνονται κοντὰ στὴν γέφυρα τῆς Ἀράπιτσας. (γέφυρα τῶν Σιουμπάνων) καὶ προσπαθοῦν νὰ βροῦν τρόπο διαφυγῆς. Γίνονται ὅμως ἀντιληπτὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ περικυκλώνονται στὸν ὀμίονο κατarrάκτη. Οἱ Ναουσαῖες μπροστά στὸν κίνδυνον νὰ συλληφθῶν, ἀποφασίζουν καὶ κατακρημνίζονται στὸ βράθρον τοῦ κατarrάκτου μαζί μὲ τὰ μικρὰ παιδιὰ τους, προτιμώντας τὸν τραγικὸ ἄλλα ἔνδοξο θάνατον, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν ἐξισλαμισμό.

Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς συνεχίζει τὴν σφαγὴν, τὴν λεηλασίαν καὶ τὸν ἐμπρησμό στὴν πόλιν καὶ σ' ὅλη τὴν ἐπαρχίαν Ναούσης. Περισσότεροι ἀπὸ δύο χιλιάδες ἄνδρες τῆς Νάουσας καὶ τῆς ἐπαρχίας ὀδηγεῦνται στὸ Κιόσκι ὅπου σφάζονται καὶ ἀπαγχονίζονται ὁμαδικῶς. Στὸ ὄργιον τῆς σφαγῆς καὶ τῆς λεηλασίας πρωτοστατοῦν οἱ Ἑβραῖοι ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸν τουρκικὸ στρατό, σ' ὅλες τὰς ἐπαχειρήσεις.

24. Αἰχμαλωσία τῶν γυναῖκοπαίδων — Θάνατος τοῦ Ζαφειράκη

Οἱ ἐπαναστῆτες συγκεντρώνονται σὲ Βέρμιο. Ὁ γεροκατατάσιος καὶ ὁ Ἀγγελῆς Γάτσος μὲ τοὺς συντρόφους τοὺς ἀντιλαμβάνονται ὅτι τὰ σκεπὰ Σελίου φρουροῦνται ἀπὸ τοὺς Κονιάρους τοῦ Σαρηγκιόλ Κοζάνης, ἐπιτίθενται καὶ τοὺς διασκορποῦν.

— Ἰσχυρὸ τουρκικὸ σῶμα κατορθώνει νὰ περικυκλώσῃ τὸν Ζαφειράκη μὲ τὰ γυναῖκόπαιδα. Ὁ Ζαφειράκης μὲ τὸν Γιαννάκη Καρατάσιο πολεμώντας κατορθώνουν νὰ διαφύγουν. Τὰ γυναῖκόπαιδα αἰχμαλωτίζονται. Μεταξὺ τῶν γυναικοπαίδων συμπεριλαμβάνονται οἱ οἰκογένειαι τῶν ὀπλαρχηγῶν Καρατάσιου, Ζαφειράκη, Ραμαντιάνη Μαλάμου καὶ Καμπίτη.

— Ὁ Ζαφειράκης μὲ τὸν Γιαννάκη Καρατάσιο, ὕστερα ἀπὸ περιπετειώδη πορεία φθάνουν σὲ δάσος Σουφολιὸ περιοχῆς Βεροῖας (Μεταξὺ Ἐπισκοπῆς καὶ Σταυροῦ). Ἐκεῖ γίνονται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τὰ τουρκικὰ ἀποσπάσματα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συμπλοκῆς σκοτώνονται ὁ Ζαφειράκης καὶ ὁ Γιαννάκης Καρατάσιος μὲ τοὺς συντρόφους τοὺς.

— Ὁ Ἐμποῦ Λουμπουτὶ ἐπιτρέπει τὸν στρατὸ καὶ τὸν ὄχλον ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ νὰ ὀργιάσῃ ἐπὶ πέντε μέρες στὴν Νάουσα.

24.4.1821. Ὁ Ἐμποῦ Λουμπουτὶ εἰσέρχεται θριαμβευτικὰ στὴν πόλιν καὶ κατακηνώνει κοντὰ στὸν Πύργο τοῦ Ζαφειράκη, ποὺ κοπνίζει ἀκόμα. Ἐνώπιον τοῦ παρελθόντος οἱ οἰκογένειαι τῶν πολεμιστῶν καὶ τῶν ἄλλων Ναουσαίων. Στὴν ἀρχὴ τῆς παρελάσεως, ἐπιδεικνύονται τὰ κομμένα κεφάλια τοῦ Ζαφειράκη καὶ Γιαννάκη Καρατάσιου.

— Τὰ αἰχμαλωτισθέντα γυναῖκόπαιδα μεταφέρονται στὴν Βέροια καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Θεσσαλονίκην. Ὁ Λουμπουτὶ μεταχειρίζεται μὲ ἰδιαίτερη σκληρότητα τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ὁμήρους. Φρικτὰ, βασανιστήρια ὑφίστανται οἱ γυναῖκες τῶν ἀρχηγῶν καὶ ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως Ζαφειράκη Καρατάσιου κλπ, ἀρκετοὶ πρῶκτοι τῆς Βέροιας καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Κυριακὸς (πρόξενος τῆς Δανίας).

25. Ἀνασυγκρότηση τῶν Ἐπαναστατικῶν δυνάμεων

— Δύο ἐπαναστατικὲς ὁμάδες ἀνασυγκροτοῦνται. Ἡ μὲν ὁμάδα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Γεροκαράτασιο τοὺς δύο γιούς του, τὸν Τσάμη καὶ Κωτούλα, τὸν Ἀγγελῆ Γάτσο μὲ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Πέτρο καὶ πολλοὺς ἄλλους πολεμιστὰς. Ἡ δευτέρη ὁμάδα μὲ ἀρχηγὸς τοὺς Νάσιο Καμπίτη, Γιάννη Καϊσαρούνη καὶ Κώστα Μαλάμο ἀποτελεῖται ἀπὸ τριακόσιους πολεμιστὰς, οἱ περισσότεροι

παλαιοὶ κλέφτες τοῦ Βερμίου. Ἡ πρώτη ομάδα με ἀρχηγὸ τὸν Γεροκαράτασιο ἀναπτύσσει δραστηριότητα στὰ ὑψώματα Ναούσης καὶ Βεροίας, ἡ δευτέρη στὸν ἀγώνα Βέροια — Νάουσα — Ἔδεσσα.

— Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπανάστασης στέλνουν ἐπιστολὴ γραμμὴν στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, στὸν Βαλὴ Θεσσαλονίκης στρατάρχη Ἐμπεδίου Λουμπούτ καὶ ὀφιοῦν τὴν ὁμεσὴ ἀπελευθέρωση τῶν γυναικωπαίδων καὶ ἀπειλοῦν νὰ ἐφαρμόσουν σκληρὰ ἀντίποινα σὲ βάρος τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ στὴν περίπτωσι πού δὲν ἱκανοποιηθεῖ τὸ αἷτημά τους.

— Ἰσχυρὲς τουρκικὲς δυνάμεις καταδιώκουν τοὺς ἐπαναστάτες. Ὁ Γεροκαράτασιος βλέποντας ὅτι οἱ προσπθεῖες ἀναζωπυρώσεως τοῦ ἀγῶνα στὴν Μακεδονία εἶναι μάταιες ἀποφασίζει με τοὺς συμπολεμιστὲς του νὰ κατέβουν στὴν Νότια Ἑλλάδα γιὰ νὰ συνεχίσουν μαζί με τοὺς ἄλλους Ἕλληνες τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας.

26. Ἡ δράσι τοῦ ἐπαναστατικοῦ σώματος Καμπίτη — Κατσαοῦνη καὶ Μαλάμου

— Στὸ ἐρεπωμένο χωριὸ Δοβρὰ διεξάγεται μάχη. Σκοτώνονται 11 τοῦρκοι στρατιῶτες. Οἱ

ἐπαναστάτες με ἐπικεφαλῆς τοὺς Νάσιο Καμπίτη, Γιάννη Κατσαοῦνη καὶ Κώστα Μαλάμου κατορθώνουν τὴν νύχτα νὰ διασπάρουν τὸν τουρκικὸ κλοιὸ καὶ φθάνουν στὸ Ἀρκοχωρι, ὅπου ὀχυρώνονται.

— Στὸ Ἀρκοχωρι ἐπὶ τρεῖς μέρες διεξάγονται φονικὲς μάχες. Σκοτώνονται πολλοὶ τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες. Σκοτώνεται καὶ ὁ τοῦρκος ἀρχηγὸς Γιογκιάς μπέης. Οἱ Ἕλληνες ὑποχωροῦν πρὸς τὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Σωτῆρος.

— Νέες σκληρὲς μάχες λαμβάνουν χώραν στὴν περιοχὴ τοῦ μοναστηρίου. Οἱ ἀπώλειες τῶν μαχομένων εἶναι μεγάλες. Οἱ Ἕλληνες περικυκλώνονται καὶ ἀγωνίζονται νὰ διασπάρουν τὸν κλοιό. Στὶς μάχες αὐτὲς καὶ στὴν πραγματοποιηθεῖσα τελευταία ξυροῦ ἐπαναστατῶν πέφτει νεκρὸς ὁ Κώστας Μαλάμος. Ὁ Γιάννης Κατσαοῦνης με λίγους πολεμιστὲς φεύγει στὸ βουνό. Ὁ Ἀναστάσιος Καμπίτης συλλαμβίνεται αἰχμάλωτος καὶ μεταφέρεται στὴν Βέροια, ὅπου δικάζεται ἀπὸ τουρκικὸ δικαστήριον.

— Ὁ Ἀναστ. Καμπίτης, με ἀκμαῖο τὸ ἡθικόν, ἀντιμετωπίζει με περιφρόνησι τοὺς τοῦρκους δικαστὲς καὶ καταδικάζεται σὲ θάνατο με ἀπαγχονισμό.

ΤΕΛΟΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴν σελίδα 143) τρόπο. Με συντομία, σαφῆνεια καὶ εὐστοχα, με μιὰ διάχυτη ἀπλότητα, ὁ ἀπλὸς ἄνθρωπος στὸ χωριὸ στὸ χωράφι, στὴ θοάκη, στὴ θάλασσα, στὸν ἀργαλειό, στὸ πανηγύρι, στὸ χορό, στὸ θάνατο, καθορίζει τὴ σχέση του με τὸ περιβάλλον του, ἀνώνυμα, ἀλλὰ καθολικά.

Ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐπίπεδα πού ἡ παράδοσι καλύπτει, νομίζω πὼς τὸ περιεχόμενό της εἶναι αὐτὸ πού ἐκφράζει τέλεια τὴν πνευματικὴ θέσι τοῦ λαοῦ μας μέσα στὸν κόσμο. Βλέποντας πὼς τὰ μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα διατηροῦν τὴ σημασία τους (ἄπως π. χ. ὁ Ἀγῶνας γιὰ τὴν Ἀπελευθέρωση τοῦ ἔθνους ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ) καὶ πὼς οἱ βασικὲς ἐκφάνσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἀποτελοῦν τὴ θεματολογία τῆς Παράδοσης, πιστεύω πὼς μαζί με τὴν διαχρονικότητα καὶ ἡ καθολικότητά της εἶναι οἱ παράγοντες πού ἡ Παράδοσι διαδραματίζει καθοριστικὸ ρόλο στὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ ἔθνους, διατηρώντας τὰ ἰδιαίτερα χαρακτη-

Ἡ ἑλληνικὴ παράδοσι

ριστικά του ἀναλλοίωτα ἀπὸ τὸ χρόνο.

Θεωρῶ σημερινὸ νὰ ἀναφερθῶ καὶ στὴ σημερινή, σύγχρονη, πραγματικότητα τῆς παράδοσης. Ζώντας σὲ μιὰ ἐποχὴ πού ἡ Τεχνολογία ἔχει τὸν πρῶτο λόγο στὴ ζωὴ μας, δὲ μπορούμε παρὰ νὰ διαπιστώσουμε πὼς ἡ παράδοσι μας κινδυνεύει. Κινδυνεύει ἀπὸ τὴς αὐθαίρετες προσμίξεις τοῦ νεωτερικοῦ ρεύματος τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι βέβαια λεπτὸ ζήτημα νὰ συνδυαστεῖ τὸ παραδοσιακὸ με τὸ σύγχρονο, ἀλλ' ὅχι ἀδύνατο. Δυστυχῶς οἱ νεοέλληνες, ὑποφέρουμε ἀπὸ μιμνήσκω καὶ ξενομανία. Βιαστικά καὶ ἀνεύθυνα κρίνουμε—ἐλαφρὰ τῇ καρδίᾳ— πὼς ἡ παράδοσι εἶναι ὁ πολιτισμὸς τῶν παππούδων μας πού ἐμεῖς σὰν «σύγχρονοι» πρέπει νὰ «ξεπεράσουμε». Ἔτοι ἡ παραδοσιακὴ

ζωή, τὰ ἔθιμά μας, ἀκόμη καὶ ἡ γλῶσσα μας, φιλοξενοῦνται στὰ βιβλία καὶ τὰ μουσεῖα ἐνῶ ἐμεῖς ἐπαναπαυόμεστε στὰ κακέκτυπα τῆς ἀντιγραφῆς καὶ στὶς ἀπαιτηλὲς ὑποσχέσεις τῆς δῆθεν, ἐκπονητικῆς ξενομανίας.

Εἶναι ζήτημα ἐθνικῆς ἐπιβίωσης, νὰ σεβαστοῦμε τὴς ρίζες τῆς παράδοσῆς μας. Νὰ ἀναζητήσουμε, νὰ ἀνσκαλύψουμε, κυριολεκτικά, τὴν παράδοσι, πού ζεῖ στὶς γωνιὲς τῆς πατρίδας μας στὶς ψυχὲς τῶν γερόντων. Τὸ νὰ περισώσουμε ὅ,τι ὑπάρχει εἶναι κάτι. Ὅχι ὅμως ἀρκετό. Τὸ νὰ μπορέσουμε νὰ ζήσουμε μέσα στὴν Παράδοσι εἶναι τὸ πᾶν. Ἀκόμη κι αὐτὴ ἡ ξενομανία μας, ἅπρεπε νὰ μᾶς τὸ εἶχε διδάξει, ἀφοῦ ἡ πλειοψηφία τῶν ξένων, σέβεται καὶ προσοικεῖ τὴν παράδοσὶ της.

Ὅχι μόνο κριτικά, λοιπόν, ἀλλὰ καὶ αὐτοκριτικά, ὀφείλουμε σὰν ἄτομα καὶ σὰν σύνολο, νὰ καθορίσουμε τὴ σtάση μας ἀπέναντι στὴν Παράδοσι, τὴν Ἑλληνικὴ Παράδοσι.

Ὁ κανονισμός τῆς Ὁρθοδόξου

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ 12ο τεῦχος)

Ἄρθρον 57ον

Ἀπαγορεύεται τῇ Ἐφορείᾳ τῷ συναμολογεῖν δάνεια, ἀγοράζειν ἢ πωλεῖν κτήματα σχολιακά καὶ διαθέτειν πᾶν περίσσευμα διαχειρίσεως· αἱ περὶ τοιούτων ζητημάτων ἀποφάσεις ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς τῇ Διαρκεῖ Ἀντιπροσωπείᾳ.

Ἄρθρον 58ον

Ἡ Ἐφορεία καταρτίζει πίνακα τῶν Μεγάλων Εὐεργετῶν, Εὐεργετῶν καὶ Δωρητῶν τῶν σχολείων, ὃν ἀναρτᾷ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν τελείων τῶν σχολῶν.

Ἄρθρον 59ον

Ἡ Ἐφορεία κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐπιτελεῖ ἐν μονοεκκλησίᾳ ἐκ περιτροπῆς τελουμένη εἰς τὰς τέσσαρας ἐνοριακὰς ἐκκλησίας μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν Εὐεργετῶν, Δωρητῶν καὶ Συνδρομητῶν τῶν σχολείων.

Ἄρθρον 60όν

Τακτικοὶ πόροι τῶν σχολείων εἶνε οἱ ἑξῆς:

1) Ἡ ἐτησία χορηγία τῶν τεσσάρων ἐνοριακῶν ἐκκλησιῶν ὀριζομένη εἰς τριάκοντα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν (30%) ἐπὶ τῶν ἀκαθαρίστων προσόδων ἐκάστης ἐκκλησίας.

2) Ἡ χορηγία τῶν εἰσπράξεων τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (Παναγισπούλας) ἀφαιρουμένων τῶν ἀναγκαιῶν πρὸς συντήρησιν τῆς ἐκκλησίας ἑξόδων.

3) Ἡ χορηγία τῶν εἰσπράξεων τῆς Ὑπαντῆς ἐφ' ὅσον τὰ εἰσοδήματα αὐτῆς θὰ εἶνε ἐκκεχωρημένα ὑπὸ τῆς ἐνορίας τῆς Μεταμορφώσεως ὑπὲρ τῶν σχολείων.

4) Τὸ ἐν τρίτον (1/3) τῶν ἐνοικίων (μουκατῶ) τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου.

5) Τὰ ἐνοίκια τῶν τοῖς σχολείοις ἀνηκόντων κτημάτων.

6) Τὰ ὑπὸ τῶν εἰσιτηρίων δικαιώματα κανονιζόμενα κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς Ἐφορείας τῇ ἐγκρίσει τῆς Διαρκoῦς Ἀντιπροσωπείας ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τῶν γονέων, ἐξαιρουμένων τῶν ὁμολογουμένως μὴ δυναμένων νὰ πληρώσωσιν.

7) Τὰ ἀπὸ τῶν ἐλέγχων καὶ ἐνδεικτικῶν δικαιώματα.

8) Τὰ ἐκ τῶν προικοτιμήσεων δικαιώματα ὀριζόμενα εἰς δέκα πέντε (15) ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἐπὶ τοῦ ποσοῦ ἐκάστης προικός ἐνταῦθα ἐκτιμωμένης.

9) Δέκα παράδες ἐπὶ ἐκάστου φορτίου σταφυλῶν πληρωνόμενοι ὑπὸ πάντων τῶν πα-

Κοινότητος

ραγωγέων τῇ Ἐφορείᾳ.

10) Τὰ ἀπὸ τῶν ἐτικετῶν ἐκ δέκα παράδων δι' ἑκάστον βαρέλιον οἴνου τῶν 50 ὁκάδων πρὸς πιστοποιῆσιν τῆς γνησιότητος τοῦ οἴνου.

11) Πέντε παράδες ἐπὶ ἐκάστης ὁκάς νωπῶν κουκουλιῶν πληρωνόμενοι ὑπὸ πάντων τῶν παραγωγέων τῇ Ἐφορείᾳ.

12) Εἰς παρὰς ἐπὶ ἐκάστου πακέτου νήματος κατεργαζομένου ἐν τοῖς ἐνταῦθα νηματοურγεῖσις.

13) Ἐν γρόσιον ἐπὶ ἐκάστου μπαλότου σαγιακιῶν (τόπι ἀπὸ χοντρὸ μάλλινο ὕφασμα (γκρί, μαῦρο, καφέ) ἐκ Ναούσης ἐξαγομένου.

14) Τρία γρόσια ἐξ ἐκάστου δέματος (μπάλλας) μαλλίνων ὕφασμάτων τῶν ἐκ τῶν ἐνταῦθα ὕφαντηρίων ἐξαγομένων.

15) Εἴκοσι παράδες ἐπὶ ἐκάστου βαρελίου τυροῦ ἐντεῦθεν ἐξαγομένου.

16) Ἐν γρόσιον ἐπὶ ἐκάστου σάκκου κασκαβαλίου (κασέρι).

17) Δύο γρόσια ἐπὶ ἐκάστης μπάλλας ξηρῶν κουκουλιῶν ἐξαγωγῆς.

18) Δέκα παράδες ἐπὶ ἐκάστου κιβωτίου ἀλάντων (λουκανικῶν) ἐξαγωγῆς.

19) Αἱ ὑπὲρ τῶν σχολείων δωρεαὶ καὶ τὰ κληροδοτήματα.

20) Τὸ κέρδος ἐκ τῆς πωλήσεως μεταξοσπόρου διενεργουμένης ὑπὸ τῆς Ἐφορείας.

21) Οἱ τόκοι τῶν κατατεθειμένων ἐπ' ὀνόματι τῶν σχολείων κεφαλαίων.

22) Πᾶς ἕτερος πόρος, ὃν ἡ φιλομουσία καὶ δραστηριότης τῆς Ἐφορείας ἤθελεν ἐξεύρη καὶ ἡ Διαρκὴς Ἀντιπροσωπεία ἐγκρίνη.

Ἄρθρον 61ον

Ἡ Ἐφορεία δικαιούται νὰ ἀποκλείη ἀπὸ τῶν παραδόσεων τῶν σχολείων τὰ τέκνα τῶν δυστροπούντων νὰ πληρώσωσι τὰ πρὸς τὰ σχολεῖα χρέη τιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΠΕΡΙ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Ἄρθρον 62ον

Ἐκάστη τῶν τεσσάρων ἐνοριακῶν ἐκκλησιῶν διοικεῖται παρ' ἐνὸς ἐπιτρόπου ἐκλεγομένου ὑπὸ τῆς Ἐκλογικῆς Ἀντιπροσωπείας κατὰ τὰ σχετικὰ ἄρθρα τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ καὶ διοριζομένου διὰ πιττακίου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως. Ἡ δὲ διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας τῶν

Ἄρθρον 63ον

Οἱ ἐπίτροποι τῶν τεσσάρων ἐνοριακῶν ἐκκλησιῶν διοικοῦσιν ἕκαστοι ἀνεξαρτήτως τὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐνορίας αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὰ ἀνέκαθεν ἐκκλησιαστικά καθεστῶτα φροντίζοντες περὶ τῆς ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως τῶν ἐκκλησιῶν καὶ περὶ τῆς ἐπισκευῆς καὶ ἐνοικιάσεως τῶν κτημάτων αὐτῶν, μηδενὸς τῶν ἐνοριτῶν δικαιουμένου νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ καθήκοντα αὐτῶν. Ἐν ἀνάγκῃ δὲ συσκέπτονται μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐνορίας αὐτῶν.

Ἄρθρον 64ον

Ἐν ᾧρχῃ ἐκάστου ἔτους ὁ ἐπίτροπος κατάρτιζει τὸν προϋπολογισμὸν τῆς ἐκκλησίας, ὃν ὑποβάλλει εἰς τὴν Διοικητὴν Ἀντιπροσωπείαν πρὸς ἐγκρίσιν. Εἰς τὸ τέλος δὲ ἐκάστου ἔτους ὁ ἐπίτροπος παρουσιάζει τῇ Διοικητὴν Ἀντιπροσωπείᾳ συνοπτικὸν ἀπολογισμὸν.

Ἄρθρον 65ον

Πᾶς ἐπίτροπος ὀφείλει ἅμα τῇ λήξει τῆς τριετοῦς περιόδου νὰ παραδῶσῃ δυνάμει πρακτικοῦ τὰ εἰς χεῖρας αὐτοῦ διαχειριστικὰ βιβλία, κώδικας, ἔγγραφα, χρεώγραφα, τίτλους καὶ χρήματα τῇ Διοικητὴν Ἀντιπροσωπείᾳ πρὸς ἐξέλιγξιν.

Ἄρθρον 66ον

Ἐκάστη ἐνορία ἔχει ἰδίαν σφραγίδα, ἣν κρατεῖ ὁ ἐπίτροπος διὰ ταύτης σφραγίζοντα πάντα τὰ ἐνοικιαστήρια καὶ λοιπὰ ἔγγραφα τῆς ἐνορίας.

Ἄρθρον 67ον

Ἐκάστος ἐπίτροπος ἐπιμελεῖται τῆς εὐπρεπείας καὶ καλῆς διατηρήσεως τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, προνοεῖ περὶ τῆς αὐξήσεως τῶν προσόδων αὐτοῦ, διαχειρίζεται τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, φροντίζει περὶ τῆς ἐνοικιάσεως τῶν κτημάτων γινομένης πάντοτε διὰ πλειοδοσίας καὶ δυνάμει τακτικῶν ἐνοικιαστηρίων ἐγγράφων, κρατεῖ κατηρτισμένον κτηματολόγιον καὶ κατάλογον τῶν ἱερῶν ἀμφίων καὶ σκευῶν, ἐφαρμόζει τὸν ὑπὸ τῆς Διοικητῆς Ἀντιπροσωπείας ἐγκεκριμένον προϋπολογισμὸν ἐκτὸς τοῦ ὁποῦ δὲν δικαιούται νὰ δαπανήσῃ αὐτοβούλως ἄνω τῶν πεντακοσίων γροσίων ἑτησίως, διορίζει καὶ παύει τοὺς ψάλτας καὶ λοιποὺς λαϊκοὺς ὑπαλλήλους τοῦ ναοῦ καὶ ὀρίζει μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς οἰκονομίας τοὺς μισθοὺς αὐτῶν. Ὁ ἐπίτροπος δικαιούται νὰ διορίσῃ ψάλτην ἰσχύοντος τοῦ διορισμοῦ καὶ πέραν τῆς λήξεως τῆς περιόδου αὐτοῦ μόνον δι' ἑξ (6) μῆνας.

Ἄρθρον 68ον

Ὁ ἐπίτροπος ἐάν βεβαιωθῇ περὶ παρεκτροπῆς τινος τῶν ἱερέων τῆς ἐνορίας, ἀναφέρεται τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει, ἥτις λαμβάνει τὰ προσήκοντα μέτρα.

Ἄρθρον 69ον

Ἐάν παρουσιασθῇ ἀνάγκη ἀντικαταστάσεως ἱερέως ἢ προσλήψεως νέου, ὁ ἐπίτροπος ὑποβάλλει τοῦτο ἐγγράφως τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει, ἐκτιθεὶς καὶ τοὺς λόγους τοὺς προκαλοῦντας τὴν τοιαύτην ἀντικατάστασιν ἢ πρόσληψιν νέου ἱερέως.

Ἄρθρον 70όν

Ἀπαγορεύεται τοῖς ἐπιτρόποις ἢ αὐτόβουλος διάθεσις τοῦ περισσεύματος τῶν ναῶν, ἢ συνομολόγησις δανείων, ἢ ἀγοροπωλησία ἐνοριακοῦ κτήματος καθὼς καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις ἢ ἐπισκευὴ ναοῦ ἢ ἄλλου κτιρίου, ἢ τὸ δανεῖζειν πρὸς οἰονδήποτε ἢ κινεῖν δίκην ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ἄνευ ἀποφάσεως τῆς ἐνοριακῆς Ἀντιπροσωπείας καὶ ἐγγράφου ἀνακοινώσεως ταύτης πρὸς ἐγκρίσιν καὶ ἐπικύρωσιν ὑπὸ τῆς Διοικητῆς Ἀντιπροσωπείας. Ἀλλως πᾶσα παράβασις τῶν διατάξεων τούτων ἐπιβαρύνει ἀτομικῶς τὸν ἐνεργήσαντα ταύτην.

Ἄρθρον 71ον

Ἡ ἐκκλησία τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (Παναγοπούλας) διοικεῖται ὑπὸ ἰδίου ἐπιτρόπου ἐκλεγομένου ὑπὸ τῆς Ἐκλογικῆς Ἀντιπροσωπείας. Πάντες δὲ οἱ πόροι αὐτῆς μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων πρὸς συντήρησιν αὐτῆς ἐξόδων διατίθενται ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς Κοινότητος, τοῦ ἐπιτρόπου ὀφείλοντος νὰ συμμορφῶται πρὸς τὰ ἄρθρα 64, 65 καὶ 67 τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.

Ἄρθρον 72ον

Τὰ ἐντὸς τῆς πόλεως προσκυνήματα καὶ παρεκκλήσια διοικοῦνται ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐνοριῶν, εἰς ὧν τὴν περιφέρειαν κεῖνται: ἦτοι τὸ τοῦ Μικροῦ Προδρόμου, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τῶν Ταξιαρχῶν ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου τῆς Παναγίας, τὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς Παναγίας τοῦ Γκέγκα ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Ἁγίου Μηνῶ. Τὸ δὲ παρεκκλήσιον τῆς Ὑπαπαντῆς κεῖμενον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Μεταμορφώσεως διοικεῖται, ἐφ' ὅσον αἱ πρόσοδοι αὐτοῦ εἶνε ἐκκεχωρημέναι παρὰ τῆς ἐνορίας ὑπὲρ τῶν σχολείων, ὑπὸ ἰδίου ἐπιτρόπου ἐκλεγομένου ὑπὸ τῆς Ἐκλογικῆς Ἀντιπροσωπείας.

Ἄρθρον 73ον

Ἐκ τῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως κειμένων τὸ ἐν τῷ νεκροταφείῳ ναῖδιον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, τὸ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τὸ Μοναστήριον τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος μετὰ τοῦ δάσους αὐτοῦ διοικούνται ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου τῆς Μεταμορφώσεως, τὰ προσκυνήματα τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τὸ τοῦ Προφήτου Ἠλίου πρὸς βορρᾶν διοικούνται ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου τῆς Παναγίας. Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ἐξωτερικὰ προσκυνήματα διοικούνται ὑπὸ ἰδίων ἐπιτρόπων ὑπὸ τῆς Ἐκλογικῆς Ἀντιπροσωπείας ἐκλεγομένων.

(Συνέχεια στὸ ἐπόμενο τεύχος)

‘Απού πού ν’ άχρήσει κανένας γιά τό σπιτομάζωμα;

“Άς πάμει καλύτھρας πρῶτα στούν καλό του νουντά. Τότι στούν καλό του νουντά έθαναν έξι καρέκλεις ψάθινεις πλιγμένες με ραγάζι κι όντας δέν έφταναν σοί καμνιά γιουρτή έπληρναν κι’ άπ’ του μαχαλά δανεικές. Οί μάϊ πλούσιοι είχαν πουλυθρόνες. Γιά κάταιμου ύπήρχειν κι του μιντιρλοΰκι φκιασμένου μή σανίτγια μ’ ένα λιπτό στρώμα άπού καλαμπουκόφυλλα ή μπουρμπόκια κι άπάνου θιό ένα καλό ζιλι καναπέν μή πουλιά. Είχεν κι προσκέφαλα τρανά ύφαντά μή λώντρεις γιουμάτα κι αύσάτά μή καλαμπουκόφυλλα, μπουρμπόκια ή κι μπαμπάκι. Αύτά στίς γιουρτές ήταν σκεπασμένα ως τή μέση μή ύφαντό σιντόνι μί ταντέλεις. ‘Απού κάτου άπ’ τούν καναπέ έθανειν ή παλειά τή γκαβάνα μή τά γλυκά. Στα παραθύργια είχαν πύλεις χασιένειες μή ταντέλεις κι κιντήματα.

Τώρα δά μάς φάει ή πολυτέλεια κι ού φτουχότιρους έχει πουλυθρόνες μή γκαντιφέδες.

Στή μέση άπ’ του νουντά τότι στέκουνταν του μαγκάλι. Αυτό ήταν άπού μπρούντζουν γυαλισμένου μ’ άλοιφή σοί. Ευλένια βάση έπιπλου, λουστραρισμένη. Μιρικά σπίχτια είχαν πουλύ πιρήφανα μαγκάλια. ‘Απανουθιό στή μέση άπ’ του νταθάνι είχαν κι μνιά γκαζόλαμπα τρανή κριμαστή πιρήφανη. Κί’ σ’ έναν κιουσέν κανά λαθουμάνου ή κανά μπουρῶ τά μάϊ πλουσιώτιρα σπίχτια. Τρουγιούρου γιούρου στούς τοίχους έθαναν τά κάδρα του νώνη τής νάνας κι άπού κανά συγκινήν άπ’ τήν ‘Αμικιή ή καμνιά φουτουγραφία άπ’ του στρατό. Σί κανάν κιουσέν στούν τοίχου κριμνούσαν σί ντιγιό καρφιά μιá κλιματσίδα άπού άγριου σπαράγγι, είκει πανουθιό έθαναν κάρτις κι φουτουγραφίες.

Τώρα δέν είνει τίς μόδας οί φουτουγραφίες σοί λέει.

Στούν παλιό του νουντά ήταν του τζάκι πουχουν κι άράφεις. Σί κεί πανναθιό έθαναν κανά ούρουλόγι κανά ρόδι ή κιδώνι κανά ήμιρουλόγιον κι τέτοια.

Ού παλιός ού νουντάς ήταν στρουμένους μή στρώματα άπού κολαμπουκόφυλλα ένα στήν κάθι κόχι κι ένα στή μέση. ‘Απού κάτου άπ’ τά στρώματα έθαναν ψάθεις.

Τά στρώματα δέν σκέπαζαν όλουν του νουντά, άφηναν ένα μέτρου τόπου στήν κάτου τή μεριά. Παννουθιό άπ’ τά στρώματα έθαναν ένα κατώτιρου ζιλι μή μαστραπάδες κι ίδια κουχιάρικα στίς κόχεις. Σί κάθι κόχι έθαναν άπό ντιγιό τρανά προυσκέφαλα μπαμπάκινα ύφαντά στού σπίτι μή λώντρεις. Τά παραθύρια σκιπάζουνταν μή πύλεις χασιένειες, κιντήτες. Στήν πόρτα του χειμώνα κριμνούσαν μάλλινη πύλη γιά νό μήν έρχιτει ού άέρας μέσα όντας άνοιγειν ή πόρτα.

Τώρα δέν ύπάρχει παλιός νουντάς, ύπάρχει του καθιστικό. Ού σουφράς τότι στρώνουνταν γιόμα θράδι σ’ ένα ζιλι πρόχειρου άπαν-

Τότι κι τώρα

«ΤΟΥ ΣΠΙΤΟΥΜΑΖΟΥΜΑ» (έπιπλα καί σκευή)

νουθιό γιά νά μήν πέφτουν ψύχεις στα ζιλιά. Ού σουφράς σκιπάζουνταν μί τραπιζουμάντουλου ύφαντό πρόχειρου τίς καθημερινές κι καλό τίς γιορτές του φουκάλι ήταν ούπίσου άπό τήν πόρτα όντας σγκώνουνταν ού σουφράς γένουνταν κι του φουκάλισμα.

Κι άρα ού παλιός ειλειγειν νά σκαλίσει του δόντι του τσάκιζειν κι κανά τσάκνου άπ’ του φουκάλι γιά ούδουντουγλιφίδα. Δίπλα στούν παλιό του νουντά ήταν του παρακέλι είκει έθαναν τά σιντούκια μή τή προίκα τά φουστάνια κι τά άλλα ζντράνια. Είκει άλλαζειν κι ειάλοζειν ού

Του Ν. Σπάρτη καθηγητού ΚΑΤΕΕ

ταϊφάς. Είχεν πουλά καρφιά πού κρέμαζαν τά σουλτούκα, τά λιμπαντιά κι τ’ άλλα τά ζντράνια. Στ’ άνούγι έστρωναν στίς γιουρτές κανά ζιλι ή διάδρουμουν μή κουρέλια, είκει είχαν καμνιά μήσσα γιά γραφείου μή συρτάργια γιά γραψύμια χαρτιά τήν πέννα κι του καλαμάρι. Στ’ άνώγι είχαν κι κάδρα ή καμνιά μπάντα μί σκέδια άπ’ τή γινουβέφα όπους κι στούν παλιό του νουντά ή καθρέφτιν μή κριμάστρα γιά πισκίρι πόγραφειν «καλημέρα». Στ’ άνώγι μιρικοί είχαν κι τραπέζι πού άνοιγειν τρανό γιά ίπίσιμους. Τώρα δέν ύπάρχει άνώγι ύπάρχει σαλουνουτραπεζαρία.

Στου μαγειργιό μιρικά σπίχτια είχαν βρύση κιφούρνουν ψηλόν γιά ψουμί. Φουφούδες γιά μαγειριμα, καζάνι γιά ζιστό νιρό κι πισταυθήκες. Του μαγειργιό χουρίζουνταν μή καφασουντό άπ’ τ’ άνώγι γιά νά γλέπουν άπού μέσα κι νά μήν τούς γλέπουν άπ’ όξου. Στα ντουλάπια κι τίς πισταυθήκες άπ’ του μαγειριό ήταν άραντγιασμένα τά άγκιά χουματένιοι νταβάδες κι ντιντζιρέντγια τρανά ή μικρά τσουκάλια κι τσουκαλούντγια, μισούργια, γκαθάνεις κι ζουβάνεις μικρά κι τρανύτρη, μπακαρένια ντιντζιρέντγια τάψεις ταφουπούλεις, σινιά, λιγκέργια, κι λίγκιρούντγια ντιγιό τηγάνια ένα μικρά κι ένα τρανά, γκιούμνια γιά νιρό, μπαγκράτσι, μπαγκκρατσούδι γιά άρμιγμα όλα γανουμένα μή καλάϊ.

Τώρα έχουμι χύτρα ταχύτητος, τοστιέρα, φρυγανιέρα κι άλλα τέτοια.

Τότι οί φιλίτσεις παρζαλίζουνταν στού τζάκι. Είκει ψένουνταν κι οί Χριστουγιννιάτικεις μπριζιόλεις στού τσιμπιδι άπ’ του τζάκι. Είκει γένουνταν του τηγάνισμα κι του μαγειριμα. Στου τσουκάλι έβραζιν ή φασουλάδα κι κανά πιλιάφι ή καλαμπόκι βραστό. Στου τρανό του τηγάνι γένουνταν καμνιά μπουμπότα ή κανό κατσιαμάκι στού χαλκουτσούκι. Στούν παλιό του νουντά είχαν κι άλλη τρανή γκαζόλαμπα στή μέση πού τήν κατέβαζαν μή σκoiνί. Στούν πιρμάχου ήταν κριμασμένου μή σύρμα

τοῦ κουκούμι πού τόπηρναν γιά νά κατέβουν κάτου στοῦ κιλάρι νά πάνουν «πέρα» γιά τήν ἀνάγκη τους. Στίς πιατουθήκες ἔβαναν τίς κούβεις γιά νιρό κι κρασί κι τὰ πουτηράκια γιά ἀρακι κάνα τάσι ἢ τσιμποταιάκι γιά νιρό ἢ κρασί.

Ἀράνγιαζαν κι τὰ τσινένια τὰ πιάτα μικρά τρανύτηρα σουπιέρες πιατάντσες μὴ σκέδια κι λουλούνγια. Στὰ συρτάργια ἔβαναν τὰ χουλιάργια τὰ μπουνέλα τίς χουλιάρεις κι τὰ μαχαίργια. Στοῦ μαγειργιό κρέμουνταν κι τοῦ φανόρι μὴ τῆ σίτα, γιά νά ἀϊρίζουνται τὰ φαγιά κι ἀντίς γιά ψυγείου ἔβαναν τοῦ ντέντζιρι μὴ τοῦ φαγί σκιπασμένου μὴ καμνιά τάψα γιά νά τοῦ χτυπάει τοῦ νιρό τῆς βρύσης. Στῇ βρύση πανουθιό εἶχαν κι τοῦ σπαρτοῖ πού πλένουνταν.

Τώρα τί ψυγεῖα ἡλιχτρικά, τί φούρνοι κι τί δέν. Τότι εἶχαν κι ξυλένια χουλιάργια μπιρκοῖ κι πινάκια ξυλένια πῶθαναν τοῦ τυρί, πιπιργιές ψητές ἢ τῇ μαϊά ἀπ' τοῦ προυζίμι. Εἶχαν κι γκαβάνια μπακαρένια πού πήγηναν γιόμα γιά τοὺς ἀργάτες στοῦ μπαξέ, κι μπουντίλεις βάζουδεις, κόφα γιά κρασί κι μποῦκλεις γιά νιρό. Στοῦ ζυμουτικό ὑπῆρχειν πλαστήρι γιά καμνιά πῆττα κλώστρης, γάστρα γιά ψήσιμου, σκαφίδι ἄμπαρουντγια γιά ἀλεύρι πανακώτες μισάλεις γιά τὰ ψουρνιά κι τὰ ἄλλα ἱπιργα τοῦ φούρνου γραβητήρι γιά τῇ ζιάρη, φκιόρι γιά φούρνιαμα, πάνα γιά πάνιασμα τοῦ φούρνου κι κανά ἀναγκαστήρι.

Τώρα γκριμίστηκαν ὅλοι οἱ φούρνοι στὰ ροπίτγια. Στοῦ κιλάρι ἦταν ἡ κάδα πού πατοῦ-

σαν τὰ σταφύλια, τὰ θαένια, τὰ βουταῖα κι τὰ βαρέλια πού μάζουναν τοῦ κρασί κι τάρακι. Ἐβαναν ἀκόμα τῇ μπασίνα πού δέχουνταν τοῦ κρασί ἀπ' τὴν κάδα, τοῦ καδί μὴ τοῦ μπάτσιου κι τὴν ἀρμιά, κι ὅλα τὰ ἐργαλεῖα δικέλι, κασάν, τσαπί, φκυάρι, κουργιαστήν, φαλκίδι, μπαλτάς, τοικοῦρι, εἰκεῖ ἦταν κι τοῦ ξύλου μὴ τοῦ μαχαίρι πού στοῦμπιζαν κρέας, εἰκεῖ τοῦ γουδι τοῦ τρανό τοῦ ξυλένιου μὴ τοῦ σιδηρένιου στοῦμπου πού στοῦμπιζαν τὸν καφέ κι τὰ ἄλλα ἱργαλεῖα, φαλκίδι, κλαδικόπους, κλαδιφτήρι, δικράνι γιά τοῦ τριφύλλι, φκιόρι κι δικράνι ξυλένιου γιά τ' ἀλώνισμα ἢ κανά ἀλέτρι μὴ τὰ χαμούτγια, τὰ χάμουρα τοῦ σαμόρι ἀπ' τοῦ ἀλουγου κι οὐ τρουβάς οὐ γιδένιους.

Στοῦ κιλάρι κρέμουνταν κι οὐ τρουβάς μὴ τοῦ σαντράτσι, τοῦ σφυρί, καρφικιά, πέταλα, κι τανάλια, πού πιτάλουναν τὰ ἄλλογα.

Εἰκεῖ κρέμουνταν μὴ σύρματα ἀπ' τίς λαβδαριές, τοῦ σανίδι πῶθαναν τὰ ψουρνιά τοῦ καλουκαίρι γιά νά μὴ μουχλιάζουν κι νά μὴν τοῦ τρῶν τὰ πουντίκια.

Ἀπὸ πού κιλάργια κι μιταξουργείου τώρα. Στοῦ μιταξουργείου πάλι ἦταν τὰ καλαμπουτά ἀπ' τοῦ μιτάξι οὐ ζαῖρες γιά τὰ πράματα (ζῶα) κι οὐ ἀργαλειός μὴ ὅλα τὰ ἱπηργα, μιτάργια, χτένι, ἀντί, πατίτρες, σαῖτες κι τέτοια. Κι στίς λαβδαριές ἀπ' τ' ἀνώγι κρέμουνταν κι οἱ ἀρμαθιές μὴ τοῦ καλαμπούκι.

Αὐτὰ κι ἄλλα πούλα τὰ σέια ἀπ' τοῦ σπιτουμάζουμα κι ἂν ἀλησμουνηθῇκειν εἰπουντας νά τοῦ πῆτει.

Ν. Ι. ΣΠΑΡΤΗΣΗ

Ναουσαϊϊκες παροιμίες ἀπὸ τῇ συλλογῇ τοῦ Νικ. Σπάρτη

—Τὸν ἄρρουστου ρουτοῦν.
—Φάτει μανίκια.
—Ρῶτα κί τοῦ μπαστῶν σου.
—Κατὰ τοῦ μάγουλου κι τοῦ μπάσου.

—Ρίξει σῶπιστου νά βρεῖς ἀνιερουστά.

—Χίλια δικανίκια σί ξένη πλάη δὲν πονοῦν.

—Ὅπου σί παῖζουν δὲ χουρέμεις.

—Κάθι πέτρα στὸν τόπου της ἰαρεῖ.

—Ἀπὸ μικρὸν κι ἀπὸ λουλόν ἀ μάθεις τὴν ἀλήτγια.

—Οὐ λόκου ἀνάρα παλαγιέει.

—Τὸν κλόου θάγεις μάγερα, κατὰ δὲ μαγιερέφεις.

—Τί ρίχνει: οὐ θεός κί δὲν πίνει γῆς.

—Μικρὸς ντυτάδουλος τρυνά τσα

ρούχια.

—Τῆς νύχτας οὐ Κατῆς σί θάνει σί λόγια.

—Κάλου πέντι κάρδουνα παρὰ χίλια πρόβατα.

—Προῦτς Μάρτη ξιχειμῶνιασα τὰ γιθάκια μου.

—Τί δὲ φάμε: δράδου, Κουτσουλιὰ μὴ λάδι (Ἡ καθημερινότητι τοῦ φαγητοῦ).

—Σκώτσουσει λουλόν πλήρως: τζιμέν.

—Καθένας μὴ τοῦν πόνου του κι οὐ μυλωνάς τοῦ ξαί του.

—Μπαντγιαθὰ δουλόου, μπαντγιαθὰ μὴν καθῶσει.

—Τί εἶχαν τὰ ἔριχα κι φουφούσαν, μὴ τοῦν ἥλιου τάδωναν μὴ τοῦν ἥλιου τάδγαζαν.

—Ἐχαστειν ἡ μπάρμπου τοῦ μέλι: (ἀπελπίστηκεν).

—Πῆτα πὺ δὲν τρῶς, μὴ σί μέλι: κι ἂν καγεῖ.

—Μὴ τάξιμου σπιτ: δὲν χαλνάει, μὴ δόσιμου χαλνάει.

—Πούλκ κί πισιάνιθαι πάρει κί παρὰδεις.

—Κατὰ μάνη, κατὰ κύρα κάμανε καὶ γιὸ Ζαφεῖρη.

—Κανέναν τοῦν καίγινυνταν τὰ γένεια κι οὐ ἄλλους, ντοῦρ ἀγά νανάφου τὴν τσιγάρα μου.

(Μητσοῦς Ἀλεξανδρόπουλος, Ἡ ρωσικὴ λογοτεχνία· Ἱστορία σὲ τρεῖς τόμους· Ἀπὸ τὸν ΙΙ αἰ. μέχρι τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1917, τόμ. α', Ἀθήνα (Κέδρος) 1977, σσ. 336· τόμ. β'+γ' Ἀθήνα (Κέδρος) 1978, σσ. 368+234).

Εἶναι ἀλήθεια πὺς γιὰ πολλὰ χρόνια ὁ ἑλληνικὸς κόσμος γνώριζε ὁρισμένα μόνον στοιχεῖα γιὰ τὴ ρωσικὴ λογοτεχνία ἀπὸ μεταφράσεις ρωσικῶν ἔργων τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας. Ἀλλωστε οἱ γνώσεις τῶν περιστάσεων ἀπὸ μᾶς ἦταν ἐντοπισμένες στοὺς μεγάλους Ρώσους ποὺ δημιούργησαν σχολὲς ὅπως τὸν Λ. Τολστοί καὶ τὸν Φ. Νιστογιέφσκι.

Ἔτσι σὲ πολλοὺς Ἕλληνες καὶ γιὰ πολλές δεκαετίες παρέμενε μοναδικὸ βοήθημα γιὰ τὴ ρωσικὴ λογοτεχνία στὰ ἑλληνικὰ τὸ μικρὸ ἔργο τοῦ Ν. Καζανιζάκη. Τὸ κενὸ αὐτὸ ἔρχεται νὰ συμπληρώσει τὸ νέο ἔργο τοῦ Μ. Ἀλεξανδρόπουλου.

Ὁ α' τόμος περιέχει τὴν Εἰσαγωγή, τὴν ἐξέταση τῆς μεσαιωνικῆς φιλολογίας (ΙΙ. — 17 αἰ) καὶ τὴν ἐξέταση τοῦ 18ου αἰ. ὁ β' τόμος τὸν 19ο αἰ., ποὺ εἶναι ἡ ἐποχὴ ρομαντισμοῦ καὶ τοῦ ρεαλισμοῦ, ἡ ἐποχὴ τῆς κλασσικῆς περιόδου τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας καὶ ὁ γ' τόμος τὴ λογοτεχνία στὰ τέλη τοῦ 19ου μὲ ἀρχὲς τοῦ 20ου αἰ. (1890—1917).

Ὁ συγγρ. εἶναι Ἕλληνας ποὺ σπούδασε, ἔζησε καὶ ἐργάστηκε στὴ Μόσχα. Ἡ πολὺχρονη ἀπουσία του ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸν βοήθησε νὰ σκεφθεῖ καλλίτερα τί χρειάζεσταν ἡ πατρίδα του οἰκὸν τομέα αὐτὸ καὶ πὺς ἔπρεπε νὰ παρουσιαστεῖ. Χειριστὴς ὁ ἴδιος τοῦ λόγου (ποῦχει τὴ θέσιν του στὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία μὲ τὴν παρουσία του στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Κύπρο) ἔκανε τὸ βιογραφικὸν ἔργο του σοβαρὸ ἐγχειρίδιο ἀπαραίτητο σ' ὅσους θὰ ἤθελαν

Ἡ ἱστορία τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα

νὰ μυηθοῦν στοὺς δέκα αἰῶνες τῆς ἱστορίας τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας. Οἱ διαλεγμένες μινιατούρες καὶ τὰ κείμενα ἀπὸ παλαιόρωσικά χειρόγραφα, οἱ ἀπαραίτητες φωτογραφίες, τὰ χαρακτηριστικὰ σκίτσα καὶ ἡ ποικιλία τυπογραφικῶν στοιχείων ποὺ χρησιμοποιεῖ δείχνουν ὅτι ὁ συγγρ. μόχθησε τόσο γιὰ τὴ συλλογὴ τους ὅσο καὶ γιὰ τὴν παρουσιάσιν τους. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ πρέπει τονιστεῖ εἶναι κυρίως τὸ γεγονός

ὅτι ὁ συγγρ. δόθηκε νὰ δώσει στὴν ἑλληνικὴ κοινὴ μιὰ πλήρη εἰκόνα τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας.

Ἡ μόνη μας παρατήρηση, καὶ αὐτὴ δὲν ἀφορᾷ μόνον τὸν συγγρ., ἀλλὰ πολλοὺς ποὺ γράφουν στὰ ἑλληνικὰ γιὰ ρωσικὰ θέματα, ἔγκειται σ' ἓνα καθαρὸ τεχνικὸ θέμα: Πράγματος γιὰ τὴν παραπομπὴν ποὺ μεταφράζονται στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Μεταφράζεται ὁ τίτλος ἑνὸς βιβλίου (πρβ. τοῦ S. Bulgakov Ἀπὸ τὸν Μαρξισμό

τοῦ Κωνσταντίνου Κ. Παπουλίδου
Ἐπιστ. Συνεργάτης τοῦ ΙΜΧΑ

ὅτι ὁ συγγρ. δάμασε πὸ ὑλικὸ τοῦ καὶ καθόρθωσε νὰ περιλάβει δέκα αἰῶνων ἱστορία λογοτεχνίας σὲ τρίτομο ἔργο, ἀλλὰ ἀπέφυγε καὶ τοὺς συχνοὺς πλατειασμοὺς ποὺ συναντοῦμε σὲ πολλὰ παρόμοια ἔργα Ρώσων ἱστορικῶν τῆς λογοτεχνίας καὶ τὴ συρρίκνωση ποὺ συναντοῦμε σὲ μικρὰ ἔργα κυρίως μὴ Ρώσων. Πολλὲς φορές γιὰ νὰ κάνει περισσότερον ἀντιπροσωπευτικὸν τὸ κείμενό του, μεταφράζει ὁρισμένα χωρία ἀπὸ παλιὰ ρωσικά χρονικά ἢ δίνει ἀποσπάσματα ἀπὸ δημόσια κείμενα ἢ ἀπὸ γραπτὰ διαφάρων συγγραφέων. Κάθε φορὰ ποὺ νομίζει ὅτι πρέπει νὰ τὸ κάνει αὐτό, τὸ κάνει μὲ ἐπιτυχία γιατί κατορθώνει νὰ μένει καὶ πιστὸς στὸ κείμενο καὶ νὰ δίνει ζωντανὴν τὴν εἰκόνα, μὲ τὴν μετάφραση. Αὐτὸ τὸ κατορθώνει γιατί ὁ λογοτέχνης καὶ ὁ ἱστορικὸς τῆς λογοτεχνίας παρουσιάζονται σ' ἓνα ἀμάλγαμα συγκερασμοῦ καὶ δὲν παρατηρεῖται μονομέρεια οὔτε ἀπὸ τὴ μιὰ οὔτε ἀπὸ τὴν ἄλλη ιδιότητά του. Ὁ συγγρ. κα-

στὸν Ἰδεαλισμό, τόμ. γ', σ. 131) ἀλλὰ μεταφράζεται ἀκόμη καὶ ὁ τίτλος ἑνὸς περιοδικοῦ (πρβ. Ὁ Σύγχρονος, τόμ. β' μεταξὺ σσ. 128 καὶ 129· Ἀγγελιοφόρος τῆς Εὐρώπης, τόμ. α' σ. 328). Δὲ συμφωνοῦμε μ' αὐτὸν πρὸς ἐξέλληνισμὸν τῶν παραπομπῶν, γιατί εἶναι δύσκολο νὰ βρεῖ κάποιος τὸν ἀκριβὴ τίτλο στὰ ρωσικά (ἰδίως ἂν δὲ γνωρίζει τὴ ρωσικὴ γλῶσσα). Τὸ πὸ σωστὸ νομίζω θὰ ἦταν νὰ ἀναφέρονταν οἱ τίτλοι τῶν ἔργων καὶ τῶν περιοδικῶν στὰ ρωσικά καὶ ἐφόσον αὐτὸ εἶναι δύσκολο, νὰ μεταγγραμματοῖνται μὲ λατινικὰ στοιχεῖα καὶ νὰ ἀκολουθοῦσε ἡ μετάφρασή τους στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὅπως ἔκανε ὁ συγγρ. στὴ σ. 57, τοῦ β' τόμου (πρβ: Λιπερατούρναγια Γκαζέτα= Φιλολογικὴ Ἑφημερίδα).

Ἡ τελευταία παρατήρηση, τεχνικὴ στὴν οὐσία της, δὲ μειώνει καθόλου τὴ νέα προσφορά στὰ ἑλληνικὰ γράμματα τοῦ Μ. Ἀλεξανδρόπουλου.

Στή ραψωδία Τ τῆς Ἰλιάδας, τὴ γνωστὴ ὡς «μήνιδος ἀπόρρησις» μπορούμε νὰ παρακολουθήσουμε τὸ διάλογο Ἀχιλλέα — Ἀγαμέμνονα σὰν κλειδί στὴ λύση τῆς ἀποχῆς τοῦ πρώτου ἀπὸ τὴν μάχη. Ἀπὸ τὸ Α μέχρι τὸ Τ (στὶς δεκαεννέα (19) ραψωδίες ἀπὸ τίς εἴκοσι τέσσαρις (24) παρουσιάζεται ὁ κεντρικὸς ἥρωας ἐκτὸς μάχης. Τὸν τρόπο πού χρησιμοποιεῖ ὁ Ὅμηρος γιὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρει — στὰ βασικά του μόνον σημεία — ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὸν παρακολουθήσουμε καὶ νὰ τὸν χαροῦμε.

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑ

Ὁ λόγος τοῦ Ἀχιλλέα (Τ 56—73) περιέχει τὰ ἀκόλουθα θέματα:

1) Τονίζει τὴ συμφορὰ πού προκάλεσε ἡ διχόνοια «Δὲς καὶ ἦσαν, γιὰ τοῦ Ἀτρέα, τὸ πούγινε τὸ πιὸ καλὸ τοῦς δύο μας σένα καὶ μίνα, σύντας πέσαμε σὲ καρδιοφάουσα ἀμάχη, θυμὸ γεμάτος, κί μαλώσαμε γιὰ τὴν κοπέλα ἑκείνη;

Ἀχ, νὰ 'ταν νὰ τὴν εἶχεν ἡ Ἀρπυμία δοξέψει σὰ καράδια τὴ μέρα ἑκείνη πού τὴν ἔπαυον, τὴ Λυρνησὶ πατώντας! Τόσο, Ἀχαιοὶ τὴ γῆ τὴν ἀμειωμένην δὲ θὰ θαυκάωναν ἔτσι κάτω ἀπ' τὰ χέρια τῶν ἀντιμάχων, ὅσο θυμὸς μου ἐκράτει.

2) Ὑπενθυμίζει τίς ὀφείλειες πού ἀπεκόμισε ὁ ἐχθρὸς «Ὁ Ἐχτορας ἄλλο πού δὲν ἤθελε, κι οἱ Τρῶες! Ὡστόσο χρόνια οἱ Ἀργεῖτες τὸ δικό μας μάλημα θαρρῶ θὰ τὸ θυμοῦνται. Μὰ εἰ, ἔγινε ἔγινε, ἄς τ' ἀφήσουμε κι' ἄς μᾶς χαραινέι ὁ πόνος κι' ἐντὸς μας τὴν καρδιά ἄς θαμπάσουμε, σφιγμένοι ἀπ' τὴν ἀνάγκη.

3) Δηλώνει ὅτι ἀποκηρύσσει τὴν ὀργή «μήνιδος ἀπόρρησις». Τώρα ἀπαρνέμαι ἐγὼ τὴ μάνητα, μηδὲ καὶ μοῦ ταριάζει θυμὸ νὰ θρέψω ἀκαταλόγηστο.

4) Προτρέπει: ἔξοδο σὲ ὁλοκληρωτικὸ πόλεμο.

Ἡ συμφιλίωση τῶν ἡρώων ἢ «μήνιδος ἀπόρρησις»

Μὰ ἐπὶ στὴ μάχη σπρώξε τοὺς Ἀχαιοὺς τοὺς μακρομάλληδες, δίχως καιρὸ νὰ χάνεις, καὶ ἐγὼ στοὺς Τρῶες θ' ἀνοίξω πόλεμο, νὰ ἰδῶ ἂν τὸ θένε ἀκόμα τίς νύχτες διπλά σὰ καράδια μας νὰ τίς περνοῦν ὥσῳ στὴ γῆ θὰ γείρει λέω χαρούμενος νὰ ξαποστάσει ἑκαίνοσ πού θὰ γλυτώσει ἀπ' τὸ κοντάρι μου στὴν ἀγρία μέσα μάχη».

Καὶ τὰ τέσσαρα (4) θέματα στρέφονται γύρω σὲ δύο πόλους. Ὁ πρῶτος πόλος εἶναι ἡ μεταμέλεια γιὰ ὅσα ἔγιναν. Ὁ δεύτερος πόλος

τῆς Μάχης Μητσοκάπα - Μουτάφη φιλολόγου

εἶναι ἡ ἐκδικητικὴ μανία γιὰ τὴν ἀποκατάστασι τῆς τιμῆς τοῦ νεκροῦ φίλου.

Μετά ἀπὸ μία προσεκτικὴ μελέτη τοῦ λόγου τοῦ Ἀχιλλέα διαπιστώνεται: πῶς κυριαρχεῖ μιὰ ἐγωιστικὴ τάση καὶ εἰδικότερα μιὰ γόνητ ἐγωιστικὴ τάση. Γιατὰ μετουσιώνει τὰ θέματα σὲ παραγωγικά.

Ἔτσι: ἡ ὑπενθύμισι τῶν συμφορῶν πού προήλθαν ἀπὸ τὴν ἀργή, φέρνει: τὰ λογικὰ ἀποτελέσματα τὴν ἀποβολὴ τῆς ὀργῆς, καὶ ἡ ὑπενθύμισι τῶν ὀφελείων πού ἀπεκόμισε ὁ ἐχθρὸς φέρνει: ἐπίσης λογικὰ ἀποτελέσματα τὴν προτροπὴ γιὰ ἐκδίκησι. Συνεπῶς παρατηροῦμε νὰ ἔχουν σχετὶ αἰτίου — ἀποτελέσματα τὸ 1 μὲ τὸ 3 θέμα καὶ τὸ 2 μὲ τὸ 4 θέμα τοῦ λόγου τοῦ Ἀχιλλέα. Ἄρα, γιὰ νὰ ξαναγυρίσουμε στὸ θέμα μας, στὸ «ἐγὼ» τοῦ Ἀχιλλέα πρόκειται: γιὰ ἓνα ἐγὼ-καταλύτη. Μόνον μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δικαιώνεται ὁ μέχρι τώρα βαρὺ τραυματισμένος ἐγωισμὸς τοῦ Ἀχιλλέα. Θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι ἔτσι

ὀργαίνει μὲ κάποια λαμπρότητα ἀπὸ τὴν κατατρεπτικὴ γιὰ τοὺς Ἀχαιοὺς ἀπάνειά του.

ΛΟΓΟΣ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ

Ὁ λόγος τοῦ Ἀγαμέμνονα (Τ 78—143) εἶναι τετραπλάσιος ἀπὸ τὸν ἀντίστοιχο τοῦ Ἀχιλλέα. Τὰ θέματα εἶναι:

1) Μεταφορὰ τῆς εὐθύνης στὸ Διὰ καὶ τὴν ἄτη (1η ὑποσημείωση) «Οἱ Δαναοὶ μαζί μου τὰ δάξαν συχνά, καὶ μοῦ πετοῦσαν τὸ λόγο αὐτό, μὰ ἐγὼ δὲν ἐφταξα στ' ἀλήθεια» ὁ Διὰς κι' ἡ μοῖρα μονάχα κι' ἡ Ἐρινός μᾶς ἐμπλέξαν ἡ νυχτοπαρωπύρα: τί αὐτοὶ ναι πού βαριά στὴ σὺναξή μοῦ θόλωσαν τὰ φρένα, ἄτὼς μου τοῦ Ἀχιλλέα σὰν ἄρπαξα τὸ ἀρχονταμόρι, ὥσῳσιν τί νάκανα; Θεοῦ τὸ θέλημα πού κυδερνάει τὰ πάντα! Τοῦ Διὰ παιδί εἶναι: ἡ τύχη, ἀγέραστο, καὶ κάθε νοῦ τυφλῶνει, ἀνάθεμάτη! κι' ἔχει ἀνάλαφρα ποδάρια, τί στὸ χῶμα δὲν τὰ πατάει, μόν' στὰ κεφάλια μίς ἀπάνω ὁδεύει: πάντα, καὶ τοὺς ἀνθρώπους βλάπτει: μπλέκοντας ἀπὸ τοὺς δύο τὸν ἕνα.

2) Ὁμιολογία ἐπὶ ἀποκηρύσσει: τὴν ἄτη (2η ὑποσημείωση).

Μ' ἀπὸ τυφλώθηκα καὶ μ' ἔκανε τὸ νοῦ μου ὁ Διὰς νὰ χάσω.

3) Προσφορὰ ἐξίλαστηρίων δώρων (3η ὑποσημείωση).

γιὰ τὰ βολέψω θέλω, δίνοντας καὶ ξαγορὰ μεγάλη.

4) Προτροπὴ γιὰ πολυμικρὴ ἀναμέτρηση.

Μὰ βγές στὴ μάχη τώρα, κι' ἄσχω σε μαζί καὶ τὸ ἄλλο ἄσπερι, κι' ἐγὼ εἶμαι ἐθῶ.

Ἀξίζει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ἀπολογεῖται: πρὸς τρεῖς κατευθύνσεις (συνέχεια στὴ σελίδα 163)

Σχεδόν κάθε μέρα οί έφημερίδες γράφουν γιά κλοπές εικώνων μεγάλης άρχαιολογικής άξίας από έκκλησίες και μοναστήρια.

—Ακόμα διαβάζουμε με μεγάλους τίτλους και φωτογραφίες γιά πολυτελέστατες θαλαμηγούς που κάνουν βόλτες στις θάλασσές μας ή άγκυροβολούν γιά πολυ σέ όρισμένα μέρη.

Αυτό γιά τους νησιώτες μας σημαίνει κρυφά φορτώματα τη νύχτα άγγελίων και αγαλημάτων που τó ακριβές τους σημείο έχουν έπιστημάνει την ήμέρα με τó δῆθεν μακροβούτια τους γιά νά θαυμάσουν τόν έλληνικό θυθό.

Η Έλλάδα άποτελοῦσε και άποτελεῖ πάντα την χώρα των θησαυρών.

“Όλοι όμως σήμερα αυτοί οί άρχαιολόγοι άρχαιοκάπηλοι πολυ δύσκολα κινούνται και άκόμα δυσκολότερα έξάγουν τó κλεμμένα γιατί οί νόμοι μας είναι άυστηρότατοι και τó κυνήγι τους άγριο.

Πρίν όμως από ένα-ένάμιση αιώνα επί Τουρκοκρατίας, αυτοί οί «άρχαιολάτρες» έρχονταν στην Έλλάδα κρατώντας στο χέρι τόν Σιράθωνα και τόν Πausανία και στο άλλο, έλεύθερα, σκαπανικά έργαλεία.

Τό θράσος τους μάλιστα ήταν τέτοιο ώστε στο βιβλίο του Κυριάκου Σηρόπουλου «Ξένοι ταξιδιώτες στην Έλλάδα» περιγράφεται πως τó 1807 δημιουργήθηκε στην Ιταλία και μιá πολυεθνική εταιρεία γιά την διενέργεια άνασκαφών στην Έλλάδα και τη διάθεση των εύρημάτων στην άρχαιουσυνλεκτική αγορά.

Τά μέλη της εταιρείας ήταν άρχιτέκτονες, κλασσικοί φιλόλογοι, τοπογράφοι, καλλιτέχνες. Ό Άγγλος COCKERELL άρχιτέκτων ό Βαυαρός VON HAKEN,

Μιά πολυεθνική εταιρεία άρχαιοκαπήλων

ό Έσθονός άρχαιολόγος και τεχνοκρίτης OTTO MAGNUS VON STACKELBERG, ό Βυτεμβέργιος ζωγράφος LINCKH και οί Δανοί άρχαιολόγοι P. BRONTED και KOES. Και ή ομάδα ή καλύτερα ή συμμορία συμπληρώθηκε στην Άθήνα με τρία άκόμα μέλη.

Τόν Άγγλο JOHN FOSTER

της Λευκής Σαμαρά

τόν Βαρώνο ζωγράφο και άρχιτέκτονα HALLER VON HALER STEIN ύπότροφο του Λουδοβίκου της Βαυαρίας και τόν Αύστριακό ζωγράφο GROPIUS.

Στόχος της εταιρείας οί άρχαιολογικοί χώροι της Αΐγινας της Όλυμπίας και της Φυγαίας. Άφου τριγύρισε λίγο ή παρέα την Ήπειρωτική Έλλάδα οί KOES, STACKELBERG και BRONSTEIN άποχωρήστηκαν γιά τή Μ. Ασία.

Οί υπόλοιποι τόν Άπρίλιο του 1810 πέρασαν στην Αΐγινα και άρχισαν άνασκαφές στον ναό της Άφαίας.

Τή δεύτερη κιόλας μέρα άνακάλυψαν τó πρώτο γλυπτό από τó άειώματα του ναού και από κάτω 16 αγάλματα και δεκατρία (13) μέλη δπλα κ.τ.λ.

Η πληροφορία γιά την μεγάλη άνακάλυψη διαδόθηκε στο νησί και οί προεστοί της Αΐγινας άξίωσαν νά σταματήσουν οί άνασκαφές.

Είπαν στους ξένους πως αν πάρουν τó μάρμαρα θά βρῇ μεγάλο κακό τους κατοίκους.

Άλλά ό COCKERELL και οί σύντροφοί του έσπειναν νά μεταφέρουν κρυφά τó γλυπτό σε

δύο ταξίδια στον Πειραιά και από εκεί στην Άθήνα.

Μόλις έξασφάλισαν τόν θησαυρό τους άρχισαν τó παζάρι με τους Αΐγινῆτες προεστούς και πληρώνοντας κάπου 40 λίρες πήραν άδεια νά συνεχίσουν έλεύθερα τῆς άνασκαφές που κράτησαν 16 ήμέρες. Μέσα στή βιασύνη της μεταφοράς πολλά γλυπτά καταιστράφηκαν.

Στην Άθήνα βρήκαν ένα μεγάλο σπίτι και στρώθηκαν στη δουλειά γιά τή συγκόλληση των κομματιών και την άναστήλωση του συμπλέγματος.

Τώρα όμως οί άρχαιοκάπηλοι άλληλοῦποβλέπονταν και άρχισαν οί ύποψίες και οί έριδες.

Τότε ό Γάλλος πρόξενος FAUVEL που είχε αναλάβει και την προστασία των λαφυραγωγών πρότεινε νά ύπογράψουν συμβόλαιο τιμῆς που όριζε ότι θά κρατούσαν έναία τή συλλογή και δέν θά μοίραζαν τó γλυπτό μεταξύ τους.

Έξασφαλισμένοι πια άρχισαν νά ζητούν άγοραστή. Οί Γερμανοί έγραψαν στην κυβέρνησή τους ό CUCKERELL στον CANNING ό Γάλλος πρόξενος FAUVER στον Παρίσι.

Έγινε προσφορά και στον λόρδο SLIGO που βρισκόταν τότε στην Άθήνα αλλά τó ποσό των 6000—8000 λιρών που ζήτησαν οί Γερμανοί καταιστράφηξε τόν Άγγλο.

Τόν Ιούνιο έφτασαν από την Αΐγυπτο οί Άγγλοι HENTY, CALLY - KNIGHT άρχιτέκτονας και ποιητής και FOZAKERLY και πρότειναν ν' άγοράσουν τó γλυπτό γιά τó Βρετανικό

(Συνέχεια στη σελίδα 169)

Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΟΡΤΑΖΕΙ ΤΑ ΣΑΡΑΝΤΑΧΡΟΝΑ ΤΗΣ.

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1980 ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν γιόρτασε μέσα σὲ πανηγυρικὴ ἀτμόσφαιρα τὴν πρώτη τεσσαρακονταετηρίδα της, σαράντα ὁλόκληρα χρόνια δημιουργίας γιὰ τὴν ἐθνικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτὴ ἐπαλξὶ τῆς Μακεδονίας.

Τὸ πρόγραμμα τοῦ ἑορτασμοῦ περιελάμβανε σειρὰ ἐκδηλώσεων. Τὴν ἐναρκτήρια πελετὴ, ποὺ ἔγινε τὴν 29ῃ Ὀκτωβρίου, τίμησε μὲ τὴν παρουσίαν του ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς. Στὸ καιρетиσμό του ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὑπογράφησε χαρακτηριστικὰ: «Ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν μπορεῖ νὰ εἶναι ὑπερήφανη γιὰ τὴν ἐθνικὴ καὶ πολιτιστικὴ τῆς δράση, ἡ ὁποία πρέσπει νὰ συνεχισθεῖ μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι ἐπιτελεῖται ἔργο ἑθνικόν». Στὸν κ. Καραμανλῆ ἐπιδόθηκε τὸ χρυσὸ μετάλλιο τῆς Ε.Μ.Σ. ὁ ἐόρτιος τόμος, «Μακεδονία - Θεσσαλονίκη» καὶ ὁ τόμος «Μέγας Ἀλέξανδρος».

Μετάλλεια ἐπιδόθηκαν ἐπίσης στὰ ἰδρυτικὰ μέλη, τοὺς δωρητὲς καὶ εὐεργέτες τῆς Ἑταιρείας, στοὺς ξένους ἐπιστήμονες ποὺ μετείχαν στὸ συμπόσιο μὲ θέμα «Ἡ Θεσσαλονίκη μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως - Πολιτιστικὲς ἀλληλεπιδράσεις», καὶ σὲ Συλλόγους τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ποὺ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἐπέδειξαν ἀξιολόγη δράση.

Μεταξὺ τῶν τελευταίων εἶχε τὴν τιμὴ νὰ συγκαταλέγεται καὶ ὁ «ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ». Ὁ Σύλλογός μας ἐκπροσωπήθηκε σὲς ἐκδηλώσεις ἀπὸ τὸν πρόεδρο κ. Ὁδυσσεά Ντινόπουλο, ὁ ὁποῖος καὶ παρέλαβε τὸ μετάλλιο.

Στὰ πλαίσια τοῦ ἑορτασμοῦ

Τὸ κτίριο τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν

Ἀφιέρωμα στὴν Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ἔγινε ἔκθεση βιβλίου μὲ ὅλες τῆς ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρείας, βιβλία τυπωμένα στὴ Θεσσαλονίκη

Ἐπιμέλεια: **Ἑλ. Μήτσιαλα**
Δασκάλα

ἀπὸ 1852—1930 καθὼς καὶ σπάνια βιβλία γιὰ τὴ Μακεδονία ποὺ βρίσκονται στὴ βιβλιοθήκη τῆς Ε.Μ.Σ.

Τέλος δόθηκε παράσταση μὲ τὴν τραγωδίαν τοῦ Αἰσχύλου «Πέρσαι» ἀπὸ τὸ Κρατικὸ Θέατρο Βορείου Ἑλλάδος.

Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσίαζε τὸ συμπόσιο, μὲ θέμα «Ἡ Θεσσαλονίκη μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως Πολιτιστικὲς ἀλληλεπιδράσεις» ποὺ ἔγινε τὴ δευτέρῃ καὶ τρίτῃ μέρᾳ τῶν ἐκδηλώσεων. Στὸ συμπόσιο ἔκαναν ἀπουδαίες ἀνακοινώσεις 11 Ἕλληνες καὶ ξένοι ἐπιστήμονες. Ἕλληνες ὁμιλητὲς ἦσαν οἱ καθηγητὲς κ. Ἀπόστολος Βακαλόπουλος, κ. Φώτιος Πέτσας καὶ κ. Παναγιώ-

της Βακοιόπουλος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι ὁ Ἰταλὸς VICENZO ROTOLO ἢ Βουλγάρου VASILKA TAPKOVA - ZAI-MOVA, ὁ DENO J. GEANAKOPOLOS, ὁ Βούλγαρος GEORGI MIHAILOV, ἡ VERONICA MITSOPOULOU - LEON, ὁ CHRISTIAN HANNICK, ὁ DONALD M. NICOL καὶ ὁ PETER CHARANIS.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ συμποσίου πραγματοποιήθηκε ἐκδρομὴ στὸ Διὸν Πιερίας.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Χάριν τῶν ἀναγνωστῶν μας παραθέτουμε συνοπτικὰ τὸ ἱστορικὸ τῆς ἰδρύσεως καὶ σὲ γενικὲς γραμμὰς τὸ ἔργο καὶ τὴν προσφορὰ τῆς Ε.Μ.Σ.

Τὴν 29ῃ Ἀπριλίου 1939 συνήλθαν στὴν αἴθουσα τῆς Δημοτικῆς βιβλιοθήκης Θεσσαλονίκης καθῆγηται τοῦ Πανεπιστημίου καὶ

τῶν Γυμνασίων, ἐλεύθεροι ἐπι-
στήμονες, ἔμποροι, βιομήχανοι,
δημόσιοι καὶ ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι
καὶ ἀποφάσισαν νὰ ἰδρύσων ἓνα
εἰδικὸ Σωματεῖο μὲ τὴν ἐπωνυ-
μία «Ἐταιρεία Μακεδονικῶν
Σπουδῶν». Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὰ
μέσα ἦσαν μηδαμινὰ ἡ ὄρεξις ὅ-
μως καὶ τὸ κουράγιον τῶν ἰδρυτι-
κῶν μελῶν μεγάλα. Ἔτσι κατὰ
φεραν στὰ χρόνια ποὺ πέρασαν
ἀπὸ τότε νὰ ἀναδείξουν τὴν Ἐ-
ταιρεία σ' ἓνα ἴδρυμα μὲ διεθνῇ
ἀκτινοβολία καὶ ἀναμφισβήτητο
ἐπιστημονικὸ κύρος.

Σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας ὥπως
φαίνεται ἀπὸ τὸ καταστατικὸν τῆς
εἶναι «ἡ ἔρευνα ἐπὶ παντὸς θέ-
ματος ἀφορῶντος εἰς τὸν Μακε-
δονικὸν λαὸν καὶ τὴν Μακεδο-
νικὴν χώραν, εἰδικότερον δὲ ἡ
περισυλλογὴ, ἡ συγκέντρωσις,
καταγραφὴ, διατήρησις, μελέτη
καὶ δημοσιεύσεις γλωσσικοῦ, λαο-
γραφικοῦ, ἱστορικοῦ, ἀρχαιολο-
γικοῦ, ἀρχαιοῦ ἐν γένει ὕλικου
καὶ λαϊκῆς τέχνης ἀναφερομέ-
νων κυρίως εἰς τὴν Μακεδονί-
αν».

Τὸ ἔργο τῆς Ἐταιρείας ἔχει ἀ-
πλωθεῖ σ' ὅλους τοὺς τομεῖς,
ποὺ ἐτέθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχή, μὲ
μεγάλῃ ἐπιτυχία.

Πρῶτα πρῶτα ἄς ἀναφερθοῦ-
με εἰς τὴν πλουσιώτατην ἐκδοτικὴν
τῆς δραστηριότητα. Μέχρι σήμε-
ρα περιλαμβάνονται στὶς ἐκδό-
σεις τῆς πραγματεῖας ἐπιστημο-
νικὰ καὶ ἐκλαϊκευτικὰ γιὰ ποι-
κίλα θέματα ποὺ ἀφοροῦν τῇ
Μακεδονίᾳ κυρίως ἀλλὰ καὶ ὁ-
λόκληρῃ τῇ Ἑλλάδι γενικότε-
ρα.

Ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου
οἱ ἐκδόσεις χωρίζονται σὲ βιβλιο-
θήκες: 1) Μακεδονικὴ Βιβλιοθή-
κη μὲ 57 ἔργα 2) Ἑθνικὴ βιβλιο-
θήκη μὲ 40 ἔργα 3) Μακεδονι-
κὴ Λαϊκὴ βιβλιοθήκη μὲ 30 ἔρ-
γα 4) Μακεδονικὴ Λογοτεχνικὴ
βιβλιοθήκη μὲ 8 ἔργα 5) Ἐπι-
στημονικαὶ πραγματεῖαι 14 ἔρ-
γα 6) Σειρὰ Νομικὴ καὶ Οἰκο-

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν

νομικὴ 5 ἔργα καὶ 7) Νεοελλη-
νικαὶ Ἱστορικαὶ ἔρευναι 2.

Ἐκτὸς τῶν παραπάνω αὐτο-
τελῶν βιβλίων ἡ Ε.Μ.Σ. ἐκδί-
δει δύο περιοδικὰ συγγράμματα
τὰ «Μακεδονικά» καὶ τὰ «Ἑλλη-
νικά». Τὸ πρῶτο φιλοξενεῖ ἔρ-
γασια ἀναφερόμενες ἀποκλει-
στικὰ εἰς τὴν περιοχὴ τῆς Μακεδο-
νίας καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἐπίσημο ὄρ-
γανον τῆς Ἐταιρείας. Φέτος κυ-
κλοφορεῖ ὁ 20ὸς τόμος. Τὰ «Ἑλ-
ληνικά» περιλαμβάνουν θέματα
ἱστορικά, λαογραφικά, φιλολογι-
κὰ γενικότερου ἐνδιαφέροντος.
Τῶν «Ἑλληνικῶν» κυκλοφορεῖ
ὁ 32ος τόμος.

Μαζὶ μὲ τὰ περιοδικὰ καὶ τὰ
παραρτήματά τους οἱ ἐκδόσεις
φθάνουν εἰς 250 περίπου. Οἱ δύο
περιοδικὰς ἐκδόσεις περιλαμβά-
νουν καὶ ξενόγλωσσες ἐργασιας
γιὰ νὰ κυκλοφοροῦν εὐρύτερα
καὶ στοὺς ἐπιστημονικοὺς κύ-
κλους τοῦ ἐξωτερικοῦ. Μερικὰς
ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις εἶναι μνημειώ-
δεις γιὰ τὴν ἱστορικὴ καὶ γραμ-
ματολογικὴ ἔρευνα καὶ θεωροῦν-
ται πολὺτιμες στὸ εἶδος τους.

Στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς κατα-
σχέθηκαν ὅλα τὰ ἀντίτυπα τῶν
«Μακεδονικῶν» καθὼς καὶ τὸ ἀρ-
χεῖον καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν συνε-
δριάσεων τῆς Ἐταιρείας, τὰ ὁ-
ποῖα φυλάσσοναν — ἐλλείψει
σιέγης — στὸ σπύτι τοῦ Γενικοῦ
Γραμματέα κ. Ἀλεξάνδρου Λέ-
τσα. Ὁ ἴδιος μάλιστα συνελήφθη

καὶ φυλακίσθηκε γιὰ τρεῖς μῆ-
νες.

Προκειμένου νὰ παράσχει στὸ
κοινὸ ἀξιόλογα ἀναγνώσματα ἡ
Ἐταιρεία προκήρυξε κατὰ και-
ροὺς διαγωνισμοὺς συγγραφῆς
ἔργων ἱστορικῶν καὶ λογοτεχνι-
κῶν τὰ δὲ βραβευθέντα περιέλα-
βε στὶς ἐκδόσεις τῆς.

Μὲ τὰ βιβλία τῆς Ἐταιρείας
ἐφοδιάζονται δωρεὰν οἱ βιβλιο-
θήκες Δήμων, Κοινοτήτων, Συλ-
λόγων, τοῦ Πανεπιστημίου κ.λ.
π.

Παράλληλα μὲ τὸ ἐκδοτικὸ
ἔργο, διοργανώνει καὶ διαλέξεις
τόσο στὴ Θεσσαλονίκῃ ὅσο καὶ
στὶς ἐπαρχιακὰς πρωτεύουσας,
μὲ σκοπὸ τὴν ἐπιμόρφωση καὶ
τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐξέλιξη τοῦ
μακεδονικοῦ λαοῦ.

Ἐπίσης συνεργάζεται καὶ ἐνι-
σχύει πνευματικὰ καὶ πολιτιστι-
κὰ σωματεῖα τῆς ἐπαρχίας, γιὰ
τὴν ἐπίτευξη τῶν σκοπῶν τους.

Συγχρόνως γίνονται ἀπὸ τὴν
Ἐταιρεία πολλὰ ἐπιστημονικὰ συ-
νέδρια διεθνῇ καὶ ἑλληνικῇ, ἐνῷ
ἡ ἴδια συμμετέχει μὲ ἀντιπροσώ-
πους τῆς κάθε χρόνου σὲ διεθνῇ
συνέδρια εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Εὐ-
ρώπην, τὴν Ἀμερικὴν καὶ Αὐστρα-
λίαν.

Ἀπὸ χρόνια ἔχει καθιερώσει
καὶ τὸ θεσμὸ τῶν ὑποτροφιῶν γιὰ
μεταπτυχιακὰς σπουδὰς σὲ φιλο-
λόγους Μακεδόνες.

Τὰ πρῶτα Διοικητικὰ Συμβού-

λια, γὰ νὰ προσδώσουν σιὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας τὴν πρέπουσα αἵγλη καὶ τὸ ἀναγκαῖο κῦρος σὰν πρῶτο μέλημά τους εἶχαν τὴν ἀπόκτηση μιᾶς ιδιόκτητης στέγης. Ἔτσι μετὰ ἀπὸ ἐπίμονες προσπάθειες τῶν Δ.Σ. καὶ κυρίως τοῦ Γενικοῦ Γραμματέα κ. Ἀλεξάνδρου Λέτσα στίς 8 Φεβρουαρίου 1949 θεμελιώθηκε τὸ Α' πενταόροφο κτίριο τῆς Ἑταιρείας. Δυὸ χρόνια ἀργότερα μὲ τὴν ἀποπεράτωση τοῦ Α' κτιρίου θεμελιώθηκε καὶ τὸ μεγαλόπρεπο β' κτίριο.

Σήμερα στὸ Α' κτίριο στεγάζονται: 1) Τὰ γραφεῖα τῆς Ἑταιρείας καὶ γενικὰ τὸ ἐπιστημονικὸ καὶ τὸ διοικητικὸ προσωπικὸ αὐτῆς. 2) Αἴθουσα διαλέξεων 3) Ἡ πλουσιώτατη βιβλιοθήκη μὲ 40.000 ἔντυπα ποὺ ἀφοροῦν κυρίως τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τὰ Βαλκανικὰ κράτη γενικότερα 4) Τὸ Κέντρο Ἀποδόχμων Μακεδόνων καὶ 5) Ἡ Σχολὴ Βαλκανικῶν γλωσσῶν τοῦ ΙΧΜΑ.

Τὸ Β' κτίριο περιλαμβάνει: 1) Θέατρο 1.350 θέσεων σιὸ ὁποῖο στεγάζεται τὸ Κρατικὸ Θέατρο Βορείου Ἑλλάδος καθὼς καὶ ἄλλοι ἑλληνικοὶ καὶ ξένοι θίασοι γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ ἀνοδο τοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Ἐδῶ διοργανώνονται ἐπίσης τὸ Φεστιβάλ κινηματογράφου τῆς Δ.Ε.Θ., τὰ «Δημήτρια» καὶ πολλὲς ἄλλες ἐκδηλώσεις.

2) Κινηματογράφος 1.000 θέσεων 3) Αἴθουσα συνεδρίων μὲ σύγχρονη ἡχοακουστικὴ ἐγκατάσταση μὲ δυνατότητα αὐτάματης μετάφρασης σὲ τρεῖς γλώσσες καὶ 4) Στὸν τελευταῖο ὄροφο πινακοθήκη μὲ ἀξιόλογα ἔργα γνωστῶν Ἑλλήνων ζωγράφων.

Ἔτσι ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν συνεχίζει ἐδῶ καὶ 40 χρόνια τὴν πολλαπλὴ καὶ πολυσήμαντη δραστηριότητά της. Θὰ ἦταν ὅμως σοβαρὴ παράληψή μας ἂν δὲν ἀναφερόμασταν

καὶ στὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν προσωπικὴ τους ἀκτινοβολία, τὸ κῦρος τους καὶ τὸ μόχθο τους ἀνέδειξαν τὸ Ἴδρυμα αὐτὸ σὲ «Ἀκαδημία τῆς Βορείου Ἑλλάδος» ὥπως χαρακτηριστικὰ ἀποκαλεῖται.

Τὸ πρῶτο Διοικητικὸ Συμβούλιο ἀποτελοῦνταν ἀπὸ τοὺς: Κ. Μερκουρίου Πρόεδρο, Ἀντώνιο Σιγάλα Ἀντιπρόεδρο, Ἀλέξανδρο Λέτσα Γεν. Γραμματέα, Ἰωάννη Βασδραβέλη ταμία, Τσιτσόπουλο Γεώργιο ἔφορο καὶ τοὺς Σπύλωνα Κυριακίδη, Δημήτριο Μισουρλή, Κων)νο Μικροῦ, καὶ Χαράλαμμο Λέκα Συμβούλους.

Στὰ ἐπόμενα Διοικ. Συμβούλια Πρόεδροι διετέλεσαν ὁ καθηγητὴς Σπύλων Κυριακίδης, ὁ καθηγητὴς Χαράλαμπος Φραγκίστας, καὶ ὁ γνωστὸς γλωσσολόγος Νικόλαος Ἀνδριώτης.

Σήμερα Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας εἶναι ὁ καθηγητὴς τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Παν)νίου Θεσσαλονίκης κ. Κων)νος Βαβοῦσκος, Ἀντιπρόεδρος ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς κ. Ἀντώνιος Αἰμίλιος Ταχιάος, Γεν. Γραμματέας ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν Μακεδονίας - Θράκης κ. Χρήστος Λαμπρινός, ἐπίσημος Γενικὸς Γραμματέας ὁ κύριος Γιάννης Βασδραβέλης ἱστορικός, ταμίας ὁ κ. Ἀθανάσιος Κωνσταντινίδης ἔφορος Βιβλιοθήκης ὁ ἀρχαιολόγος ὁμότιμος καθηγητὴς Πανεπιστημίου κ. Φώτιος Πέτσας καὶ Σύμβουλοι οἱ κ.κ. Ἀπόστολος Βακαλόπουλος, ὁμότιμος καθηγητὴς τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας, κ. Κώστας Χουλιάτος, χημικὸς καὶ Γιάννης Ἀγγελίδης δικηγόρος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Α' Τὸ 1953 ἰδρύθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία σὰν θυγατρικὸ αὐτῆς τὸ «Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου» τὸ ὁποῖο καὶ σή-

μερα βρίσκεται ὑπὸ τὴν αἰγίδα της.

Σκοπὸς τοῦ Ἰδρύματος εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῶν προβλημάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορικῆς, ἐθνολογικῆς, οἰκονομικῆς κλπ. καὶ ἡ δημιουργία ἀτμόσφαιρας κατανόησης καὶ συνεργασίας μετὰ τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς.

Τὴν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν αὐτῶν τὸ ΙΧΜΑ ἐπιδιώκει μὲ δημοσιεύσεις πρωτοτύπων ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν σιτὴν Ἑλληνικὴ ἢ ξένες γλώσσες, (οἱ ἐκδόσεις τοῦ ΙΧΜΑ φθάνουν σήμερα περίπου τὶς 190), μὲ τὴν ἐκδοση τοῦ ξενόγλωσσου περιοδικοῦ «BALKAN STUDIES», μὲ διοργάνωση συμποσίων, σὲ συνεργασία μὲ γείτονες βαλκανικοὺς λαοὺς διαλέξεις κ.λπ.

Παράλληλα διατηρεῖ καὶ Σχολὴ Βαλκανικῶν γλωσσῶν, σιτὴν ὁποῖα διδάσκονται σὲ ἐπιστήμονες καὶ φοιτητὲς ἡ σερβικὴ, βουλγαρικὴ, ρουμανικὴ ἁλβανικὴ, ιουρκεκὴ καθὼς καὶ ἡ Ρωσικὴ γλώσσα.

Β' Τὸ 1967 ἰδρύθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία τὸ «Κέντρο Ἀποδόχμων Μακεδόνων» μὲ σκοπὸ τὴν παρακολούθηση τῆς δράσης τῶν Μακεδόνων ὁμογενῶν σιτὴν ἔξωτερικὸ, κυρίως τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τοῦ Καναδά καὶ τῆς Αὐστραλίας ποὺ εἶναι περισσότερο ἀποκομμένοι, καὶ τὴν διατήρηση τῆς ἐπαφῆς τους μὲ τὴν πατρίδα.

Τὸ Κέντρο ἀλληλογραφεῖ συνεχῶς μὲ τοὺς συλλόγους τῶν Μακεδόνων τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ μετέχει σιτὴν ὀργάνωση τῶν συνεδρίων τῆς Ὀρειοπονδίας, Παμμακεδονικῶν Ἐνώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ σιτὴ Θεσσαλονικὴ κάθε τέσσερα χρόνια περίπου. Τέλος τοὺς προμηθεύει βιβλία γιὰ τὴ Μακεδονία καὶ βοηθὰ σιτὴν ἀποστολὴ χορευτικῶν ὁμάδων σιτὴ μεγάλες παροικίες Μακεδόνων.

ΘΥΡΟΕΙΔΗΣ ΑΔΕΝΑΣ & ΕΝΔΗΜΙΚΗ ΒΡΟΓΧΟΚΗΛΗ

Στο άρθρο αυτό θα αναπτυχθεί με απλά λόγια μία παθολογική κατάσταση του θυροειδούς αδένος, ή ενδημική ιωδοπενική βρογχοκήλη.

Τό θέμα αυτό διαλέχθηκε μέσα στα τόσα άλλα ενδιαφέροντα ιατρικά θέματα για τους έξι λόγους: πρώτο, ή χώρα μας έχει έναν μεγάλο αριθμό ανθρώπων που πάσχει από ενδημική ιωδοπενική βρογχοκήλη. Ή πάθηση αυτή απαντάται σε μεγάλη συχνότητα στην ήπειρωκή κυρίως; Ελλάδα και μάλιστα στις ιωδοπενικές περιοχές; μία από τις ιωδοπενικές περιοχές είναι και ή περιφέρεια της Νάουσας.

Ο δεύτερος και σπουδαιότερος λόγος που επέδειξε την ανάγκη να αναπτυχθεί ειδικά τό θέμα αυτό ήταν για να πονισθεί ότι ή ιωδοπενική βρογχοκήλη προλαμβάνεται, αν οι γονείς φρονίζουν να παίρνουν τα παιδιά από την παιδική τους ηλικία με τις τροφές αρκετή ποσότητα ιωδίου.

Ο θυροειδής αδένας, που βρίσκεται στο κατώτερο τμήμα του τραχήλου, έχει βάρος 20—30 γρ. και σχήμα που μοιάζει με πεταλούδα.

Ο θυροειδής είναι μεγαλύτερος σε μέγεθος σε άτομα περιοχών με πτωχή διατροφή σε ιώδιο και μικρότερος σε περιοχές που οι κάτοικοι καταναλώνουν πολλά θαλασσινά και ιωδιωμένο άλας.

Ή αποστολή του θυροειδούς αδένος είναι ή παραγωγή, ή αποταμίευση και ή έκκριση δύο ορμονών, της θυροξίνης και της τριιωδοθυρονίνης. Οι ορμόνες αυτές έχουν μεγάλη σημασία α) στον μεταβολισμό του ανθρώπινου σώματος και β) από την σι-

γή που θα γεννηθεί ο άνθρωπος στην ανάπτυξη και ωρίμανση των διαφόρων οργάνων, όπως του εγκεφάλου και των οστών.

Ο θυροειδής παρασκευάζει τις ορμόνες του θυροξίνης και τριιωδοθυρονίνης χρησιμοποιώντας δύο υλικά: τό ιώδιο, που παίρνει από τις τροφές και την τυροσίνη, ένα αμινοξύ, που υπάρχει στις τροφές, αλλά και που ο ίδιος ο οργανισμός μπορεί να κατασκευάσει. Φυσικά όταν λείπει ένα από τα δομικά υλικά που χρη-

σιμοποιεί ο οργανισμός στο αίμα.

Τό γεγονός αυτό προσπαθεί να τό ξεπεράσει ο θυροειδής αδένας με αύξηση της λειτουργίας του και με αύξηση του μεγέθους του. Χρόνο με τον χρόνο όμως ή προοδευτική μεγένθυση δημιουργεί μία παθολογική κατάσταση, που χαρακτηρίζεται από μεγάλη διόγκωση του θυροειδούς αδένος, πην διάχυτη ενδημική ιωδοπενική βρογχοκήλη. Ή πάθηση αυτή λέγεται διάχυτη γιατί ή διόγκωση είναι διάχυ-

του Κωνσταντίνου Καρτσιούνη

Ίατρου τμήματος ραδιοϊσοτόπων
του Θεαγενείου Ίατρικού Ίνστιτούτου

σιμοποιεί ο αδένας για την παραγωγή των ορμονών του, δημιουργείται κάποια διαταραχή στην λειτουργία του, που αντανακλά στην μορφολογία του. Ήλλειψη τυροσίνης δεν παρατηρείται αφού ο οργανισμός μπορεί και την παράγει σε μεγάλες ποσότητες, αυτό όμως που μπορεί να λείπει είναι τό ιώδιο. Ήλλειψη ιωδίου συμβαίνει όταν τό νερό και οι τροφές, δεν έχουν αρκετή ποσότητα ιωδίου; όταν ο οργανισμός έχει ανάγκη μεγαλύτερης της κανονικής ποσότητας ιωδίου, όπως συμβαίνει στην έφηβεία και κατά την κύηση; όταν οι τροφές έχουν πολλά λευκώματα και τό νερό πολύ ασβέστιο, τότε παρεμποδίζεται ή απορρόφηση του ιωδίου. Έπομένως στις περιπτώσεις έλλείψεως ιωδίου ο θυροειδής δεν μπορεί να κατασκευάσει τις ορμόνες του επειδή στερείται μία από τις πρώτες ύλες για την κατασκευή τους, με αποτέλεσμα την ύπαρξη μικρότερης της απαιτούμενης πο-

τη, ενδημική γιατί ενδημεί σε περιοχές που υπάρχει έλλειψη ιωδίου και ιωδοπενική, γιατί αίτία της είναι ή έλλειψη του ιωδίου. Ή βρογχοκήλη αυτή γίνεται μερικές φορές τόσο μεγάλη ώστε προκαλεί δυσκολία στην αναπνοή και στην κατάποση των τροφών. Άλλοτε πάλι συνοδεύεται από ελαφρές ορμονικές διαταραχές. Τις περισσότερες όμως φορές τό κύριο ένόχλημα είναι τό κοσμητικό, γιατί προκαλεί μία παραμόρφωση του λαιμού. Πρέπει να σημειωθεί ότι ή βρογχοκήλη αυτή παρατηρείται συχνάτερα στις γυναίκες παρά στους άνδρες.

Σε πόσο χρόνο δημιουργείται ή ιωδοπενική βρογχοκήλη και πώς προλαμβάνεται; Για να δημιουργηθεί ή πάθηση αυτή απαιτείται μεγάλο χρονικό διάστημα και ή πρόληψη της είναι εύκολη εφ' όσον ο άνθρωπος από την παιδική του ηλικία και συνέχεια παίρνει μέσω των τροφών του

(Συνέχ. από τη σελίδα 142)

οι όποιοι, από τον 9ον μ.Χ. αιώνα, είχαν μεταφράσει στην γλώσσα τους όλα τα γνωστά του έργα. Έπειδή, όμως, οι Άραβες επέδωσαν στον Άριστοτέλη και τα έργα του πλατωνικού φιλοσόφου Πλωτίνου ο άραβικός αριστοτελισμός, που έγινε γνωστός στην Ευρώπη τον 12ον μ.Χ. αιώνα, χαρακτηρίζονται καλύτερα με τον όρον νεοπλατωνισμός.

Τον 13ον αιώνα οι Ευρωπαίοι γνώρισαν τον Άριστοτέλη άπευθείας από τα ελληνικά κείμενα, γεγονός που θα επηρέαζε κατά πολύ την εξέλιξη της ιστορίας της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας. Η καθολική εκκλησία συμπέρανε ότι η αριστοτελική ιδεοκρατία ήταν αντίθετη από τις χριστιανικές αντιλήψεις. Γι' αυτό σε πολλά μέρη της Ευρώπης απαγορεύτηκε η διδασκαλία των αριστοτελικών συγγραμμάτων. Ο συμβιβασμός ανάμεσα στην φιλοσοφία του Ά

ριστοτέλη και στον Χριστιανισμό επιτεύχθηκε από τον Θωμά Άκινάτη. Ο «Θωμισμός» έδωσε στην αριστοτελική φιλοσοφία όντότητα, μέσα στα χριστιανικά πλαίσια, ρεαλιστικό βάθος και την κατέστησε προτύργιο του ρεαλισμού και του σχολαστικισμού.

Από τις έπισημες, με τις όποιες ασχολήθηκε ο Άριστοτέλης, ή Λογική του είναι εκείνη που επηρέασε περισσότερο την σύγχρονη ανθρώπινη σκέψη. Ο Κάντι είπε ότι τίποτα το ουσιώδες δεν πρόσθεσαν οι νεώτεροι στον τομέα αυτό. Ακόμη και ή έπαγωγική λογική του Μπαϊντον (Bacon) άποτελεί προέκταση της αριστοτελικής λογικής. Η Λογική του Άριστοτέλη, μαζί με την κριτική φιλοσοφία του Κάντι και την Φυσική του Νεύτωνα άποτελούν την βάση της σύγχρονης σκέψης. Μπορεί οι φιλοσοφικές και έπιστημονικές θεωρίες και ά επιτεύγματα του 20ου αιώνα να κλονίζουν αυτήν την βάση, ώστόσο όμως, μέσα στην νέα αί-

θουσα ακούγονται ακόμη οι παλιές φωνές. Ο Άριστοτέλης θα συνεχίσει να ζει στο φιλοσοφικό και έπιστημονικό πεδίο, με ένα πλήθος όρων και έννοιών, ίσως και θεωριών, που θα διευκολύνουν την πνευματική επικοινωνία και την έπιστημονική σκέψη.

Γενικά, ο Άριστοτέλης υπήρξε ο πρωτοπόρος της ευρωπαϊκής διάνοησης, που διχάστηκε ανάμεσα στον θετικισμό και στην έννοια και δεν άποφάσισε ποτέ ποιά ακριβώς άντικε. Κατά τον σύγχρονο ιστορικό William Durant ο Άριστοτέλης εξακολουθεί να παραμένει μια ένθαρρυντική μαρτυρία της έλαστικής έκτασης της ανθρώπινης νοημοσύνης και παρήγορη έμπνευση για εκείνους που μοχθούν να συγκεκριώσουν τις διασκορπισμένες γνώσεις του ανθρώπου σε ένα κατανοητό σχήμα.

Βιβλιογραφία

Ιστορία της Αρχαίας Έλληνικής Φιλοσοφίας Γιάννη Κορδάτου.

Λογική Νικολάου Σούλια

την άναγκαία για τον όργανισμό ποσότητα ιωδίου. Στο έμπόριο διατίθενται είδη άλατιού έμπλουτισμένου σε ιώδιο ή ποσότητα ιωδίου υπάρχει στα θαλασσινά. Τελευταία κυκλοφόρησαν όδοντόκρεμες έμπλουτισμένες σε ιώδιο, που μπορούν να χρησιμοποιούνται περιοδικά και έναλλάξ με άπλες όδοντόκρεμες.

Με την χρησιμοποίηση ιωδιούχου άλατιού στην μαγειρική και με συχνή διατροφή με θαλασσινά είδη (π.χ. μια φορά την εβδομάδα) ο όργανισμός του ανθρώπου τροφοδοτείται με την άναγκαία ποσότητα ιωδίου και ή πάθηση προλαμβάνεται.

Η άναγκαία ποσότητα ιωδίου, ή τόσο άπαραίτητη για την παρασκευή των όρμονων του θυρεοειδούς, είναι έλάχιστη, της τάξεως των εκατομμυριστιών του

Ίατρικό θέματα

γραμμαρίου. Έπομένως ή συχνή χορήγηση μεγάλων δόσεων, όπως σταγόνες διαλύματος ιωδίου για την πρόληψη ή την θεραπεία της βρογχοκήλης είναι έσφαλμένες. Συγκεκριμένα, το 1960, οι έρευνητές CORREA, WELSH και ISLER απέδειξαν ότι ή χορήγηση μεγάλων δόσεων ιωδίου οδηγεί, όπως και ή έλλειψη ιωδίου, σε σχηματισμό βρογχοκήλης. Έπιπλέον, ή χορήγηση μεγάλων ποσοτήτων ιωδίου όταν ήδη υπάρχει μια άπλη ιωδοπενική βρογχοκήλη είναι δυνατόν να οδηγήσει σε άκόμη μεγαλύτερη και γρηγορώτερη διάγκωση του θυρεοειδούς ή και σε υπερθυρεοειδισμό μερικές φορές. Ο υπερθυρεοειδισμός είναι μια παθολογική κατάσταση που συμβαίνει όταν ο θυρεοειδής

υπερλειπουργεί, όποτε παράγει ποσότητες όρμονων μεγαλύτερες του κανονικού.

Αντίθετα, όταν ο θυρεοειδής υπολειπουργεί, όποτε παράγει έλλειπείς ποσότητες όρμονων, ο όργανισμός οδηγείται σε μία άλλη παθολογική κατάσταση τον υποθυρεοειδισμό.

Ενδέχεται, για παράδειγμα, να υπάρχουν άλλες σπουδαιότερες παθήσεις (π.χ. αδένωμα του θυρεοειδούς καρκίνος του θυρεοειδούς τοξική όξώδης βρογχοκήλη και άλλες) που μπορούν να υποδύωνται την μορφή της άπλης ιωδοπενικής βρογχοκήλης. Αυτές οι παθήσεις σρέπει να άποκλεισθούν με διάφορες ειδικές ιατρικές εξετάσεις.

Μεγάλη σημασία όμως έχει ή πρόληψη της παθήσεως ή όποια είναι άπλη και την άναφέραμε προηγουμένως.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΟΦΙΜΑ

Η «Διατροφή» αποτελεί ένα από τους σπουδαιότερους βιολογικούς παράγοντες, από τον οποίο εξαρτάται η επιβίωση και η αύξηση του Ανθρώπου γένους, ως και ένας από τους βασικότερους παράγοντες της υγείας των Ανθρώπων. Ο Άνθρωπος για την διατροφή του χρησιμοποιεί, από συνήθεια όρισματά προέχοντα του Φυτικού και Ζωικού Βασιλείου, που περιέχουν ουσίες απαραίτητες για την ανάπτυξη και την λειτουργία του οργανισμού του, τα οποία ονομάζουμε «Τρόφιμα». Βέβαια η έλλειψη τροφής οδηγεί στην κακή λειτουργία της ζωής να σημαίνει ότι θα λειτουργήσει τόσο καλύτερα όσο περισσότερα τρόφιμα της προσφέρουμε.

Η διατήρηση της υγείας μας απαιτεί να ξέρουμε, όχι μόνο την ποσότητα των τροφίμων που πρέπει να καταναλώσουμε, αλλά και την ποιότητα των τροφίμων του καθημερινού μας διατροφολογίου, ως και να τηρούμε ορισμένους κανόνες, για να αποφεύγουμε τους κινδύνους που μπορεί να διατρέχει η υγεία μας από τα Τρόφιμα.

Με τα τρόφιμα ο οργανισμός μας πέρνει ορισμένες ουσίες που περιέχονται σε αυτά και οι οποίες ονομάζονται «Θρεπτικές Ουσίες».

Οι Θρεπτικές ουσίες των τροφίμων είναι: 1. Τα Λευκώματα ή Πρωτεΐνες 2. Οι Υδατάνθρακες, 3. Τα Λίπη και τα Λιποειδή 4. Οι Βιταμίνες, 5. Τα Ανόργανα Άλατα και 6. Το Νερό

Όλες αυτές οι θρεπτικές ουσίες εξυπηρετούν στον οργανισμό μας δύο βασικούς σκοπούς: 1. την παραγωγή ενέργειας που χρειάζεται ο οργανισμός για την λειτουργία των διαφόρων οργάνων του και

2. την κατασκευή κυττάρων που πρέπει να παρατεθούν στα κύτταρα που ήδη υπάρχουν για την αύξηση του οργανισμού, στο στάδιο της ανάπτυξης, ως και για να αντικαθιστούν

τα συνεχώς φθιρόμενα και θνήσκοντα κύτταρα του οργανισμού.

Ειδικότερα κάθε θρεπτική ουσία χρησιμοποιεί:

1. ΤΑ ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ χρειάζονται κυρίως στον οργανισμό για την κατασκευή των κυττάρων, ενώ καλύπτουν μόνο περίπου το 10% από τις ημερήσιες ανάγκες του οργανισμού σε ενέργεια. Για τον λόγο αυτό ενώ οι ενήλικες χρειάζονται κάθε μέρα 1—2

**του Νικ. Θεολ. Κασάπη
ιατρού Παθολόγου
Σχολιάστρου Ναούσης**

γρ. ανά Κιλό Βάρους Σώματος Λευκάματα, τα παιδιά χρειάζονται 2—4 γρ. ανά Κιλό Βάρους σώματος ημερησίως.

2. ΟΙ ΥΔΑΤΑΝΘΡΑΚΕΣ είναι η κύρια πηγή ενέργειας του οργανισμού. Το 60% από τις ημερήσιες ανάγκες του οργανισμού σε ενέργεια το καλύπτουν οι Υδατάνθρακες. Η πρόσληψη των Υδατάνθρακων που δεν χρησιμοποιείται για την παραγωγή ενέργειας, μετατρέπεται σε λιπώδη ιστό και έναποτίθεται στον οργανισμό υπό μορφή λίπους. Έτσι εξηγείται γιατί η κατανάλωση μεγάλης ποσότητας σαρκαρώχων τροφίμων οδηγεί στην παχυσαρκία.

3. ΤΑ ΛΙΠΗ ΚΑΙ ΤΑ ΛΙΠΟΕΙΔΗ καλύπτουν το 30% περίπου των ημερησίων αναγκών του οργανισμού σε ενέργεια, αλλά χρησιμοποιούν και για την κατασκευή των κυττάρων. Όσα δε Λίπη δεν χρησιμοποιηθούν σαν δομικά υλικά στην κατασκευή των κυττάρων και δεν χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή ενέργειας, έναποτίθενται κάτω από το δέρμα με αποτέλεσμα την παχυσαρκία.

4. ΟΙ ΒΙΤΑΜΙΝΕΣ δεν συμμετέχουν τουλάχιστον εμφανώς ούτε στην

παραγωγή ενέργειας, ούτε στην κατασκευή των κυττάρων, αλλά σε μικρές ποσότητες μέσα στον οργανισμό είναι απαραίτητες για την ύπαρξη της Ζωής.

5. ΤΑ ΑΝΟΡΓΑΝΑ ΑΛΑΤΑ χρησιμεύουν και σαν δομικά υλικά στην κατασκευή των κυττάρων, αλλά είναι και απαραίτητα για τις διάφορες Βιοχημικές αντιδράσεις που γίνονται στον οργανισμό.

6. ΤΟ ΝΕΡΟ αποτελεί κύριο συστατικό των κυττάρων, αλλά είναι και το διαλυτικό μέσο όπου διαλύονται οι υπόλοιπες θρεπτικές ουσίες και μεταφέρονται προς τα κύτταρα, ως και οι άχρηστες και επιβλαβείς ουσίες που μεταφέρονται, μετά την ανταλλαγή της ύλης, από τα κύτταρα προς τα όργανα απέκκρισης μέσω των οποίων αποβάλλονται στο εξωτερικό περιβάλλον.

Η σπουδαιότητα κάθε θρεπτικής ουσίας για τον οργανισμό φαίνεται και από την σύσταση του σώματος μας που αποτελείται:

Σε ποσοστό 61% περίπου του βάρους του από Νερό.

Σε ποσοστό 17% περίπου του βάρους του από Λευκώματα.

Σε ποσοστό 14% περίπου του βάρους του από Λίπη —Λιποειδή

Σε ποσοστό 7% περίπου του βάρους του από Ανόργανα Άλατα.

Σε ποσοστό 1% περίπου του βάρους του από Υδατάνθρακες.

Η σπουδαιότητα όμως κάθε θρεπτικής ουσίας για την κάλυψη των αναγκών του οργανισμού σε ενέργεια φαίνεται και από το ποσοστό καλυψής που ήδη προανέφερα, αλλά και από το ποσό της ενέργειας που αποδίδει η καύση 1 γρ. κάθε θρεπτικής ουσίας στον οργανισμό. Η μονάδα ενέργειας ονομάζεται «Θερμίδα» και βλέπουμε ότι 1 γρ. Λευκώματος όταν καίγεται στον οργανισμό μας δίνει 4 θερμίδες, 1 γρ. Υδατάνθρακος όταν καίγεται στον οργανισμό μας δίνει έ-

πώσης 4 Θερμίδες, ενώ 1 γρ. Λίπους μας δίνει 9 θερμίδες. Οι υπόλοιπες θρεπτικές ουσίες δεν αποδίδουν όμως ενέργεια στον οργανισμό.

Με τα δύο εισαγωγικά ανέφερα μεχρι τώρα για την διατροφή μπορούμε να συνοψίσουμε όπως γενικά:

1. Ένας ενήλικας χρειάζεται περίπου 2.800 θερμίδες ημερησίως.

2. Τα Λευκάματα χρειάζονται περισσότερο στους οργανισμούς που είναι στο στάδιο της ανάπτυξης (παιδιά — έφηβοι).

3. Οι Ύδατάνθρακες που χρησιμοποιούνται σχεδόν αποκλειστικά από των οργανισμό, για τις ενεργειακές ανάγκες πρέπει να λαμβάνονται σε ποσό ανάλογο των θερμίδων που καταναλίσκει κάθε άνθρωπος. Γενικά οι ανάγκες σε Ύδατάνθρακες μπορούμε να πούμε ότι είναι 400—500 γρ. κάθε μέρα.

4. Το ποσό που χρειάζεται κάθε μέρα ο Άνθρωπος σε λίπη γενικά μπορούμε να πούμε ότι είναι 50—80 γρ. την ημέρα.

5. Η περίοδος Ύδατάνθρακων και Λιπών στον οργανισμό οδηγεί στην παχυσαρκία.

6. Η ποσότητα των Βιταμινών και των ανorganικών Αλάτων, που χρειάζεται ο οργανισμός, περιέχεται σε ένα σωστό καθημερινό διαιτολόγιο, ώστε να είναι πενήνη ή προσθήκη φαρμακευτικών συσκευασιών, και

7. Η ποσότητα του νερού που είναι απαραίτητη στον οργανισμό μας, ρυθμίζεται ανάλογα με το ποσό του νερού που αποβάλλεται και αυτόματα με το αίσθημα της δίψας.

Αν προσέξουμε ένα πνακα τροφίμων ως προς την σύσταση σε θρεπτικές ουσίες μπορούμε να πούμε γενικά: 1. Από το τρόφιμα ΦΥΤΙΚΗΣ προέλευσης παίρνουμε κυρίως τους Ύδατάνθρακες (εκτός από τα φρούτα και τα λαχανικά) ως και Άλατα και Βιταμίνες (κυρίως με τα φρούτα και τα λαχανικά).

2. Από το τρόφιμα ΖΩΙΚΗΣ προέλευσης παίρνουμε κυρίως τα Λευκάματα και τα Λίπη.

3. Το ΠΑΛΑ αποτελεί μια πλήρη

μπορούμε να πούμε τροφή, λαμβάνεται εύκολα, αλλά έχει και μειονεκτήματα, όπως: το ότι μολύνεται εύκολα από μικρόβια (θέλει ιδιαίτερη προσοχή και συντήρηση) και περιέχει πολύ μεγάλη ποσότητα Σιδήρου, με αποτέλεσμα τα άτομα που τρέφονται αποκλειστικά με γάλα (μικρά παιδιά - γέροντες) να παθαίνουν συχνά αναιμία.

4. Τα ΑΥΓΑ είναι ή περισσότερο ισορροπημένα και ασφαλή τροφή. Περιέχει πολλές θρεπτικές ουσίες, έχει μικρό όγκο με αποτέλεσμα να λαμβάνεται εύκολα και με το κέλεφος που έχει προφυλάσσεται από μολύνσεις και νοθείες. Το λευκάμμα επίσης του αυγού είναι το μεγαλύτερο βιολογικής αξίας λευκάμμα που υπάρχει στην φύση για την διατροφή του Ανθρώπου. Έτσι εξηγείται και η σωστή συνήθεια της μητέρας να προσθέτει 1—2 αυγά ημερησίως στο διαιτολόγιο των παιδιών της.

5. Το ΜΑΥΡΟ ΨΩΜΙ είναι περισσότερο θρεπτικό από το λευκό και το ήμιλευκο. Επειδή περιέχει μεγαλύτερη ποσότητα Βιταμινών και Αλάτων και με τα άπεπτα συστατικά που υπάρχουν σε αυτό βοηθιέται ή λειτουργία του εντέρου και περιορίζεται ή απορρόφηση των Ύδατάνθρακων, που ενοχοποιούνται για την παχυσαρκία.

6. Το Λάδι, το Βούτυρο και η Σάκχαρη είναι τα τρόφιμα που μας δίνουν τις περισσότερες θερμίδες και οδηγούν στην παχυσαρκία.

Εκτός όμως από τα τρόφιμα υπάρχουν ουσίες που προστίθενται κατά την παρασκευή του φαγητού και δεν ανήκουν στο τρόφιμα, όπως και άλλες που συνοδεύουν ή ακολουθούν το φαγητό. Οι ουσίες αυτές είναι τα ΚΑΡΥΚΕΥΜΑΤΑ και τα ΕΥΦΡΑΝΤΙΚΑ.

1. Τα ΚΑΡΥΚΕΥΜΑΤΑ (άλατι - πιπέρι - ρίγανη - σκόρδο, κρεμμύδι, ξύδι κλπ.).

Βασικά τα καρυκεύματα βελτιώνουν την γευστικότητα και διεγείρουν την όρεξη. Μικρή ποσότητα δεν βλάπτει, ενώ μεγάλη δόση συνήθως έρεθιστικά στα στομάχι. Ιδιαίτερα για το άλατι πρέπει να ξέρουμε ότι σε μεγάλη πο-

σότητα βοηθάει την δημιουργία της υπέρτασης.

2. Τα ΕΥΦΡΑΝΤΙΚΑ (καφές, κακάο, τσάι, οινόπνευματώδη ποτά).

Αυτά πίνονται κατά την διάρκεια ή στο τέλος των γευμάτων. Ο καφές, το κακάο, και το τσάι διεγείρουν το νευρικό σύστημα. Περισσότεροι από δύο καφέδες την ημέρα πρέπει να αποφεύγονται. Για τα οινόπνευματώδη ποτά, πρέπει να ξέρουμε, ότι δεν πρέπει να καταναλώνονται καθημερινά και σε μεγάλες ποσότητες. Όταν χρησιμοποιοῦμε οινόπνευματώδη ποτά, πρέπει να χρησιμοποιούνται αυτά που περιέχουν μέχρι 20% οινόπνευμα (κρασί, μπύρα, ρετσίνα). Τα δυο αυτά οινόπνευματώδη ποτά (ούζο, κονιάκ, ουίσκι κλπ.) ασφαλώς θάλασκουν.

Γενικά το εβδομαδιαίο διαιτολόγιο μιας οικογενείας για να θεωρείται υγιεινό πρέπει:

1. Να περιέχει υψηλή αναλογία και φυτικών τροφών.

2. Κάθε μέρα να περιέχει φρούτα και σαλάτα.

3. Κάθε μέρα να περιέχει γάλα και σόγ για τα παιδιά.

4. Να προτιμάται για το μαγείρεμα το λάδι ελαιο ή τα σπορέλαια από τα ζωικά λίπη και το φρέσκο βούτυρο.

5. Η χρήση της Σάκχαρης να περιορίζεται κατά το δυνατό και να προτιμάται αντί αυτής το μέλι ή η μαρμελάδα, και

6. Να προτιμάται το λεμόνι από το ξύδι.

Όλα που μέχρι τώρα ανέφερα μπορούμε να τα συνοψίσουμε σε Δέκα πρακτικές και χρήσιμες εντολές:

1. Τρώτε τόσο όσο χρειάζεται.
2. Η διαίτα σας να έχει ποικιλία.
3. Τα γεύματα να γίνονται σε κανονικά διαστήματα και να είναι 3—5 ημερησίως.
4. Τρώτε πολλά φρούτα και λαχανικά.
5. Να παίρνετε πλούσιο πρωινό.
6. Να αποφεύγετε το πολύ άλατι.
7. Να αποφεύγετε τα σακχαρώδη.
8. Να αποφεύγετε τα πολλά λίπη.
9. Να αποφεύγετε τα οινόπνευματώδη.

δη ποτά.

10. Να τρώτε σέ περιβάλλον εύχάριστο.

ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΟΦΙΜΑ

1. ΑΛΛΕΡΓΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Συνήθως σέ μικρό ποσοστό νέων ατόμων παρατηρείται τὸ φαινόμενο τῆς ἀλλεργίας μὲ τὴν λήψη ὀρισμένων τροφῶν καὶ κυρίως γάλακτος, αὐγῶν καὶ ψαριῶν. Ἡ Ἀλλεργία στὰ τρόφιμα συχνὰ ἐκδηλώνεται μὲ ἐξανθήματα στὸ δέρμα καὶ σπανιότερα μὲ διαταραχὲς ἀπὸ τὸ ἐντέρο ἢ σὰν βρογχικὸ ἄσθμα. Ἡ ἀντιμετώπιση συνίσταται στὴν ἀποφυγὴ καταναλώσεως τῶν τροφίμων ποὺ δημιουργοῦν ἀλλεργία, μέχρις ὅτου μὲ τὴν πάροδο τῆς ηλικίας περάσει μόνη τῆς ἢ εὐαισθησία αὐτῆς.

2. ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΥΑΙΣΘΗΤΑ ΑΤΟΜΑ

Σχετικὰ συχνὸς στὴν χώρα μας εἶναι ὁ κυσμορρῶς ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν κατανάλωση ἢ καὶ τὴν ἀπλὴ ἐπαφὴ μὲ κουκιὰ σέ ὀρισμένους ἀνθρώπους λόγω ἐλλείψεως ἀπὸ τὸν ὀργανισμό τους κάποιου ἐνζύμου. Οἱ ἀνθρώποι αὗτοὶ πρέπει σέ ὅλη τους τὴν ζωὴ νὰ ἀποφεύγουν νὰ τρῶνε ἢ νὰ ἔρχονται σέ ἐπαφὴ μὲ κουκιὰ.

3. ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΔΗΛΗΤΗΡΙΩΔΗ ΤΡΟΦΙΜΑ.

Συχνὲς στὴν χώρα μας εἶναι οἱ δηλητηριάσεις ἀπὸ δηλητηριώδη μονιτάρια. Προληπτικῶς πρέπει νὰ ἀποφεύγουμε νὰ τρώμε μονιτάρια ὅταν δὲν ἔχουμε μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα ἂν εἶναι θρώσιμα.

4. ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΑΠΟ ΟΥΣΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΤΙΘΕΝΤΑΙ ΣΤΑ ΤΡΟΦΙΜΑ.

Ἡ προσθήκη χημικῶν χρωστικῶν οὐσιῶν στὰ τρόφιμα καὶ ἰδιαίτερα στὰ γλυκίσματα γιὰ λόγους ὀφθαλμίσσεως, ὡς καὶ ἡ προσθήκη στὰ τρόφιμα διαφόρων συντηρητικῶν οὐσιῶν, μερικὲς φορὲς ἀποδείχθηκαν ἐπιβλαβεῖς γιὰ τὴν υγεία καὶ μερικὲς φορὲς καρκινογόνες.

Προληπτικῶς καλὰ εἶναι νὰ ἀποφεύγεται ἡ κατανάλωση τροφίμων ποὺ περιέχουν τέτοιες οὐσίες καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὰ μικρὰ παιδιὰ.

Στὸ κίνδυνον αὐτὸν κατατάσσεται καὶ ἡ κατανάλωση κρεάτων μὲ ὀρμῶνες ποὺ τόσοι ὄθρυβοι ἔγινε πρόσφατα.

5. ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΑΛΟΙΩΜΕΝΑ ΤΡΟΦΙΜΑ.

Ὅλα τὰ τρόφιμα ἀλλὰ κυρίως τὸ γάλα, τὰ γλυκίσματα καὶ ὁ κηρὸς τοῦ κρέατος μολύνονται ἀπὸ μικρόβια ποὺ ὑπάρχουν στὰ περιττώματα τῶν ποντικῶν, εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε μέσῳ τῶν μυγῶν, εἴτε ἀπὸ μικρόβια ποὺ ὑπάρχουν στὸ στόμα φαινομενικῶς ὑγιῶν ἀνθρώπων καὶ ἐκπέμπονται πρὸς τὰ τρόφιμα μὲ τὴν ὁμιλία, τὸν πταρμιὸ καὶ τὸν βήχα. Τὰ μικρόβια αὗτὰ ὅταν ὑπάρχει καὶ ὑψηλὴ θερμοκρασία πολλαπλασιάζονται ταχύτατα στὰ τρόφιμα καὶ ἡ κατανάλωση αὐτῶν ὁδηγεῖ σὲ τροφικὴ δηλητηρίαση.

Τὰ μέτρα προφυλάξεως συνίστανται στὴν καταπολέμηση τῶν ποντικῶν καὶ τῶν μυγῶν ὡς καὶ στὴν φύλαξη τῶν τροφίμων σὲ κλειστοὺς χώρους μὲ κομплή θερμοκρασία (σὲ Ψυγεῖα).

Στὶς δηλητηριάσεις ἀπὸ ἀλλοιωμένα τρόφιμα ὑπάγεται καὶ ἡ Ἀλλαντίαση ποὺ συχνὰ εἶναι θανατηφόρος, καὶ ὀφείλεται στὴν ἀνάπτυξη μιᾶς ἰσχυρῆς δηλητηριώδους οὐσίας ἀπὸ τὸ ἀλλαντικὸ βακτηρίδιο ποὺ ἀναπτύσσεται σὲ κονσέρβες καὶ τὰ ἀλλαντικά. Γιὰ τὴν πρόληψη τῆς Ἀλλαντιάσεως πρέπει:

α) Νὰ ἀποφεύγουμε τὴν χρῆση κονσερβῶν, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν καὶ νὰ προτιμᾶμε τίς νωπές τροφές.

β) Ὅταν οἱ πυθμένες τῶν κουτιῶν τῆς κονσέρβας εἶναι φουσκωμένοι νὰ μὴν καταναλώνονται.

γ) Κάθε κονσέρβα ποὺ πρόκειται νὰ καταναλωθῇ, καλὰ εἶναι νὰ βράζεται.

6. ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΜΙΚΡΟΒΙΑΚΩΝ ΠΑΘΗΣΕΩΝ.

Οἱ οἰνηθέστερες μικροβιακὲς παθήσεις ποὺ μεταδίδονται μὲ τὰ τρόφιμα εἶναι, ὁ Μεταίσιος πυρετός, ὁ Ἄνθρακας καὶ ἡ Φυματίωση.

α) ΜΕΛΙΤΑΙΟΣ ΠΥΡΕΤΟΣ.

Ὁ Ἄνθρωπος μολύνεται ἀπὸ τὸ ἄβραστο ἢ μὴ παστεριωμένο μολυσμένο γάλα καὶ ἀπὸ τὰ γαλακτοκομικὰ

προϊόντα ποὺ παρασκευάζονται ἀπὸ τέτοιο γάλα.

Προφυλακτικῶς πρέπει: 1) Νὰ πίνουμε καλὰ βρασμένο ἢ παστεριωμένο γάλα. 2) Τὰ γαλακτοκομικὰ προϊόντα νὰ παστεριώνονται. 3) Τὸ τυρὶ νὰ καταναλίσκεται 3 μῆνες μετὰ τὴν παρασκευὴ του καὶ 4) Τὸ βούτυρο νὰ καταναλίσκεται 15 περίπου μέρες μετὰ τὴν παρασκευὴ του.

6) ΑΝΘΡΑΚΑΣ.

Ὁ Ἄνθρωπος μολύνεται καὶ ἀπὸ τὸ μολυσμένο καὶ κοκκῶς ψημένο κρέας μὲ συχνὸ ἀποτίλεισμα τὴν διατροφή του ἐντέρου. Προφυλακτικῶς πρέπει τὸ κρέας νὰ ψήνεται καλὰ.

γ) ΦΥΜΑΤΙΩΣΗ

Ὁ Ἄνθρωπος μολύνεται ἀπὸ τὸ μολυσμένο γάλα Φυματικῆς ἀγγελίδας, προβάτου, ἢ κατοίκας καὶ συνήθως παθαίνει Φυματίωση τῶν ὀστέων, ἀρθρώσεων καὶ ἀδένων. Προφυλακτικῶς τὸ γάλα πρέπει νὰ βράζεται καλὰ.

7. ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΠΑΡΑΣΙΤΩΝ.

α) Ἐντερικὰ παράσιτα (Ἀμοιβάδες, ὀξύουροι, ἀσκαρίδες, Λάμπριες) Μεταδίδονται στὰ τρόφιμα καὶ ἐν συνεχείᾳ στοὺς ὑγρεῖς ἢ ἀπ' εὐθείας μὲ τὰ κόπρανα ἀσθενῶν ποὺ μολύνουν τὸ νερὸ καὶ τὰ λαχανικὰ στὸ ὑπαιθρο ἢ μὲ τὰ μολυσμένα χέρια ἀσθενῶν μετὰ τὴν χρῆση τοῦ ἀποχωρητηρίου ἢ τέλος μὲ τίς μύγες ποὺ ἐπικάθονται στὰ κόπρανα ἀσθενῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ στὰ τρόφιμα.

Προφυλακτικῶς πρέπει: 1) Νὰ πλύνουμε καλὰ τὰ λαχανικά. 2) Νὰ καταπολεμοῦμε τίς μύγες. 3) Νὰ μὴν ἀποδεύουμε στὸ ὑπαιθρο καὶ τοὺς ἀγρούς. 4) Νὰ πλύνουμε καλὰ τὰ χέρια μας μετὰ τὴν χρῆση τοῦ ἀποχωρητηρίου.

6) Ἐχινόκοκος ταινία.

Ὁ Ἄνθρωπος μολύνεται ἢ ἀμέσως ἀπὸ τὰ κόπρανα μολυσμένου σκύλου, ἢ ἠμέσως ἀπὸ τὰ κόπρανα μολυσμένου σκύλου ποὺ βρωμίζουν ἀρχικὰ τὰ λαχανικά ἢ τὸ νερὸ.

Προφυλακτικῶς πρέπει: 1) Νὰ πλύνουμε καλὰ τὰ λαχανικά ποὺ τρώμε. 2) Τὰ σκυλιά μας νὰ φροντίζουμε νὰ μὴν ἔχουν ἐχινόκοκο.

γ) Τριχίνη

Στόν άνθρωπο μεταδίδεται με το μολυσμένο χοιρινό κρέας.

Προφυλακτικώς πρέπει να ψήνουμε καλά το χοιρινό κρέας.

Γενικά οι βασικές αρχές που πρέπει να τηρούμε για την προφύλαξη από τις Δηλητηριάσεις από μολυσμένα τρόφιμα και από τους κινδύνους με- τοδόσεως παθήσεων με τα τρόφιμα πρέπει να είναι συνοπτικά:

1) Να προτιμούμε τα φρέσκα και τοπικά καλλιεργούμενα τρόφιμα που είναι κατά κανόνα καθαρότερα από εκείνα που έρχονται από μακρινές αποστάσεις.

2) Να τοποθετούμε τα τρόφιμα μέσα σε ψυγείο για την συντήρησή τους επί μακρότερο χρόνο.

3. Να μη επιτρέπουμε να εισέρχονται μύγες και ποντίκια στην κουζίνα και τους χώρους που αποθηκεύουμε τα τρόφιμα.

4) Να πλύνουμε και να καθαρίζουμε επιμελώς τα τρόφιμα πριν από την κατανάλωσή τους.

5) Να ψήνουμε να βράζουμε καλά τα τρόφιμα για άρεστο χρόνο.

Βασικά το διατολόγιο του Ανθρώπου πρέπει να βασίζεται στην νωπή και καθαρή τροφή, που την χειρίζονται καθαρά χέρια, σε καθαρά σκεύη και σε χώρους όπου αποκλείεται η είσοδος μυγών και ποντικών.

8. ΥΠΟΣΙΤΙΣΜΟΣ.

Υποσιτισμός δημιουργείται όταν πέρνουμε λιγότερες θρεπτικές ουσίες από αυτές που χρειάζεται ο οργανισμός μας. Έξωτερικώς γνώρισμα του υποσιτισμού είναι η έκδηλη απώχναση του ατόμου. Ο υποσιτισμός έχει σαν αποτέλεσμα την μειωμένη αντίσταση του οργανισμού που οδηγεί στη αυξημένη νοσηρότητα.

Παλαιότερα όπου ο υποσιτισμός ήταν συχνό φαινόμενο στην χώρα μας όλοι γνωρίζουμε ότι τονιζόταν η απώχναση με την Φυματίωση, επειδή όλα σχεδόν τα υποσιτιζόμενα άτομα πάθαιναν Φυματίωση, λόγω της μειωμένης αντίστασής τους του οργανισμού που στην έκδο του βακίλου και της αυξημένης συχνότητας της παθήσεως

που είναι μεταδοτική.

9. ΠΑΧΥΣΑΡΚΙΑ.

Παλαιότερα την παχυσαρκία την θεωρούσαν όχι μόνο δείγμα υγείας, αλλά και ευημερίας. Σήμερα η παχυσαρκία όχι μόνο δεν θεωρείται δείγμα υγείας αλλά ούτε ευημερίας, διότι έχει αποδειχθεί ότι είναι συχνότερη στις κατώτερες κοινωνικο-οικονομικές τάξεις.

Η παχυσαρκία δημιουργείται από την αυξημένη και πέραν των αναγκών του οργανισμού, κατανάλωση τροφών και κυρίως από την υπέρμετρη κατανάλωση Υδατανθράκων και Λιπών, με αποτέλεσμα την δημιουργία υποδερμίου λίπους. Έχει αποδειχθεί ότι τα παχύσαρκα άτομα παρουσιάζουν αυξημένη συχνότητα στις έληξ κυρίως παθήσεις:

1. ΚΑΡΔΙΑΓΓΕΙΑΚΕΣ ΠΑΘΗΣΕΙΣ.

α) Υπέρταση 4)πλασμάτιως συχνότερη στους παχυσάρκους.

β) Καρδιακή ανεπάρκεια 3)πλασμάτιως συχνότερη στους παχυσάρκους.

γ) Έγκεφαλικά επεισόδια 3)πλασμάτιως συχνότερη στους παχυσάρκους.

δ) Στηθάγχη 2)πλασμάτιως συχνότερη στους παχυσάρκους.

ε) Αρτηριοσκλήρυνση 2)πλασμάτιως συχνότερη στους παχυσάρκους.

II. Σακχαρώδης διαβήτης 3)πλασμάτιως συχνότερη στους παχυσάρκους

III. Ρευματοπάθειες 2)πλασμάτιως συχνότερη στους παχυσάρκους.

και IV. Μειώνεται το προσδόκιμο επιβιώσεως στα παχύσαρκα άτομα.

—Για τις καρδιαγγειακές παθήσεις έχει σημασία όχι μόνο η ποσότητα της τροφής, αλλά και η ποιότητα αυτής. Βασικά οι παθήσεις αυτές ενυπάρχουν από την κατανάλωση τροφών με υψηλή περιεκτικότητα σε κεκορεσμένα λιπαρά οξέα (Ζωικά λίπη), χοληστερίνη και φαινεργικά αλάτι.

— Ο Σακχαρώδης Διαβήτης έχει σχέση με την διατροφή όπως το κλειδί με την κλειδαριά. Είναι μεγάλο κφάλμα να παραμένει ο Διαβητικός με αυξημένο σωματικό βάρος. Για αυτό και οι Διαβητικοί στα χρόνια της κατοχής ίσως πέρασαν την περισσό-

τερο λαμπρή φάση της νόσου των.

—Οι ρευματοπάθειες είναι 2 φορές συχνότερες στους παχυσάρκους έπειδή οι αρθρώσεις φθείρονται λόγω του αυξημένου βάρους που έχουν να σηκώσουν και της ελαττωμένης κινητικότητας από την δυσκινησία που χαρακτηρίζει τα παχύσαρκα άτομα.

—Η παχυσαρκία μειώνει και τον χρόνο Ζωής του Ανθρώπου, γεγονός που είναι γνωστό από παλιά.

Ο Ίπποκράτης λέει: «Οι παχείς λόγω της φύσεως των ποιο γρήγορα πεθαίνουν από τους ισχνούς».

Ο Σαίξπηρ σε μία στροφή του δράματος Έρρεκος ο 4ος γράφει: «Ελάτωσε το βάρος σου, αύξησε την πνευματική σου αξία. Έγκατέλειψε την κοιλοδουλία γνώριζε ότι ο τάφος σου είναι τρεις φορές μεγαλύτερος από τον τάφο των άλλων συνανθρώπων σου».

Οι Γερμανοί έχουν ένα ρητό που έχει σχέση με την μείωση του προσδόκιμου της επιβιώσεως από την παχυσαρκία που λέει:

«Όσο περισσότερο βάρος κουβαλάει κανείς μαζί του, τόσο λιγότερο χρόνο είναι αναγκασμένος να το κουβαλάει».

Υπάρχουν όμως και στατιστικές που αποδεικνύουν ότι μία αύξηση βάρους 12 Κιλών πάνω από το φυσιολογικό ελαττώνει για ένα άνδρα 45 ετών το προσδόκιμο επιβιώσεως κατά 25%.

Για το ποιο είναι το φυσιολογικό βάρος υπάρχουν πίνακες που το ορίζουν ανάλογα με την ηλικία, το ύψος, το φύλο και την διάπλαση.

Πριν τελειώσω θέλω να αναφέρω ότι πρόσφατες έρευνες δείχνουν πως υπάρχει σχέση και όρισμένων μορφών «καρκίνου» με την διατροφή:

Όπως α) Ο «καρκίνος» του παχέως εντέρου φαίνεται ότι ενυπάρχει από την πτωχή σε καυτηρίνη διατροφή. Για τον λόγο αυτό πρέπει η διατροφή μας να είναι πλούσια και σε φυτικές τροφές και

β) Ο «καρκίνος» του μαστού φαι-

(συνέχεια ἀπὸ τὴν σελίδα 152)

σεις.

1) Πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ποὺ τὸν καίκισαν γιὰ τὴν στάση του

2) Πρὸς τὸν Ἀχιλλεὺς ποὺ καὶ θάναυσα καὶ αἰδία πληγώθηκε

3) Πρὸς τὸν Ἰδίο τὸν ἐαυτοῦ του (4ῃ Ὑποσημείωση).

Εἶναι: ἀποφάνετο ὅτι: διαρκῶς προβάλλει: μπρὸς του τὸ καθαρό προσωπικό του μεριδίο: στὴν εὐθύνη γιὰ τὴν καταστρεπτική εξέλιξη τῶν πραγμάτων τις τελευταῖες 26 μέρες. Αὐτὴ ἡ ἐνοχλή δίνει ἀπολογιστικό χαρακτήρα στὸν λόγο του καὶ τὰ τέσσαρα θέματα μὲ τὰ ὅποια ἀπολογεῖται: στὸν λόγο του προσπαθοῦν νὰ διαλύσουν τὴς τύψεις.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ ΚΑΙ ΑΧΙΛΛΕΑ

Ἡ ἀπολογία τοῦ Ἀγαμέμνονα στὸ T 78—144. ὅτι: ἡ ἄτη τὸν ἐσπρωξε ν' ἀρπάξει: γιὰ τὸν ἐαυτοῦ του τὴν Βρισηίδα, τὸ γέρας τοῦ Ἀχιλλεὺς, καὶ συνεπῶς: ὅτι: δὲν εἶναι αἴτιος ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ἡ γενεσιουργὸς αἰτία τῆς ἄτης του, ἀλλὰ καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ ὅτι μετανοεῖ, ὅτι μισοῦσε: ἐρωτήματα: Ποιὰ κάλυψη ἔχει, τόσο νομική ὡς καὶ ἠθική;

Θέμα νομικὸ φαίνεται: νὰ μὴν ὑπάρχει, γιὰ τί μὲ τὴν ὑπολογιστική προσφορά ἀποζημιώσας αἴρεται: ἡ ἐκαρεμότητα. Ὑπολείπεται: τὸ ἠθικὸ θέμα. Ὁ Ἀγαμέμνων: ὑποστηρίζει: πῶς εὐθύνεται: ὁ Δίας ποὺ τοῦ ἐστειλε τὴν Ἀτὴ καὶ τὸν ὀδύγησε πρὸς πλάνη. Ὁ Ἀχιλλεὺς: συμμετέχει: σ' αὐτὴ τὴν ἀποψη γι' αὐτὸ θὰ πῇ λίγο πρὸ κάτω στὸ T 270.

«Πατέρα Δία, δὲν εἶναι, φέματα πῶς τοὺς θνητοὺς τυφλώνεις: θαρσύνει: ἀλλ' ἰσχυρὰ δὲ θ' ἀνασθεν ὁ γιός σου Ἀτρεΐδης ποτὲ τοῦ τότῃ μὲ μάλιστα: στὰ στήθεά μου: τὴν κόρη ἀθέλητά μου μὲ τόσο πείσμα δὲν θὰ μοῦ πᾶρνε: μὲ ὁ Δίας τὸ εἶχες:

ἄλλο θὰ ἔβαλε πόθο, Ἀργεῖες ἄμετροι: νὰ καταδοῦν στὸν Ἀθῆν».

Ἄρα συμπιπτουν οἱ γνώμες τῶν μέχρι: τὴν ἀντιπάλων σ' ἓνα πρωτεύον θέμα: τὴν αἰτία τῆς ἐριθείας τους. Ταυτόχρονα καὶ οἱ δύο ἥρωες τελειώνουν τὸ λόγο τους μὲ παρόμοιες σκέψεις: τὴν πολεμικὴ ἀναμέτρηση ὁ Ἀγαμέμνων, τὸ ἀσκληρωτικὸ πόλεμο ὁ Ἀχιλλεὺς.

Παρακολουθοῦμε λοιπὸν πῶς δὲν ἔχουμε μόνο μιὰ ἄρση, τὴν ἐριθείας τους, ἀλλὰ καὶ μιὰ θέση: τὸ χάραγμα μιᾶς νέας δράσης κοινῆς καὶ γιὰ τοὺς δύο ἥρωες.

Συνεπῶς ἡ συμφιλίωση ἐρίσκει: δικαιωμένους: καὶ τοὺς δύο:

Προβάλλεται: ὁ πληγωμένος ἐργωσιμὸς τοῦ Ἀχιλλεὺς.

Διαικίζεται: ποικιλοτρόπως ἡ ἐνοχλή τοῦ Ἀγαμέμνονα.

Τελειῶς ἐλευθεροῦν: λοιπὸν, συνεχίζουν νὰ πολεμοῦν μ' ὅλο τους τὸ πάθος: γιὰ τὸ ἰδιανικὸ τους. Εἶναι

ἀποφάνετο λοιπὸν ἓνα ἀπὸ τὰ χαρμὰ κτηριστικά τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν: ἡ ἐσορροπία! Αὐτὴ ἡ πλήρης ἐξισορροπία: προσώπων, πραγμάτων καὶ καταστάσεων τοῦ Ὀμήρου ἐλαύνει: γονιεύει: καὶ διδάσκει. Δικαιολογημένο ὁ Ἀισχύλος: παραδέχθηκε πῶς οἱ τραγωδίες του ἦσαν «παράκλησις τῶν Ὀμήρου μεγάλων δαίμωνων».

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Συσχέτισε μὲ ὅσα γράφει: ὁ Ἡρόδοτος στὸ «ἔργα καὶ Ἡμέρες» σελ. 90 κ.ε.

2. Δὲς E. DODDS «Οἱ Ἕλληνες καὶ τὸ παράλογο» Ἀθήνα 1978.

3. Δὲς E. Π. Παπανούτσου «Ἡ Ἠθική» Ἀθήνα 1956 ε' ἐκδ. σ.32.

4. Ἄς μὴ μᾶς διαφεύγει: ὅτι ξεκινᾷ τὴν ἀπολογία του ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς γιὰ νὰ καταλήξει στὸν ἐαυτοῦ του ποὺ τόσο σκληρὰ πληγώθηκε. Καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δίνει τὴν ἐκταση καὶ τὴν ἐνταση τοῦ πόου του.

Βασικὲς ἀρχὲς τῆς διατροφῆς

νεταὶ ὅτι παρουσιάζεται συχνότερα στὴς Γυναικες ποὺ καταναλώνουν πολὺ Ζωϊκὰ λίπη.

Ἄν θελήσουμε νὰ συνοψίσουμε τὰ ὅσα εἶπαμε γιὰ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα τῆς τροφῆς μπορούμε νὰ καταλήξουμε στὰ ἑξῆς βασικά καὶ πρακτικὰ συμπεράσματα:

1. Τὸ βάρος μας πρέπει νὰ διατηρεῖται γύρω στὸ 10% χαμηλότερα ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἀρχὴ ποὺ ἦταν: Τόσσα κιλά ὅσα τὰ ἑκατοστὰ τοῦ ὕψους πά-

νω ἀπὸ τὸ μέτρο.

2. Στὴν διατροφή μας νὰ ὑπάρχει ὑψηλὴ ἀναλογία Φυτικῶν τροφῶν.

3. Πρέπει νὰ περιορίσουμε τὰ Λίπη καὶ κυρίως τὰ Ζωϊκὰ τὰ ὅποια φέρνουν θὰ εἶναι νὰ λείψουν ἐντελῶς ἀπὸ τὴν διατροφή τῶν ἐνηλίκων.

4. Πρέπει νὰ περιορίσουμε τὴν χρήση τῆς σάκχαρης στὸ ἐλάχιστον δυνατόν, ὅπως καὶ τοῦ μαγειρικοῦ αλάτος.

5. Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ σηκώνομαστε ἀπὸ τὸ τραπέζι χορτασμένοι.

1. Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΤΑ

Επηρεάζει την ευπάθεια των δοντιών στην τερηδόνα με τους ακόλουθους τρόπους:

α) Το μέγεθος και το σχήμα των δοντιών: Μεγάλα και κυδωνοειδή δόντια, είναι λιγότερο ευαίσθητα στην τερηδόνα, διότι αυτοκαθαρίζονται εύκολα και δεν συκρατούν υπολείμματα τροφών. Δόντια με βαθείς αυλακες είναι τερηδονοευαίσθητα για τον ίδιο λόγο.

β) Ο τρόπος διευσθέτησης των δοντιών: Δόντια στρεβλοφυή τερηδονίζονται ευκολότερα, γιατί και δεν αυτοκαθαρίζονται και καθαρίζονται δύσκολα με το βούρτσισμα.

γ) Η χημική σύνθεση της άδαμαντίνης: Η παρουσία φθορίου καθιστά την άδαμαντίνη περισσότερο ανθεκτική στην τερηδόνα, αντιθέτως τα άνθρακικά την καθιστούν επιρρεπή.

δ) Η φυσική σύσταση και η χημική σύνθεση του σάλιου. Αφθονο και λεπτόρευστο σάλιο προστατεύει τα δόντια. Επίσης σάλιο πλούσιο σε ασβέστιο και φωσφορικά προστατεύει τα δόντια.

2. Η ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ που ενεργεί με την κληρονομικότητα φαίνεται πως επηρεάζει την τερηδόνα. Επιδημιολογικές έρευνες που έγιναν στις ΗΠΑ απέδειξαν ότι τα παιδιά που κατάνονται από νέγρους γονείς παρουσιάζουν μικρότερη ευπάθεια στην τερηδόνα από τα παιδιά που κατάνονται από λευκούς γονείς.

3. ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ:

Στα θερμά κλίματα όπου η ήμερήσια κατανάλωση νερού είναι μεγάλη και έφθασε στο νερό περιέχεται ικανοποιητική ποσότητα ασβεστίου και φθορίου, η συχνότητα της τερηδόνας εμφανίζεται μειωμένη. Το ίδιο παρατηρείται και σε περιοχές με μεγάλους

Παράγοντες που επηρεάζουν την τερηδόνα

λη ήλιοφάνεια, λόγω της επιδράσεως των υπεριωδών ακτίνων του ήλιου επί της προβιταμίνης D για την μετατροπή της σε βιταμίνη D, που είναι υπεύθυνη για την απορρόφηση του ασβεστίου και φωσφόρου από το έντε-

του Δημ. Παπαδόπουλου Οδοντιάτρου

ρο και την καθήλωσή τους στους ένασβεστωμένους ιστούς.

4. Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ

Η φυσική σύσταση της τροφής και η χημική της σύνθεση είναι από τους αποφασιστικότερους παράγοντες που επηρεάζουν την τερηδόνα.

α) Η φυσική σύσταση.

Σήμερα όλα τα είδη διατροφής έχουν περισσότερο μαλακή και κολλώδη σύσταση από ό,τι στο παρελθόν, με αποτέλεσμα να προσκολλόνται στα δόντια και να μην αυτοκαθαρίζονται, συμβάλλοντας έτσι στον ευκολότερο τερηδονισμό των δοντιών.

β) Η χημική σύνθεση:

Η διατροφή μας σήμερα χαρκτηρίζεται από πολύ αυξημένη πρόσληψη κεκαθαρμένων υδατανθράκων (ζάχαρη, προϊόντα λευκού αλεύρου, βιομηχανοποιημένα αμυλώδη).

Τα σάκχαρα και κυρίως η σακχαρόζη (ζάχαρη) αποτελούν το κύριο υπόστρωμα για την ταχεία ανάπτυξη επί της επιφάνειας των δοντιών, συνανθροίσεων, μικροοργανισμών (βλεννομικροβιακές πλάκες). Τα σάκχαρα καθώς ζυμώνονται μέσα στις πλάκες από τους μικροοργανισμούς, συμβάλ-

λουν στην παραγωγή οργανικών οξέων, στα όποια αποδίδεται ή έναρξη της τερηδονικής προσβολής.

Επίσης η κατάχρηση ζαχαρών στην βρεφική και νηπιακή ηλικία έχει σαν αποτέλεσμα τον εμπλουτισμό της άδαμαντίνης με άνθρακικά ιόντα, τα όποια την καθιστούν περισσότερο ευκολοδιάλυτη στα οξέα.

5. ΤΟ ΦΘΟΡΙΟ

Αν και το φθόριο πρέπει να θεωρείται σαν διαιτητικός παράγοντας μνημονεύεται ιδιαίτερο, επειδή παρουσιάζει μεγάλη οπου δαιότητα.

Η αντιτερηδονική ιδιότητα του φθορίου, γίνεται με τους ακόλουθους τρόπους.

α) Αντικαθιστά το υδροξύλιο του απατίτη (άδαμαντίνη) σχηματίζοντας φθοριοαπατίτη, που είναι περισσότερο ανθεκτικός στη διάλυση υπό των οξέων.

β) Επηρεάζει άνασταλτικά το μεταβολισμό των μικροοργανισμών των πλακών με αποτέλεσμα την άναστολή παραγωγής γαλακτικού οξέως που εθύνεται για την αποσβεσίωση της άδαμαντίνης.

γ) Επιταχύνει την επανασβεσίωση της άδαμαντίνης με άνυψωση του ΡΗ των πλακών και κρυστάλλωση του απατίτη.

δ) Τα ιόντα φθορίου είτε παρεμποδίζουν τα άνθρακικά να εισέλθουν στην άδαμαντίνη είτε εκτοπίζουν τα ήδη υπάρχοντα μέσα σ' αυτήν.

6. ΣΤΟΜΑΤΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ

Η στοματική υγιεινή είναι επίσης αποφασιστικότητας παράγοντας στην εμφάνιση και εξέλιξη της τερηδόνας. Όσο η κατάσταση της διατροφής χειροτερεύει (κατάχρηση ζάχαρες, μαλακές τροφές) τόσο η τήρηση των κανόνων στοματικής υγιεινής

(Συνέχεια στη σελίδα 169)

Πώς να περιορίσουμε τις δηλητηριάσεις στα μελίσοια

Σε χώρες με εκσυγχρονισμένη γεωργία αποταλεί ή εκτεταμένη χρήση φυτοφαρμάκων μία άναγκαιότητα. Άτυχώς πολλά από τα φυτοφάρμακα και ιδίως από τα έντομοκτόνα είναι τοξικά και για τις μέλισσες.

Η μέχρι τώρα πορεία των πραγμάτων, από τότε που γενικεύτηκε η χρήση φυτοφαρμάκων για την προστασία των καλλιεργειών, δείχνει καθαρά πως μόνη ή πλατωνική διαπίστωση, ότι οι μέλισσες είναι απαραίτητες για την επικονίαση και επομένως για την παραγωγή φρούτων, σπόρων κ.λ.π. των έντομόφιλων φυτών, δεν είναι καθόλου άρεκτι, όσο κι' αν είναι σωστή για να τις προστατεύσει από την καταστροφή από δηλητηριάσεις.

Το 50% των ετήσιων ζημιών, δηλαδή 60.000 περίπου μελίσοια, στις Η.Π.Α. σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία, προέρχεται από δηλητηρίαση, από φυτοφάρμακα. Στη χώρα μας δεν υπάρχουν τέτοια στοιχεία. Αυτό βέβαια δε σημαίνει, ότι οι ζημιές στα μελίσοια μας από την ίδια αιτία είναι μικρότερες. Βέβαια είναι πάντως ότι οι μελισσοκόμοι μας πολλές φορές αποφεύγουν να μεταφέρουν τα μελίσοια τους σε ανθισμένες καλλιέργειες έτσι που και οι ίδιοι να μην πετυχαίνουν τις υψηλές σοδειές, που θα μπορούσαν αλλά και οι καλλιεργητές σε όρισμένα τουλάχιστον είδη φυτών (κερασιές, αμυγδαλιές, βαμβάκι) να παίρνουν μικρότερη παραγωγή.

Για τον περιορισμό των δηλητηριάσεων των μελισσών και των δυσμενών επιπτώσεών τους στην οικονομία του μελισσοκόμου και του γεωργού μπορεί και πρέπει να παρθούν τα ακόλουθα μέτρα.

1. Να χρησιμοποιούνται φυτοφάρμακα χαμηλού βαθμού τοξι-

από τα φυτοφάρμακα

κότητας.

Καταποτιστικοί είναι σχετικά με το μέτρο αυτό οι πίνακες που παρατίθενται πιο κάτω και που βασίζονται σε πολυετείς μελέτες του C. A. JOHANSON, του Έργαστηρίου Έντομολογίας του Πανεπιστημίου της Ουάσιγκτον. Στους πίνακες αυτούς που διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το

του Μ. Δ. Ύφαντίδη

βαθμό μελισσοτοξικότητας των φαρμάκων τους, σημειώνονται με asterisco τα φάρμακα εκείνα που κυκλοφορούν και στην ελληνική αγορά (όπως προκύπτει από σχετική εγκύκλιο του 1976 του Υπουργείου Γεωργίας και από έρευνά μας το 1979 στην αγορά της Θεσσαλονίκης). Όρισμένα από τα φάρμακα αυτά ενδέχεται να έχουν στο μεταξύ αποσυρθεί από την κυκλοφορία, ή να υπάρχουν άλλα σήμερα που δεν σημειώνονται στους πίνακες.

Έκείνο που προκύπτει κυρίως από τους πίνακες αυτούς είναι ότι: α) Το μεγαλύτερο ποσοστό (70% περίπου) των φυτοφαρμάκων που κυκλοφορούν σήμερα στον τόπο μας είναι δυστυχώς από τα πιο επικίνδυνα για τις μέλισσες.

β) Υπάρχει η δυνατότητα να χρησιμοποιήσουμε έντομοκτόνα που βλάπτουν λιγότερο τις μέλισσες (πίνακας 3).

Η σημασία των πινάκων αυτών για τον μελισσοκόμο έγκειται κυρίως στο ότι μπορεί αυτός να ενημερωθεί για το μέγεθος

του κινδύνου που διατρέχουν τα μελίσοια του, όταν προτίθεται να τα μεταφέρει σε περιοχές που γίνονται κατά κανόνα ψεκασμοί, πληροφορούμενος το είδος των φαρμάκων που χρησιμοποιούνται στις περιοχές αυτές.

2. Το επόμενο, πολύ σημαντικό μέτρο για τον περιορισμό των ζημιών στα μελίσοια από την χρήση φυτοφαρμάκων είναι η αποφυγή των ψεκασμών στην περίοδο της άθροιας. Δεν πρέπει έδω να παραγνωρίσουμε τον κίνδυνο δηλητηρίασης των μελισσών, όταν ψεκάσουμε βέβαια στην δική μας καλλιέργεια πριν ή μετά την άνθηση, αλλά το διπλανό χωράφι έχει ακόμα φυτά με άνθη· το φυτοφάρμακό μας μπορεί να μεταφερθεί στο διπλανό χωράφι με τον άνεμο.

3. Αν είμαστε αναγκασμένοι να ψεκάσουμε στην άνθηση, τότε να το κάνουμε αυτό αλλά τις τελευταίες απογευματινές ώρες και με ήπια φάρμακα.

4. Να καταστρέψουμε τα ανθισμένα αγριόχορτα κάτω από τα έπωροφόρα δέντρα.

5. Να αποφεύγουμε να χρησιμοποιούμε σκόνες που προκαλούν περισσότερη ζημιά από τα διαλύματα.

6. Να εγκαθίστανται τα μελίσοια τουλάχιστον 6 χιλμ. μακριά από την περιοχή όπου εφαρμόζονται τα φυτοφάρμακα, όταν ο μελισσοκόμος θέλει να αξιοποιήσει αγριολούλουδα της περιοχής. Η κατεύθυνση των ανέμων πρέπει να παίρνεται σοβαρά υπ' έψη, γιατί το ψεκαστικό νέφος μπορεί να μεταφερθεί και να φορτώσει σε αποστάσεις μερικών δεκάδων χιλιομέτρων, αν φυσά δυνατός άνεμος.

7. Να συνεργάζονται καλλιεργητές, μελισσοκόμοι και γεωπόνοι σε κάθε περιοχή, με στόχο

νά ἐνημερώνεται ὁ μελισσοκόμος γιὰ τὰ προγράμματα ψεκασμῶν, ὁ γεωπόνος γιὰ τὴν κίνηση τῶν μελισσιῶν στὴν περιοχή του καὶ ὁ καλλιεργητὴς γιὰ τὰ σωστὰ φάρμακα. Ἡ συνεργασία αὐτὴ εἶναι ἴσως ἡ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ νὰ τελεοφορήσουν τὰ ὑπόλοιπα μέτρα προστασίας τῶν μελισσιῶν ἀπὸ τὴ χρήση φυτοφαρμάκων.

Μὲ τὸ ἄρθρο αὐτὸ πιστεύουμε ὅτι θὰ συμβάλλουμε στὴν καλύτερη ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος, ποὺ σχεδὸν μοιραῖα ὑφίσταται ἀνάμεσα στοὺς μελισσοκόμους καὶ στοὺς δενδροκαλλιεργητὰς γενικά.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ 4 ΠΙΝΑΚΕΣ

EC = γαλοκτωματοποιήσιμο

D = σκόνη

F = αἰώρημα

G = κόκκοι

MA = ἀναλογίες ποὺ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν καταπολέμηση κουνουπιῶν

S = διάλυμα

SP = διαλυτὴ σκόνη

ULV = Ὑπέρμικρος ὄγκος

WP = Βρέξιμη σκόνη

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Τὰ ἐντομοκτόνα τοῦ πίνακα αὐτοῦ ΔΕΝ πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται στὴν περίοδο τῆς ἀνθώσεως καλλιεργουμένων ἢ αὐτοφυῶν φυτῶν. Ἡ τοξικότητά τους εἶναι συνήθως ὑψηλὴ ἀκόμα καὶ μετὰ ἀπὸ 10 ὥρες. Τὸ ἐμπορικὸ ὄνομα γράφεται μὲ κεφαλαῖο τὸ ἀρχικὸ γράμμα καὶ ἡ κοινὴ χημικὴ ὀνομασία του ἀκολουθεῖ σὲ παρένθεση.

Accothion (Fenitrothion) Ἀκοθεῖον.

Ambush (Rermethrin) Ἀμπους

Aminocarb

azimphos ethyl Ἀζινφῶς ἐθὺλ

azimphos methyl Ἀζινφῶς μεθὺλ

Azodrin (monocrotophos) Ἀζοντρίν

Baygon (propoxur) Μπαύγκον

BHC, γ BHC (benzene hexachloride)

Carbaryl Καρβαρύλ

Cidial (phenthoate) Τσινιάλ

Cythion Dor ULV (Malathion) Κουθεῖον

DDVP (dichlotvos)

diazinon ντιαζινόν

Dimercron (phosphamidon) Ντιμεκρόν

DNC or DNOC (dinitroresol)

δινητρορεζόλες

Elgetol (dinitroresol) Ἐλζετόλ

Ethyl Guthion (azinplos ethyl)

Ethyl - methyl Guthion

Folidol (parathion) Φολιντόλ

Furadan F (carbofuran) Φουραντάν

Gusathion Aor K (azinplos ethyl)

Γκουζαθεῖον

Guthion (azinplos methyl) Γκουθεῖον

Imidan (phosmet) Ἴμιντάν

Lannate D (Methomyl) Λαντέτ

Lebaycid (fenthion) Λεμπαϊσίντ

Lindane (γ-BHC) Λιντέιν

Malathion D Μαλαθεῖον

Malathion ULV

Methyl parathion = Μεθὺλ παραθεῖον

Nuvacron (Mono Crotophos)

Νουβακρόν

Parathion Παραθεῖον

Phosdrin (meninphos) Φοστρίν

Phosmet

Rogor (dimethoate) Ρογκόρ

Sevin (carbarul) Σεβίν

Sevin ULV (πάνω ἀπὸ 0,5 κιλὸ ἀνὰ δέκα (10) στρέμματα

Tamaron (metha midophos) Ταμαρόν

Ultracide (methidathion) Οὐλτρασίντ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 (Σημ. 1)

Στὸν πίνακα αὐτὸ περιλαμβάνονται ἐντομοκτόνα ποὺ πρέπει νὰ ἐφαρμόζονται μόνο ἀργὰ τὸ βράδυ. Ἡ ὑπολεημτική τους δράση εἶναι συνήθως χαμηλὴ μέσα σὲ διάστημα 8 ὥρῶν.

Cythion EC (malathion) Κουθεῖον EC

Dibron WP (nalad) Ντίμπρόν WP

Malathion EC

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 (Σημ. 1)

Γιὰ νὰ περιορίσουμε τὴ ζημιὰ στὶς μέλισσες τὰ παρακάτω ἐντομοκτόνα θὰ πρέπει νὰ ἐφαρμόζονται ἀργὰ τὸ βράδυ, τὴ νύχτα ἢ νωρὶς τὸ πρωῒ. Ἡ ὑπολεημτική τους δράση εἶναι συνήθως

χαμηλὴ μέσα σὲ 3 ὥρες.

Acres (dimobuton) Ἀκρέξ

Acricid (binapacryl) Ἀκρισίντ

Baygon MA (propoxur) Μπαύγκον MA

binapacryl Μπινωπακρύλ

Carbaryl ULV (τὸ παλὸ 0,5 κιλὰ/10 στρέμματα.

Dibrom (naled) Ντιμπρόν EC

endosulfan ἐντουσουλφάν

ethion ἐθειον

Gardona (tetrachlorvinphos)

Γκαρντόνα

Lannate S, SP (methomne)

Λανέιτς S, SP

malathion MA μαλαθεῖο MA

Metasystox (methyl - demeton)

Μετασυστόξ

Phosalone Φοζαλόν

Pirimor (pirimicadb) Πιριμόρ

Thiodan (endosulfan) θειοντάν

Trithion (carbophenothion) Τριθεῖον

Zolone (phasalone) Ζολόν

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 (Σημ. 1)

Τὰ παρακάτω ἐντομοκτόνα μπορεῖ νὰ ἐφαρμόζονται ὅποτε-δήποτε μὲ ἱκανοποιητικὴ ἀσφάλεια γιὰ τὶς μέλισσες. Ἡ τοξικότητά τους εἶναι συνήθως χαμηλὴ ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα τῆς ἐφαργῆς τους.

amitraz ἀμιτράζ

Baygon G. (propoxur) Μπαύγκον G

Guhexatin Κυεξάτιν

Cythion G (malation) Κουθεῖον G

Karathane (dinocap) Καραθέιν

Kelthane (dico fol) Καλθέιν

Morestan (quinomethionate) Μορεστάν

Omite (propargite) Ὀμαϊτ

Plictran (cyhexatin) Πλικτράν

Σημειώσεις: 1. Ἡ «Νιάουσα» λόγω τοῦ περιορισμένου χώρου ποὺ διαθέτει ἔκρινε σκότσημον — ὕστερα ἀπὸ ἐπιλογή — νὰ δημοσιεύσει ὠριμένα μόνο φυτοφάρμακα ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ περιλαμβάνονται στοὺς πίνακες ποὺ συνέταξε ὁ συνεργάτης μας κ. Μιχ. Ὑφαντίδης. Ἡ «Νιάουσα» ἔχει στὴν διάθεση τῶν μελισσοκόμων καὶ τῶν παραγωγῶν τοὺς πλήρεις πίνακες τῆς ἀξιολογήσεως τῶν φυτοφαρμάκων μὲ κριτήριο τὴν μελισσοτοξικότητα.

1. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΧΛΑΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑ

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας Γαλλίας η συνολική παραγωγή άχλαδιών στη χώρα αυτή έφθασε στους 419.000 τόννους. 'Απ' όλες τις καλλιεργούμενες ποικιλίες άχλαδιών πρώτη σε παραγωγή έρχεται η ποικιλία Ντόκτωρ Γκιγιώ με 112.000 τόννους και ακολουθεί η Ούίλιαμς με 92.000 τόνν. Η ποικιλία Ντόκτωρ Γκιγιώ ωριμάζει 15 μέρες πριν από τον Ούίλιαμς. Αναλυτικότερα η παραγωγή κατά κατηγορία ποικιλιών άχλαδιών υπολογίζεται ως εξής:

Ντόκτωρ Γκιγιώ	
Dr. Jules Guyot	112.000 τόνν.
Ούίλιαμς Williams	92.000 »
* Άλλες θεριν. ποικ.	5.000 »
Φθινοπωρινές ποικ.	127.000 »
Χειμ. ποικ.	83.000 »
Σύνολον	419.000 »

2° ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΜΗΛΩΝ ΣΕ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΤΟΝΝΟΥΣ

(Δυτική Εύρώπη, ΗΠΑ, Καναδάς και Τουρκία).

Χώρες	1979	1980	% 1980. 1979
1. Αυστρία	235	238	-10,4
2. Βέλγιο	316,7	306,9	- 3,1
3. Γαλλία	1.851,4	1.904,0	+ 2,8
4. Γερμαν.	1.950,9	1.758,6	- 9,9
5. Γουγ'θία	480,0	430,0	-10,4
6. Δανία	85,1	81,0	- 4,8
* Έλβετία	271,9	231,0	-15,0
8. Ελλάδα	280,0	258,0	- 7,9
9. Η.Π.Α.	3.699,2	3.792,3	+ 3,3
10. Ισπανία	1.097,0	841,9	-23,2
11. Ιταλία	2.022,8	2000,0	- 1,1
12. Καναδάς	436,2	472,4	+ 8,3
13. Μεγ. Βρετ.	362,0	359,0	- 0,8
14. Ολλανδ.	570,0	560,0	- 1,7
15. Πορτογ.	107,9	121,0	+13,0
16. Τουρκία	1350,0	1000,0	-25,9

Πηγή Ο.Ο.Σ.Ε. (ΟΟΣΑ)

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

3. ΟΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΕΣ ΚΑΛΛΙ- ΕΡΓΟΥΜΕΝΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙ- ΕΣ ΜΗΛΙΑΣ ΣΤΟ ΕΞΟΤΕ- ΡΙΚΟ.

—Τρεις ποικιλίες μήλων κυριαρχούν στην παγκόσμια αγορά: η Γκόλντεν Ντελίτσιους (Golden Delicious), η ομάδα Ντελίτσιους (Red Delicious) και η Γκράννη Σμιθ (Granny Smith).

— Στην Γαλλία κυριαρχεί η Γκόλντεν Ντελίτσιους ή οποία

Έπιμέλεια 'Οδ. Ντινοπούλου

υπερβαίνει το 60% των μήλων για νωπή κατανάλωση. Στην Γαλλία καλλιεργούνται επίσης ποικιλίες μηλιάς για παραγωγή αποκλειστικώς του μηλίτη χυμού, (Pomme à Cidre). Η ετήσια παραγωγή μήλων για χυμό κυμαίνεται γύρω στους 1.000.000 τόννους. Στην Μεγάλη Βρετανία επικρατεί η Κόξ όρανς πρίπιν (Cox's orange ripins). Στην χώρα αυτή επίσης μεγάλες ποσότητες μήλων καταναλώνονται υπό μορφή διαφόρων παρασκευασμάτων (ψητά μήλα κλπ. Pomme à Cidre). Τα μήλα της κατηγορίας αυτής υπολογίζονται στο 40% της συνολικής παραγωγής. Για το έτος 1980 υπολογίζονται 169.000 τόννοι επί συνολικής παραγωγής 359.000 τόννοι. Στην Γερμανία καλλιεργούνται διάφορες ντόπες, ποικιλίες.

— Στις ΗΠΑ η μηλοπαραγωγή για το έτος 1980 έφθασε τους 3.792.000 τόννους, η ομάδα Ντελίτσιους τους 1.421.000 τόνν. και η Γκόλντεν Ντελίτσιους τους 617.300 τόνν.

—Στο Νότιο ήμισφαίριο (Αυστραλία, Νοτιοαφρικανική Ένωση, Αργεντινή — Χιλή) παντού

την θέση κατέχει η Γκράννη Σμιθ. Την δεύτερη θέση κατέχει η Γκόλντεν Ντελίτσιους σταθερά.

—Στην Ελλάδα κυριαρχεί η Όμάδα Ντελίτσιους (Στάρκιν, Ίμπεριάλ, Στάρκρινσον κλπ.). Για το έτος 1980 η παραγωγή έφθασε τους 139.000 τόνν. επί συνολικής παραγωγής 258.000 τόνν.

—Στην Εύρώπη γενικώς με εξαίρεση την Ελλάδα, η Γκόλντεν Ντελίτσιους κυριαρχεί απόλυτα. Στον παρακάτω πίνακα σημειώνεται η παραγωγή μήλων και η παραγωγή Γκόλντεν Ντελίτσιους των κυριωτέρων μηλοπαραγωγών χωρών της Εύρώπης για το έτος 1980.

Χώρες	Παραγ. μήλ. σε τόννους	Παραγ. μήλ. Γκόλν. Ντελ.
Βέλγιο	306.900	165.200
Γαλλία	1.904.000	1.222.000
Ισπανία	841.000	372.800
Ιταλία	2.000.000	875.000
Ολλανδία	560.000	200.000

Πηγή ΟΟΕΕ (ΟΟΣΑ).

4. ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΜΗΛΩΝ ΣΠΟΥΡ (SPURS)

Οι διάφορες ποικιλίες μηλιάς, ανάλογα με τον τρόπο καρποφορίας και ανάλογα με την μορφή που αναπτύσσονται οι θρακίονες χωρίζονται σε διάφορους τύπους. Ξεχωριστή θέση στο σύνολο των ποικιλιών μηλιάς κατέχουν οι ποικιλίες που ανήκουν στον τύπου σπούρ (spur). Παρατηρώντας τέσσερα δέντρα διαφορετικών ποικιλιών ξνα πάρκιμσον (σπούρ ποικιλία), ξνα Γκόλντεν Ντελίτσιους, ξνα σιάρκινγκ και ξνα Γκράννη Σμιθ θα διαπιστώσουμε αξιόλογες διαφορές στην διάταξη των καρποφόρων οργάνων επί του δέντρου. Τα καρποφόρα όργανα στην ποικιλία Στάρκρινσον βρίσκονται

ἐπὶ τῶν βραχιόνων σὲ πυκνὴ διά-
ταξη καὶ καλύπτουν ὅλο σχεδὸν
τὸ μῆκος τῶν βραχιόνων.

Ἡ ζώνη καρποφορίας τῶν καρ-
ποφόρων ὀργάνων παραμένει
σταθερὴ καὶ ἀμετακίνητη. Ἀντί-
θετα στὴν Γκράννη Σμῖθ τὰ καρ-
ποφόρα ὄργανα βρίσκονται κυ-
ρίως στὶς κορυφὰς τῶν ἑτησίων
βλαστῶν. Αὕτῃ ἡ μετατόπιση φαι-
νέται καθαρὰ στὶς περιπτώσεις
ποὺ τὸ δένδρον δὲν κλαδεύεται.
Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Γκόλντιεν Ντε-
λίτσιους τὰ καρποφόρα ὄργανα
βρίσκονται κυρίως ἐπὶ ἑτησίων
διετῶν καὶ τριετῶν κλαδιῶν.
Καὶ στὴν Γκόλντιεν Ντελίτσιους ἐ-
πίσης ἡ ζώνη καρποφορίας με-
τατοπίζεται, σὲ λιγώτερο βαθμὺ
ὅμως, συγκριτικὰ μὲ τὴ Γκράννη
Σμῖθ.

—Οἱ σποὺρ ποικιλίαι δὲν πα-
ρουσιάζουν λεπτοκλάδια. Ὅσες
ποικιλίαι σποὺρ τυχαίνει νὰ ἐμ-
φανίζονται λεπτοκλάδια, αὐτὰ εἶ-
ναι λίγα καὶ εἶναι πολὺ λιγύπε-
ρα, συγκριτικὰ πρὸς τὸν ἀντίστοι-
χο τύπο τὸν κανονικόν. Παράδει-
γμα γιὰ σύγκριση: Γκόλντιεν
Σπούρ καὶ Γκόλντιεν Ντελίτσι-
ους.

—Οἱ ποικιλίαι σποὺρ παρου-
σιάζουν ἓνα νανισμό. ἔχουν μι-
κρότερη ἀνάπτυξη συγκρινόμε-
νες μὲ τὸν τύπο τὸν κανονικόν.
Ἕνα παράδειγμα Στάρκρινσον
καὶ Στάρκιν ποὺ ἀνήκουν καὶ οἱ
δύο στὴν ἴδια ὁμάδα Ντελίτσι-
ους.

—Σήμερα κυκλοφοροῦν πολ-
λὰ σποὺρ ποικιλίαι. Πάρα πολ-
λὰ μεταλλαγὰς σποὺρ ἀνήκουν
στὶς ὁμάδες Ντελίτσιους καὶ
Γκόλντιεν Ντελίτσιους. Ἀναφέ-
ρουμε μερικὰς γνωστὰς σποὺρ
μηνιδας.

α) Ὁμάδα Ντελίτσιους: 1)
Στάρκρινσον (Starkrimson) 2)
Γουέλσπουρ (Wellespur). 3)
Ρέντι Σπούρ Ντελίτσιους (Red spur deli-
cious) κλπ.

β) Ὁμάδα Γκόλντιεν Ντελίτσι-
ους: 1) Γέλου σποὺρ (Wellow

spur). 2) Γκόλντιεν Μόρ Σπούρ
(Golden Morspur) 3) Στάρκ Γκόλ-
ντιεν σπούρ (Stark Golden spur)
κλπ.

—Τὰ δένδρα σποὺρ δὲν δημι-
ουργοῦν προβλήματα στὴν καρ-
πόδεση καὶ στὸ κλάδευμα. Δὲν
ἐμφανίζουν ζωερὴ βλάστηση,
καὶ οὔτε λαιμάργους. Ἐπειδὴ ἔ-
χουν περιορισμένη ἀνάπτυξη
ἐνδείκνυται νὰ μπολιάζονται σὲ
ὑποκείμενα ποὺ ἔχουν κάποια
ζωηρότητα. Ἐπειδὴ καρποδέκουν

πολὺ, ἀπαιτεῖται ἀραιώμα. Ἄν
δὲν γίνῃ ἀραιώμα ὑπάρχει κίν-
δυνος, ἡ ἐπόμενη χρονιά τῆς ὑ-
περβολικῆς καρποφορίας, νὰ εἶ-
ναι χρονιά ἀκαρπίας (παρενιαυ-
τοφορία).

—Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ μία ποι-
κιλία ἀκλαδιᾶς ἡ Γκράν Σιάρπι-
ουμ (GRAND CHAMPIUM)
ποὺ ἀνθίζει πολὺ ὕψωμα καὶ χρη-
σιμοποιεῖται ὡς ἐπικονιαστὴς
στὴν Ντεκάνα νιέλ Κομίσσο, εἶ-
ναι σποὺρ.

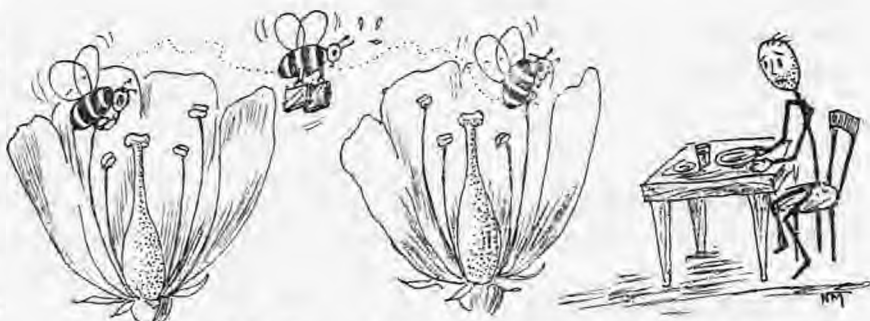
Ὁ ρόλος τῆς μέλισσας

στὴ γονικοποίηση τῶν δένδρων

Οἱ ἐπικονιαστὲς καὶ ἡ μέλισσα
εἶναι οἱ κυριώτερες συντελεστὲς
στὴν καρπόδεση πολλῶν ὁπωρο-

φόρων δέντρων. (Δ.χ. Ἀπιδιές
μηνιδας δαμασκοηνίδας ἀμυγδαλίδας

ΑΥΤΟΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

Στάρκιν μὲ Στάρκιν	=	Καρπόδεση μηνδῶν	=	μέτρα λιτότητας
Στάρκιν μὲ Ἱππεριάλ	=	»	=	νερὸ τῆς θρύσης
Γκράννη Σμῖθ μὲ				
Γκράννη Σμῖθ	=	»	=	»
Στάρκρινσον μὲ Στάρκιν	=	»	=	»

ΣΤΑΥΡΟΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

Στάρκιν μὲ Γκράννη Σμῖθ	=	Καρπόδεση
Γκόλντιεν μὲ Στάρκρινσον	=	ἐκαστοποιητικὴ = Λουκούλειο γεῖμα
Στάρκιν μὲ Γκόλντιεν	=	= Κρασί Ναύσης
Γκράννη Σμῖθ μὲ Στάρκρινσον	=	Σκίτσα Ν. Μπλιάτκα

κερασίδες κλπ.). 'Η μέλισσα είναι εκείνη που μεταφέρει την γύρη από άνθος σε άνθος και από ποικιλία σε ποικιλία. Χωρίς την μέλισσα ή γονιμοποίηση των αναφερομένων ειδών θα ήταν αδύνατη. Γι' αυτό ο προσδευτικός δενδροκαλλιεργητής, από νωρίς φροντίζει και εξασφαλίζει για το κτήμα του, τις αναγκαίες κυψέλες. Περιττόν να τονισθεί ότι κατά την διάρκεια της ανθοφορίας του δένδρου δεν πρέπει να διενεργούνται ψεκασμοί.

Επειδή γίνεται σύγχυση στην όρθη χρήση των επικονιαστικών ποικιλιών διευκρινίζονται τα εξής: 1) Οι κλώνοι, οι μεταλλαγές που ανήκουν στην ίδια ποι-

κιλία δεν σταυρογονιμοποιούνται, και δεν κάνουν μεταξύ τους για επικονιαστές. (Α.κ., οι Στάρκιν, Στάρκισον, 'Ιμπεριάλ, Ρίσιαρεντ Γουέλσπουρ, Ρουαγιάλ κλπ. μεταξύ τους δεν σταυρογονιμοποιούνται. Οι κλώνοι Γκόλντεν Ντελίτσιους, Σκόουθ, Γκόλντεν σπούρ, Ντελίτσιους επειδή ανήκουν στην ίδια ποικιλία δεν σταυρογονιμοποιούνται).

2) Οι τριπλοειδείς ποικιλίες που έχουν στα σωματικά κύτταρα 51 χρωμοσώματα δεν κάνουν για επικονιαστές (πατέρας) είναι στειρές. (Παράδειγμα Μουτσού, Γκραβενστάιν, Μπέλ ντε Μπασκόφ, Τζόντακοντ, Ρενέτα γκρίζα του Καναδά Γιούνεσαπ

κλπ.). Όπου φυτεύουμε στον όπωρώνα τριπλοειδή ποικιλία, φυτεύουμε απαραίτητα δύο διπλοειδείς ποικιλίες.

3) Οι ποικιλίες που είναι συγγενείς μεταξύ τους, δεν είναι μεταξύ τους καλοί επικονιαστές. Παράδειγμα Μελρόζ και Τζοναλίτσιους. Αυτές είναι θυγατρικές ποικιλίες που προήλθαν από την διασταύρωση Τζονάθαν επί Ντελίτσιους. Επομένως η Τζονάθαν ή η Ντελίτσιους δεν κάνει για επικονιαστής επί της Μελρόζ και της Τζοναλίτσιους. Ομοίως η Ντελίτσιους Πιλαφά, επειδή προήλθε από μητέρα Ντελίτσιους δεν είναι μεταξύ τους καλοί επικονιαστές.

(συνέχεια από την σελίδα 153)

Μουσείο αλλά η συμφωνία δεν έκλεισε.

Οι αρχαιοκάπηλοι άρχισαν ν' ανησυχούν. Τα γλυπτά έπρεπε να βγούν από σφυρί σε διεθνή δημοπρασία και για τον πλειστηριασμό έπρεπε να μεταφερθούν σε οίγουρο μέρος.

Την επιχείρηση ανέλαβε ο CROPIUS άνθρωπος κοινής εμπιστοσύνης που είχε στενές σχέσεις με τους Τούρκους παίρνοντας φυσικά μερίδιο. 'Η συλλογή θα μεταφερόταν στη Ζάκυνθο.

Σε όκτω μέρες φορτώθηκε το πρώτο φορτίο και δύο μέρες αργότερα άκολούθησε ο COCKE-RELL με τα υπόλοιπα.

Αφού εφοδίστηκαν από τον Άγγλο πρόξενο Στράνη με διαβατήρια και ουσιαστικές επιστολές μετά από δλονύκτιο ταξίδι έφθασαν στη Ζάκυνθο.

Αμέσως άρχισαν να δημοσιεύουν ανακοινώσεις στον Εύρωπαϊκό τύπο όρίζοντας τη δημοπρασία για την 1 Νοεμβρίου.

Επιστρέφοντας ο COCKE-

Μια πολυεθνική εταιρεία αρχαιοκαπήλων

RELLE στην Αθήνα βρήκε γράμμα από τον πατέρα του που τον πληροφορούσε πως η Άγγλική αύλη έδωσε έντολή ν' αγοράστούν τα μάρμαρα της Αίγινας αντί 6.000 λιρών και ότι ένα πολεμικό έπλεε για τον Πειραιά να τα παραλάβει πραγματικά σε λίγες ημέρες κατέπλευσε στο λιμάνι το «PAULINE 25».

Σύγχυση και περιπλοκές άφου το γλυπτά ήταν στη Ζάκυνθο περιμένοντας τη δημοπρασία. Άλλά και στη Ζάκυνθο ίσως γινόταν Γαλλική απόβαση. Γι αυτό ζήτησαν το πολεμικό να τα μεταφέρει στη Μάλτα όπου την 1η Νοεμβρίου έφθασαν και οι ενδιαφερόμενοι για τη δημοπρασία ένας Γάλλος κυβερνητικός εκπρόσωπος και ο άπεσταλμένος του Λουδοβίκου της Βαυαρίας αρχαιολόγος MARTIN WAGNER.

Ο Γάλλος πρόσφερε 160.000 φράγκα αλλά τον υπερφαλάγγισε ο αντιπρόσωπος του Λουδοβίκου προσφέροντας 70.000 φιορίνια κολλοσιαία ποσό για εκείνη

την εποχή.

Έτσι τα γλυπτά του Ναού της Αφαιάς κατέληξαν στο Μόναχο και κοσμούν σήμερα την γλυπτοθήκη όπως και τόσα άλλα προΐοντα αρχαιοκαπηλείας στολίζουν τα μεγαλύτερα Μουσεία του κόσμου γεμίζοντας μάλιστα όλακληρες αίθουσες με την επιγραφή στην είσοδο: «Ελληνικά».

Παράγοντες που έπηρεάζουν την τερηδόνα

(συνέχεια από την σελίδα 164)

γίνεται περισσότερο επιβεβλημένη και επιτακτική.

Βιβλιογραφία:

1) Βασίλειος Κ. Βενδίτοης: «'Η συνήθεια της τερηδόνας σε παιδιά ηλικίας 6—12 ετών αστικών και αγροτικών περιοχών και οι παράγοντες που την έπηρεάζουν».

2) Δημήτριος Β. Λάμπρου: «'Η φιλοσοφία της προλήψεως στην οδοντοστομία».

Δειγματοληψία καί ανάλυση φύλλων από δενδρώδεις καλλιέργειες

ΣΚΟΠΟΣ

Σε προηγούμενο άρθρο μας (τεύχος 12ον) είχαμε γράψει για τους τρόπους δειγματοληψίας του έδάφους καί τη σκοπιμότητα της ανάλυσής του για τις δενδρώδεις καλλιέργειες. Τονίσαμε εκεί, ότι μια τέτοια ανάλυση μπορεί να μς δώσει διάφορες καί χρήσιμες πληροφορίες για τις φυσικές καί χημικές ιδιότητες του έδάφους καί να μς οδηγήσει στους κατάλληλους χειρισμούς του, δέν μπορεί όμως να μς πληροφορήσει για την παραγωγική θρεπτική κατάσταση των δένδρων. Ή γνώση όμως της καταστάσεως αυτής είναι βασική προϋπόθεση για τον καθορισμό της σωστής λιπαντικής πρακτικής, δηλαδή της λιπάνσεως εκείνης που ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες των δένδρων μας σε διάφορα θρεπτικά στοιχεία. Αυτό ξεκινάει από τη βασική αρχή, πώς σε κανένα ζωντανό οργανισμό δέν πρέπει να χορηγείται τίποτα, αν προηγουμένως δέν έχει διερευνηθί η κατάσταση στην οποία βρίσκεται, κι' άκόμη, ή τροφή που δίνεται σε κάθε οργανισμό πρέπει να είναι ανάλογη με τις πραγματικές του ανάγκες. Περισσότερη ή λιγότερη τροφή καί άλλη αντί άλλης, μπορεί να μείνει άναξιοποίητη ή το χειρότερο, να προκαλέσει καί μικρές ή μεγάλες ζημιές.

"Όταν κάνουμε μια λίπανση πρέπει πάντα να ξεκινάμε με τη σκέψη ότι σκοπός μας είναι να πετύχουμε τα καλύτερα δυνατά άποτελέσματα με τη μικρότερη δυνατή δαπάνη καί μάλιστα τώρα, που οι συνθήκες του ανταγωνισμού γίνονται καθημερινά καί σκληρότερες.

Προς αυτή την κατεύθυνση μς βοηθάει ή φυλλοδιαγνωστική, που με ένα συνδυασμό ανάλσεως φύλλων

καί έδάφους καί με μια συνεικρίση των αναλυτικών άποτελεσμάτων με όρισμένα πληροφοριακά στοιχεία, μς δίνει μια αρκετά καλή εικόνα της θρεπτικής καταστάσεως των δένδρων, των αναγκών τους σε θρεπτικά στοιχεία καί του είδους της λιπάνσεως που πρέπει να εφαρμοσθεί.

"Όπως όμως κάθε εργασία, έτσι καί ή φυλλοδιαγνωστική για να άποδώσει καλά καί σωστά καί να είναι

αν το κτήμα παρουσιάζει άναμοιομορφία στα φυτά ή στο χώμα, τότε συλλέγεται ξεχωριστό δείγμα από κάθε κομμάτι του κτήματος που έχει δική του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

—Τα δένδρα από τα όποια θα παρθούν τα φύλλα να είναι σε ήλικία κανονικής παραγωγής (άχι νεορά, ούτε παλιό γέρεκα) καί άντιστοιχωμενικά της μέσης καταστάσεως των δένδρων της φυτείας. Δηλαδή, δένδρα με έν-

Δρ. Γεωργίου Άργυριάδη
Έδαφολόγου Ίνστ/του Έδαφολογίας Θεσ/νίκης

αξίόπιστα τα δεδομένα της, πρέπει να γίνει με άκρίβεια, με ευθύνη καί από ανθρώπους που γενικά θα τηρήσουν όλες τις βασικές καί απαραίτητες προδιαγραφές, άρχίζοντας από τη δειγματοληψία, συσκευασία καί άποστολή των δειγμάτων φύλλων καί έδάφους.

ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΦΥΛΛΩΝ

α) ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ: Το δείγμα φύλλων πρέπει να άντιστοιχεί στη μέση κατάσταση των φύλλων των δένδρων της φυτείας καί να είναι ποσοτικά αρκετό, για να γίνουν όλοι οι απαιτούμενοι προσδιορισμοί. Ειδικότερα πρέπει:

—Τό δείγμα να άποτελείται από 40—50 φύλλα άμπελιού, 60—80 μηλιάς ή άκλαδιάς, 80—100 ροδακινιάς ή άμυγδαλιάς καί 150—200 έλιās.

—Η δειγματοληψία να γίνεται από πολλά δένδρα διάσπαρτα σ' όλη την έκταση του κτήματος, έφόσον το κτήμα παρουσιάζει όμοιόμορφο, Έ-

τονα καλύτερη ή χειρότερη, από το μέσο όρο των δένδρων του κτήματος, κατάσταση άναπτύξεως βλαστήσεως, καρποφορίας κλπ. πρέπει να άποκλείονται από τη δειγματοληψία. Επίσης, πρέπει να άποκλείονται δένδρα που προσβλήθηκαν από ασθένειες καί κακές καιρικές συνθήκες (χαλάζι, παγετός, σήμη ριζών από νεροκράτημα κ. λ.π.).

—Από πρακτική άποψη, για να κάνουμε τη δειγματοληψία των φύλλων, περπατάμε τη φυτεία κατά μήκος των γραμμών των δένδρων ή διαγωνίως καί σταματούμε να πάρουμε φύλλα, ύστερα από κάθε όρισμένο αριθμό δένδρων, ώσπου να συμπληρώσουμε τον απαιτούμενο αριθμό. Έτσι π.χ. αν πρόκειται να μαζέψουμε 100 φύλλα ροδακινιάς, αυτά θα μαζευθούν από 25 δένδρα (4 φύλλα σταυροειδώς από κάθε δένδρο) κι' έπαιμένως, εάν το κτήμα έχει 200 δένδρα, θα πρέπει να πάρουμε φύλλα από ένα δένδρο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

για κάθε δικτύ δένδρα.

Βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή της φυλλοδιαγνωστικής είναι ή

πραγματοποίηση της δειγματοληψίας των φύλλων σε ορισμένη εποχή και από ορισμένη θέση επάνω στο δέν-

δρο. Για το σκοπό αυτό δίνουμε τον παρακάτω πίνακα, που αναφέρεται σε διάφορες καλλιέργειες.

ΠΙΝΑΚΑΣ

Έποχής και τρόπου δειγματοληψίας φύλλων από ορισμένες δενδρώδεις καλλιέργειες.

Είδος	Δειγματοληπτικό μέρος	Τρόπος δειγματοληψίας
Άμπελι	Όλο το φύλλο (ελασμάκι και μίσκος)	Όλο το φύλλο, κοντά στη βάση καρποφόρων βλαστών, στο τέλος της ανθήσεως
Αμυγδαλιά	Όμοιως	Από το μέσο έτησιών βλαστών, που βρίσκονται στην πρέκταση καρποφόρων κλάδων, 8 - 12 εβδομάδες μετά την πλήρη άνθηση. Από κάθε δένδρο λαμβάνονται σταυροειδώς 4 φύλλα, στο ύψος του ώμου.
Αελαδιά	Όμοιως	Όμοιως
Μηλιά	Όμοιως	Όμοιως
Ροδακινιά	Όμοιως	Όμοιως, αλλά 12 - 14 εβδομάδες μετά την πλήρη άνθηση.
Ελιά	Όμοιως	Από μέσο έτησιών βλαστών, που βρίσκονται στην προέκταση καρποφόρων κλάδων, 6 περίπου εβδομάδες μετά την πλήρη άνθηση. Από κάθε δένδρο λαμβάνονται σταυροειδώς 4 ζεύγη (άντικρυστών) φύλλων, στο ύψος του ώμου.

6) ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ: Το σύνθετο δείγμα φύλλων που μαζεύθηκε από κάθε δένδρο φυτεία τοποθετείται σε διάτρητο πλαστικό σακουλάκι, που το επάνω μέρος του δένεται μαζί με μια καρτέλλα, όπου αναγράφονται τα στοιχεία ταυτότητας του δείγματος, δηλαδή: ονοματεπώνυμο, περιοχή, είδος καλλιέργειας. Το δείγμα πρέπει να αποσταλεί από εργαστήριο με τον ταχύτερο τρόπο και σε περίπτωση που δεν είναι δυνατή η άμεση αποστολή του, να παραμείνει (για ένα ή το πολύ δύο 24ωρα) μέσα στο ψυγείο (δύο στην κατάψυξη). Η γρήγορη μεταφορά του δείγματος στο Έργαστήριο έχει ιδιαίτερη σημασία, αλλά και τα φύλλα εύκολα αλλοιώνονται κατά την παραμονή τους, όπως αλλάζει και η σύστασή τους και μάλιστα στις υψηλές θερμοκρασίες του καλοκαιριού, με το οποίο σιμυπνίπει ή εποχή δειγματοληψίας για τις περισσότερες καλλιέργειες.

ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΔΑΦΟΥΣ:

Κάθε δείγμα φύλλων συνοδεύεται και από αντίστοιχο δείγμα εδάφους. Για τον τρόπο δειγματοληψίας του

εδάφους από κτήματα στα οποία βρίσκονται ήδη εγκατεστημένες δενδρώδεις καλλιέργειες, έχουμε μιλήσει στο προηγούμενο άρθρο μας (τεύχος 12α). Έδώ τονίζουμε ότι αποστέλλοντας τα δύο δείγματα (φύλλων και εδάφους) στο Έργαστήριο, πρέπει στα στοιχεία αποστολής και ταυτότητάς τους να φαίνεται ή μεταξύ τους σχέση, δηλαδή αφορούν στο ίδιο κτήμα ή άκρη και στο ίδιο κομμάτι του κτήματος, αν απ' αυτό έχουν παρθεί περιστασιακά δείγματα για οποιοδήποτε λόγο.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Για να έρμηνευθούν και να αξιολογηθούν σωστά τα αποτελέσματα της ανάλυσεως των δειγμάτων φύλλων και εδάφους και να δοθούν οδηγίες λιπάνσεως κατάλληλης για κάθε περίπτωση, πρέπει να ληφθούν υπόψη και ορισμένες συνθήκες και καταστάσεις των δένδρων του εδάφους, του κτήματος και της περιοχής, που δεν φανερώνονται στην ανάλυση. Έτσι είναι απαραίτητη ή συμπλήρωση ενός Πληροφοριακού Δελτίου, που πρέπει απαραίτητα να συνοδεύει κάθε δείγμα

φύλλων και εδάφους. Τονίζουμε ιδιαίτερα ότι ή συμπλήρωση του Δελτίου αυτού πρέπει να γίνεται με πολλή σοβαρότητα, ευθύνη, αλήθεια και ακρίβεια, γιατί αλλιώς μπορεί να οδηγήσει σε λάθος συμπεράσματα και επομένως λανθασμένες οδηγίες λιπάνσεως. Ένα υπόδειγμα τέτοιου Πληροφοριακού Δελτίου, δίνεται παρακάτω:

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΑΠΟΣΤΕΛΛΟΜΕΝΟ ΔΕΙΓΜΑ ΦΥΛΛΩΝ

A. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

1. Ονοματεπώνυμο παραγωγού:
2. Ταχυδρομική Διεύθυνση:
3. Περιοχή - Χωριό - Τοποθεσία κτήματος:
4. Έκταση κτήματος:
5. Είδος - Ποικιλία φυτών:
6. Ηλικία φυτών:
7. Ημερομηνία και τρόπος δειγματοληψίας - Βλαστική περίοδος και θέση φύλλων (π.χ. 5.7.79, 10 εβδομ. μετά την άνθηση, από το μέσον έτησιος βλαστήσεως καρποφόρων κλάδων):

(Συνέχεια στη σελίδα 173)

Τέλη Ὀκτωβρίου μιὰ ομάδα παραγωγῶν ἀπὸ τὴν Νάουσα καὶ τὴν περιοχή Ναούσης ἐπισκέφθηκε τοὺς ὀπωρῶνες τῆς Βερόνας τῆς Ἰταλίας. Γιά τὴν μετάδοσι τῶν παραγωγῶν χρησιμοποιήθηκε αὐτοκίνητο τοῦ πρακτορείου Κουρμούλης Τούρας. Τὴν ἐκδρομὴ, ἀπὸ ἐκπαιδευτικῆς πλευρᾶς, ὀργάνωσε ὁ γεωπόνος κ. Χαρ. Τόλλας σὲ συνεργασία μὲ τὸν καθηγητὴ τῆς δεινδροκομίας τοῦ Πανεπιστημίου Πίζας κ. Φίλεμπερτι Λορέτι.

Στὴν ἐκδρομὴ πήραν μέρος ὁ κ. Χαρ. Τόλλας γεωπόνος (ἀρχηγός) οἱ κ.κ. Νικ. Σαμαράς, Γεωρ. Κατάπης, Γεωρ. Παπαδόπουλος, Ἀναστ. Τζιτζιόπουλος, Μεν. Γκέρος, Γεωρ. Χαρούλης, Ἀθαν. Μπακαλιός, Δ. Ἀδαμίδης, Κων. Μαγγανάρης, Ἰ. Παπουτῆς, Θωμᾶς Γκιαντίνης, Δ. Παπακωνσταντίνου, Γρηγ. Γκέτσος, Κων. Λίτσος, Ὁδ. Ντινόπουλος γεωπόνος ποὺ ἀντιπροσώπευαν τὴ Νάουσα. Ἀπὸ τὸν Κοπανὸ ἦσαν οἱ κ.κ. Ἰωάν. Πέκαλης, Τρ. Βάντσας, Ἀντ. Καραμπιτάκης, Χαρ. Σιδηροπούλου καὶ Ἰωάν. Καραμπιτάκης.

Ἀπὸ τὸ Ἀγγελοχώρι οἱ κ.κ. Κων. Τόλλας, Νικ. Δάγγας, Παύλος Χρίστου, Κων. Δέδος καὶ Τρ. Γερογιάννης.

Ἐπίσης οἱ κ.κ. Ἀντ. καὶ Κων. Λιάτσας ἀπὸ τὸν Ἀρχάγγελο καὶ Σάββας Ἀσλανίδης καὶ Κων. Ἀμνατίδης ἀπὸ τὴν Κρύα Βρύση, Ἀθ. Σταμπολίδης ἀπὸ τὸ Ζερβοχώρι, Πρωκ. Σπυριδωνίδης ἀπὸ τὴν Ἑδέσσα, Παναγ. Κωνσταντινίδης καὶ Νικολ. Παπαδόπουλος ἀπὸ τὴν Ἀκρολήμνη.

— Ὁ καθηγητὴ κ. Λορέτι ξενάγησε τοὺς παραγωγοὺς σὲ διάφορους σύγχρονους ὀπωρῶνες. Ὁ καθηγητὴς τόνισε ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ δεινδροκαλλιέργεια νὰ ἐκσυγχρονισθεῖ. Οἱ ὀπωρῶνες μὲ μεγάλα δέντρα ἔχουν μεγάλο κόστος. Οἱ μοντέρνοι ὀπωρῶνες μὲ μικρὰ θέντρα προσφέρονται γιὰ τὴν ἐκμηχάνισή τῆς δεινδροκαλλιέργειας. Γιά τὸν

Ὁμάδα ἀγροτῶν Ναούσης καὶ περιφέρειας σὲ ὀπωρῶνα τῆς περιοχῆς Βερόνας. Διακρίνεται στὸ μέσο τῆς φωτογραφίας ὁ καθηγητὴς Λορέτι. Ὁ Ροδακινεῶνας καλύπτεται μὲ εἰδικὸ δίχτυ γὰρ τὸν κίνδυνο τοῦ καλαζιοῦ. Φωτ. Ἰωάν. Παπουτῆ

Μέ τοὺς ἀγρότες μας στοὺς ἰταλικοὺς ὀπωρῶνες

Μηλέωνας στὴν περιοχή τῆς Βερόνας Διακρίνεται ἡ ζώνη ὅπου ἐφαρμόζεται ἡ ζιζανιοκτονία (γραμμὲς τῶν δέντρων, ξηράχορτα). Μεταξὺ τῆς γραμμῆς, γιὰ τὴν καταπολέμησι πῶν ζιζανίων χρησιμοποιοῦνται χορτοκοπτικά.

Φωτ. Γ. Γκέτσου

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

(Συνέχεια από τη σελίδα 171)

Β. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ

1. Προληπτική διάγνωση θρεπτικής καταστάσεως.

2. Έπίλυση συγκεκριμένου προβλήματος (άνωμαλίας):

α) Περιγραφή συμπτωμάτων:

β) Ένταση:

γ) Ποσοστό φυτών που προσβλήθηκαν:

δ) Χρόνος εμφάνισης (πέρσι, φέτος, κάθε χρόνο, περιοδικά κλπ.)

ε) Έποχή εμφάνισης (άνοιξη, ωρίμανση κλπ.):

Γ. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑ

1. Εκτίμηση γενικής καταστάσεως και ανάπτυξης των φυτών:

2. Φύλλωμα - Έτήσια θλάση (μικρή, κανονική, υπέρμετρη):

3. Συντηρημένη απόδοση των φυτών σε σχέση με τη γενικότερη του είδους τους στην ίδια περιοχή (κιλά σπόδένδρο ή στο στρέμμα για το άμπέλι και χαρακτηρισμός, π.χ. κακή κα-

μηλή, μέτρια, υψηλή, πολύ υψηλή):

4. Απόδοση (ποσότητα και χαρακτηρισμός)

α) Περιουσία:

β) Φτερινή (προβλεπόμενη)

5. "Αν υπάρχει ουγκάλιέργεια και ποιά:

6. Ασθένειες (ποιες και σε ποιά ένταση και έκταση):

Δ. ΕΔΑΦΟΚΛΙΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

1. Φυσιογραφία περιοχής (προσανατολισμός, άνεμος, κλίση):

2. Βάθος εδάφους - Είδος υπεδάφους (π.χ. καλκαῖδες) — Συμπαγείς, όριζόντες σε όρισμένο βάθος — Μάρμα ή γενικά πολύ άνθρακικό ασθέσιο σε όρισμένο βάθος — "Άλλες τυχόν χρήσιμες πληροφορίες και παρατηρήσεις σχετικές με το έδαφος:

3. Στάγγιση (καλή ή κακή, τυχόν καύσωση κατά τον χειμώνα, νεροκράτημα):

4. Βάθος ύπόγειας στάθμης την άνοιξη:

5. Πληροφορίες για τυχόν άλατό-

τητα ή άλκαλίωση στην περιοχή:

6. Κλιματικές συνθήκες που επικράτησαν φέτος (ευνοϊκές ή δυσμενείς, ξηρασία, παγετός, καλάζι, βροχές σε άνεπιθύμητη περίοδο κ.ά.) και που μπορεί να επηρέασαν το ύψος και την ποιότητα της παραγωγής:

Ε. ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑΣ

1. Τρόπος και συχνότητα άρδεύσεως:

2. Όργωματα, φρεζάρια (βάθος και συχνότητα)

3. Ψεκασμοί με φυτοφάρμακα κοντά στην περίοδο της φυλλοληψίας (πριν φάρμακα).

4. Ψεκασμοί με λιπάσματα (μακροστοιχεία, ίχνοστοιχεία):

5. Άπανση (είδος και ποσότητα λιπάματος στο δένδρο ή στο στρέμμα για το άμπέλι)

α) Προηγούμενων ετών:

β) Φετινής:

Ζ. ΑΛΛΕΣ, ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΣΑΣ, ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Με τους αγρότες μας στους ιταλικούς οπωρώνες

από αυτό χρησιμοποιούνται τα νέα υποκείμενα όπως τα Νούμερα M9 και M26 για τις μηλιές, τις πυδωνιές τύπου A και BA29 για τις αχλαδιές, την δαμασκηνιά Σάν Ζουλιάν για τις ροδακινιές. Άλλες σύγχρονες βελτιώσεις.

Χρησιμοποιούνται ειδικά δίχτυα για προστασία έναντι του χαλαζιού. Τεχνητή βροχή για την προστασία έναντι του παγετού της άνοιξης. Ειδικός μηχανισμός τίθε-

ται σε κίνηση, όταν ή θερμοκρασία του περιβάλλοντος κατεβαί στο μηδέν. Έτσι: τα μπουμπουκία και τα άνθη είναι: παγοπροφυλαγμένα και σώζονται. Θερμοκρασία στο έσωτερικό του άνθους περίπου μηδέν. Έξω στο περιβάλλον του οπωρώνα πολύ χαμηλότερη από το μηδέν.

—Σε πολλούς οπωρώνες χρησιμοποιείται το μαύρο ναύλο επί της γραμμής φυτεύσεως των δένδρων. Έτσι αποφεύγεται ή χρήση των ζυμιοκτόνων. Επίσης πολύ δαδαμέ

νο είναι το πότισμα με σταγόνες.

— Σε ειδικό κέντρο της περιοχής της Βερόνας δόθηκε γεύμα προς τιμή του καθηγητού Λορέτι και των συνεργατών του. Έπεκράτησε ευχάριστη ατμόσφαιρα και δόθηκαν υποσχέσεις για πολύπλευρη συνεργασία και άριστοι επι-σκέψεις στην Ιταλία και στην Ελλάδα (περιοχή Ναούσης).

"Όσοι ευχόμεθα ή πρώτη επίσκεψη ψη να έχει συνέχεια.

Μαθητικές αναμνήσεις 60 χρόνων

Παρακαλούμε τις κυρίες της φωτογραφίας να μας συγχωρήσουν, τὸ ὅτι θὰ φανερώσουμε πὰ χρόνια τους.

Νομίζουμε ὅμως ὅτι ἀξίζει αὐτὴ ἡ μικρὴ θυσία μπροστὰ στὶς ἀναμνήσεις πὺν θὰ ἔρθουν σὸ νοῦ τους βλέποντας μιὰ εἰκόνα ἀπὸ τὰ παιδικὰ τους χρόνια.

Εἶναι ἡ Τρίτη τάξη τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου θηλέων, πὺν στεγάζονταν τότε σὸ παλιὸ κτίριο τοῦ σημερινοῦ Δ' Δημοτικοῦ. Ἡ φωτογραφία ὠγήκε τὸ 1921 ἢ 1922, μὰς τὴν παραχώρησε δὲ ἡ κ. Ἀλεξάνδρα Μήτσιαλα ἡ ὁποία καὶ μὰς εἶπε τὰ ὀνόματα τῶν συμμαθητριῶν της ὅσα μπόρεσε νὰ θυγηθεῖ. Ἀλλες κυρίες εἶναι μὲ τὸ πατρικὸ τους ὄνομα ἄλλες μὲ τὸ ἐπίθετο τοῦ συζύγου καὶ ἄλλες μὲ τὰ δύο.

ΣΕΙΡΑ Ιη: Ἀννα Μπαμπάτση, Ἐλισσάβετ Τσιούκα- Δάρη, Μπασβάντη, Μπέσιου + Ἐλένη Προβατένου, Γεωργιάδου, Ἐλένη Λυσιμάχου - Καραμπέλου, — + Σεραφεῖμ, Θεοπέστη Τουσίου, Ἀλεξάνδρα Καραμπατζίου - Μήτσιαλα, Θωμαῖ Τσιάρα- Δημητριάδου.

ΣΕΙΡΑ Β': Τσέλιου Ἐλισσά-

βετ Κάρτα - Πελετέκα, Σημανίκα, Τράϊου, + Ἐλισσάβετ Δαλαμάρ - Μάντσιου, Βατρίδου, Καλυψὼ Καραγιαννοπούλου - Ζιάνη, Φανούλα Μυλωνά - Στουμπάρη, + Τούρα, Καλλιόπη Πιτάκη, Βογιατζῆ, Φανούλα Μπαϊτάση - Μήμητα.

ΣΕΙΡΑ Γ: Ὀλυμπία Λαφάρα, + Ἐλισσάβετ, Ἐρβαλωματῆ - Μπισίνα, + Καλλιόπη Σιάτρη - Βογιατζῆ, Εὐραξία Σέρμπου, Φα

νούλα Τριανταφύλλου, Ἐλένη Τάνου, Καραβίδα, Ἐλένη Μαργαρίτη, Εὐδοξία Γκαϊνῆ - Μαργανάρη Ἐλένη Χωροπανίτη.

ΣΕΙΡΑ Δ': Βασιλικὴ Δουδοῦμη - Σαμαρᾶ, Πουλιάκου, + Ἀλεξάνδρα Γκοιζέα, Μαργιορίτσα Μπαξεβάνου - Βογιατζῆ, Πολυξένη Σανιδᾶ, Σούδα Μπαξεβάνου - Σιπητιάνου Καλλιόπη, Μακαίρα - Μακούλη καὶ Μαρία Μώκιου - Λιακοπούλου.

*****

ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΟΥ ΤΑΚΗ ΜΠΑΪΤΣΗ

Έκδοση συλλόγου «Μπουλες — Γενίτσαροι»

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΤΟ

Καραμπατάκη 1 (Γραφεία ΤΟΝ τηλ. 28.150) κάθε Τρίτη Πέμπτη Παρασκευή 6 — 9 απόγευμα

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στήν ἀγάπη καί τό
ένδιαφέρον τῶν συνδρομητῶν της.

Παρακαλοῦμε νά μεριμνήσετε γιά τήν ἀνανέωση
τῆς συνδρομῆς τοῦ ἔτους 1981

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

*****

Έκατό περίπου χρόνια και μερικά έκατομμύρια μπουκάλια πρίν

μέ τις πρώτες σταγόνες κρασιού από
κλήματα της Νάουσας, γεννιόταν η ποιότητα ΜΠΟΥΤΑΡΗ.

Μαζί της γεννιόταν και η παράδοση ΜΠΟΥΤΑΡΗ.

Η αυστηρή προσήλωση στην παραγωγή, παλαίωση και εμφιάλωση καλού κρασιού.
ΜΠΟΥΤΑΡΗ πρίν έκατό χρόνια. Σήμερα. Ύστερα από έκατό χρόνια.

Πάντα καλό. Κρασί ή ούζο ΜΠΟΥΤΑΡΗ.

μπουτάρη

ΟΥΖΟ - ΚΡΑΣΙ ΑΠΟ ΤΟ 1879

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βερόιας